

**”Hymyillään kaikille eikä näytetä pahaa naamaa,
vaikka sisällä kuinka jurnuttaisi”**

Suomalainen kansallinen identiteetti julkisessa keskustelussa
Helsingin olympiavuonna 1952

Turun Yliopisto
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurihistoria
Pro gradu -tutkielma
Aleksi Hurskainen
Huhtikuu 2019

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

HURSKAINEN, ALEKSI: ”Hymyillään kaikille eikä näytetä pahaa naamaa, vaikka sisällä kuinka jurnuttaisi” Suomalainen kansallinen identiteetti julkisessa keskustelussa Helsingin olympiavuonna 1952

Pro gradu -tutkielma, 83 s.

Kulttuurihistoria

Huhtikuu 2019

Tutkielmassa tarkastellaan suomalaisten kansallista identiteettiä Helsingin olympialaisten aikaisessa julkisessa keskustelussa. Kauan odotetut olympiakilpailut saatiin viimein järjestettäväksi Helsinkiin vuonna 1952. Olympiakilpailuiden kynnyksellä Suomessa keskusteltiin siitä, millaisina ulkomaalaiset näkisivät sivistyksestä syrjässä elävät suomalaiset. Tutkielman keskeisenä tutkimuskysymyksenä on: millaisena suomalainen kansallinen identiteetti näyttäytyi *Helsingin Sanomissa* ja *Suomen Kuvalehdessä* Helsingin olympiavuotena 1952?

Suuret odotukset olympialaisten avulla saatavasta myönteisestä kansainvälisestä näkyvyydestä saivat suomalaiset pohtimaan kansakunnan hyviä ja huonoja puolia. Kansallista itsetutkiskelua käytiin laajasti niin yksittäisten kansalaisten kuin erilaisten järjestöjen taholta. Tässä tutkielmassa tarkastelen suomalaisten julkista keskustelua kansakunnan erityispiirteistä *Helsingin Sanomien* ja *Suomen Kuvalehden* vuosikertojen 1952 kautta. Tutkielma näkee sanomalehdet kansallisen identiteetin muovautumisen ja välityksen kannalta merkittävänä foorumeina sosiaalipsykologi Jorma Anttilan esittämän kansallisen identiteettitutkimuksen tapaan.

Tutkielma on ensisijaisesti kulttuurihistoriallinen, sillä Helsingin olympialaiset ovat historiallinen tapahtuma, joka on luonut kulttuurisia merkityksiä ja jälkiä. Historiantutkimuksen kannalta tärkein analyysiä tukeva menetelmä on lähdekriittisyys. Tutkielma kytkeytyy käsitteillään vahvasti nationalismiin, suomalaisuuden ja kansallisen identiteetin tutkimuskenttiin. Helsingin olympialaiset näyttäytyvät kansallisen identiteetin tarkastelun kannalta hedelmällisenä kehyksenä, sillä eri kansakuntien läsnäolo antoi näkyvän mahdollisuuden vertailla kansallisia ominaisuuksia suhteessa toisiin.

Tutkimus osoittaa, että suomalainen kansallinen identiteetti on jatkuvassa muutoksessa elävä prosessi, johon voidaan eri aikoina liittää sekä vanhoja, että uusia käsityksiä. Olympiakisojen aikaan suomalaisuus nähtiin osin vajavaisena ja sitä pyrittiin muokkaamaan erilaisten kampanjoiden ja julkisen keskustelun välityksellä. Olympiakisojen myötä Suomen uskottiin astuvan uuteen moderniin aikakauteen, jota varten pysähtynyttä suomalaisuutta oli uudistettava.

Asiasanat: kansallinen identiteetti, Suomi-kuva, suomalaisuus, Helsinki, olympialaiset, nationalismi, 1950-luku, kulttuurihistoria, mentaliteettihistoria, psykohistoria

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO

- 1.1. Tutkimuksen lähtötilanne ja tutkimuskysymys.....1
- 1.2. *Helsingin Sanomat* ja *Suomen Kuvalehti* lähdeainestona.....4
- 1.3. Tutkimuskenttä, keskeiset käsitteet ja tutkimuksen rakenne.....8

2. TAKAPAJUINEN URHEILUKANSA

- 2.1. Olympialaiset kansallisuuksien näyttämöinä.....12
- 2.2. ”Meidän Stadion”.....18
- 2.3. Idän ja lännen välissä.....24

3. OLYMPIAJÄNNITYSTÄ

- 3.1. ”Liikaoptimismia” ja kieliongelmia.....31
- 3.2. Olympiavieraita.....39
- 3.3 Helsinki elää.....45

4. ISÄNNYYS VELVOITTA, YSTÄVÄLLISYYS VALLOITTA

- 4.1. Ryhtiä kansalle.....52
- 4.2. ”Siistiä se olla pitää” 58
- 4.3 Todellisten kansakuntien joukkoon?.....65

5. LOPPULUKU.....71

6. LÄHDELUETTELO.....76

Kansilehden kuva. Volker von Bonin, Helsinki 1952. Helsingin kaupunginmuseo

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtötilanne ja tutkimuskysymys

Suomi tulee olympiavuonna olemaan kansainvälisen mielenkiinnon heijastinvalossa. Koko maailma näkyy vankasti luottavan siihen, että me kunnialla selviydymme suuresta tehtävästämme, XV olympiakisojen teknillisestä järjestelystä. Toivottavasti näin teemme. Meillä näytetään kuitenkin oltavan eri mieltä siitä, pitäisikö meidän esittäytyä ulkomaisille vieraillemme sellaisina kuin olemme, vai olisiko meidän ikäänkuin pukeuduttava ”parempiin vaatteisiin”. Minun käsitykseni on se, että meidän tulisi esiintyä sellaisina, kuin itse toivoisimme olevamme ja sellaisina, kuin voimme kuvitella ulkomaalaisten haluavan meidät nähdä.¹

Helsingissä järjestettiin vuonna 1952 yksi Suomen kaikkien aikojen suurimmista urheilutapahtumista, kun kesäolympialaiset houkuttelivat kymmeniä tuhansia ulkomaalaisia kisavieraita ja urheilijoita pääkaupunkiin.² Olympiakilpailuiden järjestäminen ja niiden uskottavana isäntänä toimiminen synnyttivät runsaasti julkista keskustelua siitä, millaisilta suomalaiset ja Suomi näyttäytyvät ulkomaalaisten vierailijoiden silmin. Yllä olevassa uuden vuoden tervehdyksessään Helsingin kaupunginjohtaja ja XV Helsingin olympiakisojen järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Erik von Frenckell kiteytti sen toivon ja huolen, jota olympiavuotena 1952 oli odotettavissa. Erityistä huolta aiheutti se, kuinka pieni, köyhä ja sivistymätön Suomi kykenee järjestämään ennen näkemättömän suuret kesäolympiakilpailut, joiden isäntinä olivat aiemmin toimineet mm. Pariisi, Lontoo, Los Angeles ja Berliini. Modernin olympiahistorian suurimmat kilpailut tulitaisiin järjestämään maassa, joka oli siihen astisista olympiaisännistä pienin.³ Edelleen sotavuosisista toipuva pääkaupunki oli ehostettava kansainvälisen huomion edellyttämälle tasolle. Modernien urheilupuitteiden lisäksi erityisesti metsäläisinä ja sivistymättöminä tunnetut suomalaiset oli saatettava tarkastelun kestävään kuntoon.⁴

---

¹ Erik von Frenckell, Arvokkain voittomme on hyvä esiintyminen, HS 2.1.1952.

² Kilpailijoita ja osanottajia on ollut enemmän vuosien 1983 ja 2005 Helsingissä järjestetyissä yleisurheilun maailmanmestaruuskilpailuissa. Palmunoksa, Rikkonen & Hakonen 2005, 10.

³ Suomi valtiona ja Helsinki kisakaupunkina ovat väkiluvultaan pienin nykyaikaiset kesäolympialaiset järjestänyt isäntä. Arponen 1996.

⁴ Vuonna 1952 sotakorvauksia maksettiin edelleen, eikä isolle joukolle ollut tarjolla asuntoja. Härö 1992, 30–35.

Tutkielman valokeila voidaan tiivistää Erik von Frenckellin alkuvuoden 1952 sanoihin: ”(—) pitäisikö meidän esittäytyä ulkomaisille vieraillemme sellaisina kuin olemme, vai olisiko meidän ikäänkuin pukeuduttava `parempiin vaatteisiin`...”.⁵ Pro gradu -tutkielmassani kysyn: millaisena suomalainen kansallinen identiteetti näyttäytyi *Helsingin Sanomissa* ja *Suomen Kuvalehdessä* Helsingin olympiavuotena 1952? Kysymystä on syytä tarkentaa alakysymyksillä. Mistä aineksista suomalainen kansallinen kuvasto koostui ja millainen Suomi-kuva välittyy suomalaisen sanoma- ja aikakauslehden sivuilta? Kansallisen kuvaston termiä käytän tutkielmassa lähes synonyymina kansallisen identiteetin kanssa. Se kuvaa lähdeaineistosta välittyviä kulttuurisia erityispiirteitä, kansallisen identiteetin paloja, jotka tulevat näkyviksi mm. erilaisten tapahtumien, ilmiöiden ja tekstien yhteydessä. Tutkielmassani kysyn myös millä tavalla ja millaista suomalaisuutta suomalaiset käsittelivät julkisessa keskustelussa? Suomalaisille näyttää aina olleen tärkeää se, minkälaisen kuvan he itsestään ulkomaalaisille antavat. Suurten kansainvälisten tapahtumien, kuten Helsingin olympialaisten yhteydessä kansallinen kuva korostuu entisestään.⁶ Jokainen suomalaista mediaa seurannut lienee tänä päivänäkin törmännyt uutisointiin, jossa kerrotaan ulkomaisten tiedotusvälineiden huomioineen Suomea tai suomalaisia mitä merkillisimmissä yhteyksissä.⁷ Useat tutkijat ovat esittäneet, että kesäolympialaisten ansiosta Suomi pääsi kerrankin koko maailman näyteikkunalle.⁸ Helsingin olympiakilpailuiden järjestäminen kylmän sodan poliittisessa ilmapiirissä oli kansainvälinen näytönpaikka, johon suomalaiset loivat erityisen suuria odotuksia.

Vuoden 1952 aikana sanoma- ja aikakauslehtien palstoilla käytiin moniäänistä keskustelua siitä, miten suomalaiset selviäisivät olympiaurakasta ja kuinka suomalaisten tulisi näyttäytyä odotettuna olympiavuotena. Talojen pihoja siivottiin maaseutuja myöden, tilapäisiä anniskeluterasseja pystytettiin Helsingin kaduille ja kansaa ”olympiavalmennettiin” käyttäytymään niin, kuin ylipäätään aidoissa sivistysmaissa oli tapana. Maija Urponen väittää, että perinteisesti metsäläisinä ja sivistymättöminä

---

⁵ Erik von Frenckell, Arvokkain voittomme on hyvä esiintyminen, HS 2.1.1952.

⁶ Ks. esim. Haavisto 2014; Lahtinen 2008, 10.

⁷ Ks. esim. Suomen 100-vuotisjuhlat USA:ssa: Katso Conan O'Brienin videoterveiset, Yle Uutiset,

9.1.2017. Aiheesta on syntynyt myös internet-meemi ”Suomi mainittu, torilla tavataan!”

⁸ Wickström 2002, 5.

kansainvälisellä kentällä nähdyt suomalaiset saivat olympiaisännyyden ansioista tilaisuuden näyttää, että myös Suomi kuului osaksi sivistynyttä länttä.⁹ Vaikutelmat, joita Suomesta haluttiin antaa olympiavieraille ja lehdistölle, muovautuivat eri suomalaisten toimijoiden välisessä prosessissa, jonka näkyvänä keskustelukanavana toimi julkinen keskustelu. Keskustelua siivitti ylätasolta valtiovallan ja XV Helsingin olympiakisojen järjestelytoimikunnan valistuskampanjat ja toiveet asianmukaisesta käytöksestä. Kansalaiset ottivat kantaa ylätason toiveisiin ja esittivät omia näkemyksiään toivotusta käyttäytymisestä ulkomaalaisten tarkastelun alla.

Suomi-kuva voi levittäytyä yksittäisten tahojen ja ilmiöiden johdosta, mutta ennen kaikkea se on systemaattista toimintaa: ulkomaille suunnattu maakuvatyö on pitkälti ennalta määrättyä ja harkittua valtiovallan toimintaa, jossa maan imagoa ja tunnettuutta pyritään edistämään.¹⁰ Eri tahojen, tavoitteellisten ja tahattomien voimien määrittäessä miten kansakuntaa tulisi eri aikoina esittää voidaan todeta, että Suomi-kuva ei ole koskaan yksiselitteinen: se on historiallisesti rakentunut konstruktio, joka on alati muutoksessa.¹¹ Suomi-kuvalla käsitetään yleensä ulkomaille suuntautuvan maakuvan eri puolia, kun kansallinen identiteetti puolestaan tarkastelee maa- ja kansakuvaa sisältä käsin.¹² Kansallista identiteettiä tutkinut Jorma Anttila esittää kansakunnan kommunikatiivisena yhteisönä, jossa kansallinen identiteetti muovautuu ja välittyy joukkomittaisella kommunikaatiolla.¹³ Tässä tutkielmassa tarkastelen Helsingin olympialaisten yhteydessä esiintynyttä Suomi-kuvaa suomalaisten silmin, jolloin analyysiä käydään kansallisen identiteetin kautta. Esitän, että lähemmäksi kansallista identiteettiä päästään tarkastelemalla maan rajojen sisäisiä käsityksiä suomalaisuudesta ja suomalaisten Suomi-kuvaa, kuin tarkastella valtiolähtöistä maakuvatyötä. Laajan kansalaisjoukon keskustelu suomalaisuudesta rakentaa ja muovaa kollektiivisesti kuviteltua kansallista identiteettiä.¹⁴ Kun julkisessa keskustelussa pohditaan sitä, mitä

---

⁹ Urponen 2008, 9.

¹⁰ Suomen ulkoasianministeriö, sähköinen lähde.

¹¹ Tervo 2003, 7.

¹² Suomi-kuvasta ja maakuvatyöstä ks. esim: Kleemola, Kivimäki & Clerc, 2015.

¹³ Anttila 2007, 34–35.

¹⁴ Ibid.

suomalaisista halutaan esitellä ja ilmaista, tullaan pohtineeksi myös sitä, keitä me ylipäättään olemme.

Olympiakesän aikana Suomeen saapui ensimmäistä kertaa niin suuri ja kirjava joukko ulkomaalaisia.¹⁵ Anttilan mukaan erityisesti tilaisuudet, joissa kansallista identiteettiä päästään vertailemaan läheisessä suhteessa muihin kansallisiin identiteetteihin, mahdollistavat kansallisen identiteetin vahvistamisen ja uudelleen määrittelyt: kansaa ei ole ilman muita kansoja.¹⁶ Tästä näkökulmasta kansallisen identiteetin tarkastelu olympialaisten yhteydessä näyttäytyy erityisen hedelmällisenä. Suomalainen identiteetti oli rakentunut poikkeuksellisen voimakkaasti 1900-luvun alkuvuosikymmeninä olympiaurheilumenestyksen kautta. Huomioitavaa on, ettei urheilun tuoma nationalistinen innostus ollut lainkaan alkuun valtiolähtöisen propagandatyön tulosta. Urheilun pohjalta voimakkaasti kehittynyt identiteetti tuki suomalaista yhteisöllisyyttä ja loi pohjan myöhemmin omien olympiakilpailuiden järjestämiselle.¹⁷

1.2. *Helsingin Sanomat ja Suomen Kuvalehti* lähdeainestona

Tarkastelen julkista keskustelua, olympiavuoden kansallisen identiteetin prosessia ja suomalaisuuden kuvastoa analysoimalla *Helsingin Sanomien* ja *Suomen Kuvalehden* vuosikerran 1952. Kävin lävitse lehtien vuosikerrat kronologisessa järjestyksessä numero numerolta. Lähilukuun valitsin kaikki artikkelit, joissa olympialaiset mainittiin tai niistä puhuttiin tavalla tai toisella.¹⁸ Näistä artikkeleista nostin tutkielman analyysiin kirjoituksia, joissa käsiteltiin toistuvasti vuoden 1952 aikana esille nousseita teemoja. Lehtikirjoitukset, jotka käsittelivät olympialaisista sisälsivät artikkeleita, mielipidekirjoituksia, pakinoita, pilakuvia ja toisista lehdistä lainattuja artikkeleita. Kirjoittajina toimivat lehtien toimitukset, kirjailijat, pakinoitsijat, kansalaiset

¹⁵ Suomeen saapui 1.6.–29.7.1952 välisenä aikana Poliisilaitoksen passitoimiston mukaan n. 70 000 ulkomaalaista. N. 70 000 ulkomaalaista kesäkuukausina Suomeen, HS 1.8.1952.

¹⁶ Anttila 2007, 2. Ks. myös Smith 2010, 23–25.

¹⁷ Kokkonen 2008, 220.

¹⁸ Lehdissä olympialaisia nimitettiin mm. O-kisoiksi, geimsseiksi tai kisoiksi.

yleisöosastoilla ja eri järjestöjen sekä tahojen edustajat. Aineistosta nousevia käsityksiä, ilmiöitä ja puheenaiheita käsittelen tutkielmassa suomalaisuuden kuvastoina, jotka pohjimmiltaan voidaan nähdä olevan heijastuksia kansallisesta identiteetistä. Ne toistuivat ja määrittelivät julkisen keskustelun suuntaviivoja vuoden 1952 kontekstissa, mutta niillä näyttäisi olevan juuria laajemmin sotien jälkeiseen ja koko 1900-luvun käsityksiin suomalaisuudesta.

Tutkimuksen kohteeksi kyseiset lehdet valikoituivat kahdesta oleellisesta syystä. Ensinnäkin *Helsingin Sanomat* oli 1950-luvulla Suomen laajalevikkisin sanomalehti ja *Suomen Kuvalehti* puolestaan laajalevikkisin aikakauslehti. Toiseksi on esitetty, ettei näillä lehdillä ei lähtökohtaisesti pitäisi olla mitään poliittisesti sitovaa agendaa takana. *Suomen Kuvalehti* on statukseltaan puolueeton ja *Helsingin Sanomat* puolestaan riippumaton.¹⁹ Lehtien valinnalla pyrin myös minimoimaan puoluepoliittisen ja vahvan ideologisen näkökulman tutkimuksen ulkopuolelle. Tarkoituksena on keskittyä tarkastelemaan ilmiötä mahdollisimman laajasti suomalaista kollektiivista identiteettiä esittävinä kuvastoina.²⁰ Tästä näkökulmasta aineisto osoittautui monipuolisena ja hedelmällisenä. On syytä kuitenkin huomauttaa, että nationalistisessa viitekehysessä myös kansa on eräänlainen ideologia, ja laajemmin tarkastellessa myös jokainen lehtikirjoitus itsessään sisältää aiheesta riippumatta aina jonkinlaista ideologisuutta.²¹ Ideologisuudelta ei siis siinä mielessä voi välttyä, mutta olen tietoisesti jättänyt ainakin näkyvän vasemmisto - oikeisto ajattelun tämän tutkimuksen ulkopuolelle.²²

Alkuperäisaineiston lähiluennassa ja analysoinnissa ei ollut käytössä ennalta määrättyä teoriapohjaa, johon tutkielma tiukasti nojaisi. Tutkielma ja analyysi noudattavat historian tutkimuksen eettisiä ja kriittisiä menetelmiä, joista tärkeimpänä mainittakoon lähdekriittisyys ja historian tutkijan asema: olen itse suomalainen ja Helsingin

---

¹⁹ *Suomen Kuvalehden* levikki: 155 000. *Helsingin Sanomien* levikki: 197 481. Salonen, 1951, 263–265 SK:n ja HS:n poliittisista kytköksistä ks. Tommila, 1987, 267.

²⁰ Anttila esittää kansallisen identiteetin olevan kollektiivisen kokonaisuuden suhdetta itseensä.

Identiteettiä arvioidaan kielellisten, symbolisten ja kertomuksien representaatioiden välityksellä. Anttila 2007, 7–8.

²¹ Smith 2010, 9.

²² Vasemmisto - oikeisto tarkastelu on noussut usein keskiöön urheilua käsittelevissä tutkimuksissa. Ks. esim. Keskinen 2011; Viita 2003.

olympiakilpailuista on kulunut aikaa *vain* reilu puoli vuosisataa. Ajallisesti ja mentaalisesti olen kohtalaisen lähellä tutkimuskohdetta, joten tutkimusmenetelmänäni oli pyrkiä suhtautumaan alkuperäisaineistoon ja tutkimuskohteeseen kuin tarkastelisi täysin vierasta kulttuuria. Jorma Kalela kuitenkin huomauttaa, että historiantutkijan on ylipäänsä mahdotonta, eikä edes tarpeellista täysin sammuttaa itseänsä nykyisyydeltä, joten tärkeimmäksi tavoitteeksi muodostui oikeuden tekeminen menneisyyden tutkimuskohteelle.²³ Ymmärrän Helsingin olympialaiset 1952 historiallisena tapahtumana, jolle ihmiset ovat luoneet kulttuurisia merkityksiä, jälkiä ja tulkintoja. Tulkintani tapahtumista muodostuu alkuperäislähteiden, tutkimuskirjallisuuden ja aikalaismateriaalin kautta. Tekstien merkitysten toisto ja sisältö ovat sosiaalisia prosesseja, joissa kielelliset ja materiaaliset aspektit kietoutuvat yhteen. Näillä voidaan nähdä olevan sosiaaliseen järjestykseen ja valtasuhteiden järjestymiseen vaikuttavia käytännön seuraksia.²⁴ Olympiavuoden aikaista lehtikirjoittelua ei voida pitää absoluuttisina todisteina tai tosiasiallisina kuvauksina suomalaisesta identiteetistä, mutta ne tulkitsevat kattavasti ajan kuvaa suomalaisuudesta.²⁵

Tutkielmani hahmottaa suomalaisen omakuvan tulevan näkyväksi kirjallisissa kuvauksissa imagologian tapaan. Joep Leerssenin ja Manfred Bellerin teoretisoimassa imagologiassa kansallista kuvastoa demonstroidaan, arvioidaan ja tulkitaan kirjallisten kuvausten ja muiden kulttuuristen representaatioiden kautta. Imagologian mukaan tutkielman ei ole tarkoitus varmentaa todeksi tai epätodeksi tiettyä kansallista identiteettiä, vaan tuoda näkyväksi millainen suomalaisuuden kuvasto olympiavuodesta välittyy alkuperäislähteistön kautta. Tarkoitus on ymmärtää suomalaisen omakuvan prosessia, joka välittyy niin kielessä, kulttuurissa, mentaliteeteissa kuin jokapäiväisissä käytänteissä. Bellerin mukaan kansallinen kuvasto sisältää stereotyyppioita ja kuvauksia, joiden paikkaansapitävyyttä ei voida, eikä välttämättä tarvitse osoittaa. Näin ollen kuvaukset ovat kuviteltuja, mutta yhtä lailla totta.²⁶ Tämän vuoksi näen lehtikirjoitukset

---

²³ Kalela 2000, 56–57, 110.

²⁴ Urponen 2008, 18.

²⁵ Useat tutkijat ovat huomauttaneet, että suomalainen kulttuuri on ollut poikkeuksellisen yhtenäinen ja sosiaaliset representaatiot suomalaisuudesta ovat laajasti hyväksytyjä. Virtanen 1988; Anttila 1995; Anttila 2007.

²⁶ Beller 2007, 1–4; Leerssen 2007, 27–29.

eräänlaisina selontekoina, joiden historiallinen todellisuus perustuu ennen kaikkea aikalaisten kokemusmaailmaan.

Lehdet eivät yksiselitteisesti voi kertoa miten Suomi ja suomalaisuus koettiin vuonna 1952. Henrik Boberg huomauttaa, että käytettäessä sanomalehtiä historiallisena lähteenä täytyy hyväksyä lehden asema yhteisönä yhteisöjen joukossa. Lehdissä kirjoittavat toimittajat ja kansalaiset ovat yksilöitä, joilla jokaisella on oma kokemusmaailmansa ja sitoutuneisuutensa.²⁷ Tässä tutkimuksessa ei ole kuitenkaan tarpeen pilkkoa yksityiskohtaisesti toimituksia, toimittajia, sidosryhmiä ja heidän välisiä suhteita toisiinsa ja eri ideologioihin, sillä yhtä kaikki joka ainoa suomalainen voi kirjoittaa suomalaisuudesta taustoistaan riippumatta. Tutkimuksen edetessä lehtien palstoilla kirjoittavien nimimerkkien takaa on paljastunut henkilöitä, joilla on ollut yhteyksiä valtion rahoittamiin järjestöihin. Kirjoituksiin on syytä suhtautua kriittisesti, sillä emme voi tietää kirjoittaako henkilö suomalaisena yksityishenkilö vai ajetaanko kirjoituksella jonkin tahon ideologiaa tai muita tavoitteita. Kansallinen identiteetti on joka tapauksessa yhteinen identiteettirakennelma, johon jokainen sen jäsen väistämättä kuuluu. Jokainen suomalainen voi osaltaan muokata ja osallistua kuviteltuun identiteettirakennelmaan, mutta se ei tarkoita sitä, että jokaisen tulisi samastua täysimääräisesti sen eri puoliin.²⁸

Sanomalehti toimii kansallisessa identiteettikeskustelussa eri sanomien välittäjänä ja julkisen tarkastelun foorumina. Benedict Anderson on osoittanut sanomalehtien mahdollistavan kansakunnan ja anonyymien yhteisöllisyyden.²⁹ Lähdemateriaalina sanomalehdet kuvastavat aikalaiskirjoittajien näkemyksiä suomalaisuudesta ja levittivät sanomaa satojentuhansien suomalaisten ulottuville. Sanomalehtien lisäksi tuon analyysin tueksi esille ajan audiovisuaalista materiaalia Ylen Elävästä Arkistosta, jossa on mm. olympiakilpailuiden avajaisten radiotallenne sekä filmipätkiä olympialaisiin valmistautumisesta. Nämä tuovat oman osansa identiteettikeskusteluun sekä laajentavat lehdistön kautta avautuvaa menneisyyden maailmaa. Jukka Kortti on esittänyt, että medioiden kautta on mahdollista kertoa menneisyyden käsityksistä ideologioista,

---

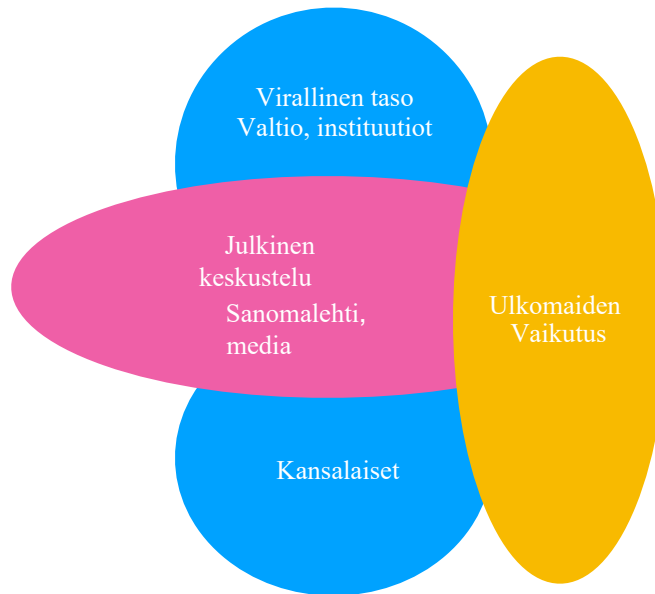
²⁷ Boberg 2004, 40.

²⁸ Anttila 2007, 8.

²⁹ Anderson 2006, 61, 73.

mentaliteeteista³⁰ Alla oleva kuvio 1. havainnollistaa alkuperäislähteistön asemaa osana tätä tutkielmaa. Kuvio kuvaa toimijoita, jotka omalta osaltaan muovaavat ja rakentavat Suomi-kuvaa ja kansallista identiteettiä. Kuvion avulla voidaan hahmottaa, mikä rooli tämän tutkimuksen lähdeaineistolla on Suomi-kuvien ja kansallisen identiteetin kentällä.

Kuvio 1.

Kuvion keskellä hahmottuvat tämän tutkimuksen alkuperäisaineistoon kuuluvat lehdet ja muu aikalaismateriaali. Kuvio hahmottaa kuinka lehdet toimivat eri toimijoiden välillä keskustelufoorumina. Eri toimijoiden näkemykset ja osallistuminen muodostavat erilaisia Suomi-kuvia ja osallistuvat taholtaan kansallisen identiteetin määrittelyyn. Tutkielmani keskiössä ovat siis julkisesta keskustelusta välittyvät identiteettikuvastot ja Suomi-kuvat. Ne muodostuvat prosessissa, joka heijastuu ympäröivien toimijoiden käsityksistä, uskomuksista ja arvioista.

1.3. Tutkimuskenttä, keskeiset käsitteet ja tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni liittyy osaksi kulttuurihistorian, suomalaisuuden, kansallisen identiteetin, nationalismin, Suomi-kuvan ja imagologian tutkimuskenttiä. Tutkielman ote on

³⁰ Kortti 2016, 12.

kuitenkin vahvasti kulttuurihistoriallinen, sillä tutkin historiallista tapahtumaa, joka on liittynyt ja muokannut voimakkaasti sitä ympäröivää kulttuuria.³¹ Näen Helsingin olympialaiset ilmiökokonaisuutena, jossa historia kulkee sosiaalispsykkisinä kausaalisuuksina.³² Paavo Oinonen on aiemmin tutkinut suomalaisuutta sotien jälkeisenä aikana kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Oinosen mukaan radio-ohjelmien fiktiosarjojen suosion myötä erilaiset käsitykset suomalaisuudesta levisivät laajalle yleisölle ja rakensivat suomalaisuuden käsityksiä.³³ Myös olympialaisten yhteydessä on nähtävissä laajan yleisön keskustelua ja tulkintaa suomalaisuudesta.

Helsingin olympialaisia suoranaista tutkimuskohteena ovat aiemmin tutkineet Maija Urponen väitöskirjassaan ja Jani Haatanen pro gradu -tutkielmassa.³⁴ Haatanen tarkastelee olympismi-ideologiaa Helsingin kisoissa ja Urponen käsittelee suomalaisten naisten ja ulkomaalaisten miesten ylijäisiä suhteita sekä rodullisuutta kilpailujen yhteydessä. Lukuun ottamatta Urposta ja Haatasta, muut Helsingin olympialaisia koskevat esitykset ovat erilaisten yhdistysten julkaisuja, urheilupainotteisia faktajulkaisuja tai populaarimpia julkaisuja. Jouko Kokkonen on tutkinut suomalaista urheilua nationalismin ja kansallisen identiteetin kanavana ja lähteenä laajasti.³⁵ Tämä tutkielma ei kerro loppujen lopuksi paljoakaan itse Helsingin olympiakilpailuista, sen tuloksista tai urheilijoista, vaan keskiössä ovat suomalaisuuteen ja kansalliseen identiteettiin liittyvät diskurssit vuonna 1952, jonka kehyksenä olympiakilpailut toimivat.

Jorma Anttila on käsitellyt sosiaalipsykologisesta näkökulmasta kansallisen identiteetin muodostumista ja kehittymistä. Anttilan sosiaalipsykologisessa tarkastelussa sosiaaliset representaatiot tarjoavat näkökulman kollektiivisen identiteetin tasolla tapahtuviin ilmiöihin. Anttilan teorian kansallisesta identiteetistä antavat tälle tutkimukselle työkalut käsitellä ja määritellä olympiavuoden kirjoittelua osana suomalaisen kansallisen

---

³¹ Litzen 1981, 9.

³² Tommila 1981, 23–24.

³³ Oinonen 2004.

³⁴ Urponen 2008; Haatanen 2017.

³⁵ Kokkonen 2008.

identiteetin prosessia.³⁶ Jo edellisessä kappaleessa esitelty Leerssenin ja Bellerin imagologian tutkimussuuntaus liittyy tutkimustani osaksi kansallisten kuvastojen kirjallisen hahmottamisen prosesseihin. Nationalismia ja siihen liittyvää käsitteistöä ansiokkaasti tutkineet Benedict Anderson ja Anthony D. Smith antavat lähtökohtia kansan, kansallisuuden ja kansakunnan käsittelylle. Tutkielmassa kansakunta ymmärretään Andersonin tapaan kuviteltuna yhteisönä, jonka yhtenäisyys ja koossa pitävä voima perustuu kollektiiviselle kuvittelulle.³⁷ Myös kansallinen identiteetti näyttyy tässä tutkimuksessa kollektiivisen kuvittelun tuotoksena, jonka osia, jälkiä ja tulkintoja lehtikeskustelut tuovat näkyviksi.³⁸ Suomi-kuva -termiä käytän väljästi ilmaisemaan lähdeaineiston kautta näyttyä suomalaisten omakuvaa kotimaastaan ja ylipäänsä vuoden 1952 ajankuvaa Suomesta. ”Länsi” tai ”länsimaat” ymmärrän Stuart Hallin tapaan laajasti historiallisina käsitteinä, eikä niillä ole juurikaan tekemistä maantieteen kanssa. Termillä ”länsi” viitataan ennen kaikkea yhteiskuntaan, joka on kaupungistunut, kapitalistinen, kehittynyt, maallistunut ja moderni.³⁹

Tutkielma rakentuu kolmesta pääluvusta, jonka ensimmäinen käsittelyluku *Takapajuinen urheilukansa* pureutuu urheilun merkitykseen osana suomalaisuuden rakentumista. Suomalaiset olympiaurheilijat ovat toimineet osana suomalaisuuden narratiivia aina 1900-luvun alusta saakka, ja ilman tämän menneisyyden juonteen tarkastelua Helsingin olympialaisvuotena käytyä keskustelua kansallisesta identiteetistä jäisi vajavaiseksi. Olympiaurheilun kehittyminen ja kansallinen panostus suomalaisten omaan stadioniin loivat pohjaa Helsingin olympialaisten järjestämiseksi. Lisäksi kappaleessa tarkastellaan Suomen fyysistä ja henkistä asemaa idän ja lännen välissä toisen maailmansodan jälkeen ja mitä heijastuksia suurvaltapolitiikka toi olympiavuonna käytyyn keskusteluun suomalaisuudesta.

Toisessa luvussa *Olympiajännitystä* avataan olympialaisten järjestelyyn liittyvää keskustelua. Miten ennennäkemättömän suureen määrään ulkomaisia vieraita

---

³⁶ Anttila 2008, 2–4, 7, 12–13.

³⁷ Anderson 2007, 39.

³⁸ Sekä Anttila että Beller näkevät kansallisen identiteetin mahdollistuvan vain kollektiivisen kuvittelun kautta. Anttila 2008; Beller 2007, 2–4.

³⁹ Hall 1999, 78.

suhtauduttiin jälleenrakennuksen Suomessa, missä asuntopulaa oli ollut vuosien ajan jo oman väestön kesken? Olympiavieraat toivat kansainvälistä tunnelmaa Helsinkiin, missä vieraiden viihtyminen otettiin kunniakysymyksenä. Kesällä 1952 Helsingissä aistittiin häivähdys tulevaisuudessa, joka näyttäytyi modernina, kansainvälisenä ja lupauksia antavana. Viimeisessä käsittelyluvussa *Isännyys velvoittaa, ystävällisyys valloittaa* perehdytään velvollisuuksiin, joita olympiaisäntänä toiminen edellytti. Sodan runtelema maa koki kansainvälisen huomion edellyttävän niin ulkoisia kuin sisäisiä puhdistustalkoita. Valtion ja järjestöjen taholta olympialaisiin valmistautuminen nähtiin hyvänä mahdollisuutena parantaa kansan henkistä ryhtiä. Osa kansalaisista koki ryhdistäytymisen olevan kaikille hyväksi, mutta missä määrin ryhdistäytyminen tehtäisiin vain ulkomaalaisten vuoksi?

2. TAKAPAJUINEN URHEILUKANSA

2.1. Olympialaiset kansallisina näyttämöinä

Suomen Suuriruhtinaskunta osallistui omalla joukkueella olympialaisiin jo Ateenassa vuonna 1906 pidetyissä ns. välikisoissa. Nelihenkinen joukkue ylsi kahteen kultamitaliin, mutta mitalijuhlassa Venäjän konsuli kielsi siniristilipun käytön ja voittojen merkiksi salkoon nousi Venäjän keisarikunnan lippu. Vuoden 1908 Lontoon olympiakilpailuihin suomalaiset osallistuivat jo olympialaisena kansakuntana, sillä vapaaherra Reinhold von Willenbrand oli kutsuttu Kansainvälisen Olympiakomitean (KOK) suomalaiseksi jäseneksi.⁴⁰ Kisojen avajaisissa suomalainen urheilijajoukko joutui marssimaan Venäjän joukkueen takana pientä pahvista ”Finland”-kylttiä kantaen huolimatta siitä, että joukkue oli varustautunut matkaan kolmella eri Suomen vaakunoin varustetulla lipulla.⁴¹ Avajaisissa marssineen suomalaisurheilija Verner Järvisen elämäkerrassa kuvataan suomalaisjoukkueen apeaa tunnelmaa:

Oltiin perinjuurin katkeroituneita. Viime hetkessä löydettiin pukuhuoneesta pahvinpala, johon oli jotenkuten siististi tekstattu sana Finland. Sitä sitten kannettiin kädessä voimistelujoukkueen eturivissä miehistömme marssiessa masentunein mielin Ruotsin uljaan joukon jäljessä.⁴²

Vajaa 50 vuotta myöhemmin suomalaisurheilijoiden joukkueen koko ja tunnelma Helsingin olympiakisojen avajaisissa olivat täysin toista luokkaa kuin Lontoossa. Suomen maahockeyjoukkueen maalivahti Veijo-Lassi Holopainen kuvasi *Helsingin Sanomissa* 20.7.1952 isänmaallisen ylpeää tunnelmaa, jota koko Suomen olympiajoukkue koki. Holopaisen kuvauksen mukaan tuntemattomatkin joukkueoverit tunsivat nopeasti vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, kun joukkue marssi ryhdikkäästi kotiyleisön eteen.

---

⁴⁰ Laine 1992, 126–127.

⁴¹ Hentilä 1992, 141.

⁴² Nironen 1939, 109–110.

Sisimmissämme ailahti lämmin tietoisuus suomalaisuudestamme. (- -) Pala nousi kurkkuun kun eteemme avautui Stadionin näkymä. Marssiessamme ryhdistäytyi ikään kuin yhteisestä käskystä jokaisen suomalaisen urheilijan vartalo, kun Väinö Suvivuon kantama Suomen lippu laskeutui kunniantekoasentoon presidentin aiton kohdalla. (- -) Lopuksi kajahti Maamme-laulu ja me yhdyimme siihen täydestä sydämmestämme. Me lauloimme ilmoille suomalaisten tunteet sillä hetkellä(- -).⁴³

Avajaistapahtumaa radioon selostanut Pekka Tiilikainen puolestaan tarkkaili suomalaisjoukkueen marssia stadionin lehteriltä. Suorassa radiolähetyksessä Tiilikainen kuvasi Suomen joukkueen koostuvan ”maaseudun rauhasta tulleista maanviljelijöistä”, ”kivelijöiden kuivansitkeistä miehistä”, ”kaupunkien tehtaitten ahertajista” sekä ”ruumiillisen ja henkisen työn tekijöistä”. Nämä eri luokkaa ja taustaa edustaneet suomalaiset kulkivat ”rinta rinnan yksinä suomalaisina, rinta rinnan yhteisen asian vuoksi”.⁴⁴ Molemmista kuvauksista heijastuu vankka kansallinen yhteenkuuluvuuden tunne, johon ainutlaatuinen tilaisuus näytti velvoittavan. Pyhät kansalliset tapahtumat, joihin olympialaisten avajaisseremonian lasken, näyttävät yhdistävän kuvitellun yhteisön jäseniä poikkeuksellisen voimakkaasti.

Kansainväliset urheilukilpailut, erityisesti olympiakilpailut ovat vahvistaneet kansakuntakeskeistä tapaa hahmottaa maailmaa. Suomessa urheilu ja olympiakilpailut yhtenäistivät kansaa poikkeuksellisen voimakkaasti 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Eliitin pyrkimyksissä määritellä kansakuntaa ylhäältä käsin ei alkuun huomioitu lainkaan urheilua. Kokkonen esittää, että urheilun nationalistinen voima ammentui sen tarjoamassa monitulkintaisuuden mahdollisuudessa herättää käyttökelpoisia isänmaallisia tuntemuksia isoissa ihmisryhmissä.⁴⁵ Kansallistunteen heräämisen jälkeen kansainväliset urheilukilpailut toimivat konkreettisina tilaisuuksina vertailla eri kansakuntia keskenään. Vuosisadan alun Lontoon kisoissa marssineen Verner Järvisen kuvaus on kiintoisa, sillä hän kohdistaa kansallisen alemmuuden tunteen ruotsalaista joukkuetta kohtaan. Ruotsin menestys kilpakentillä ja sen länsimaalainen olemus näyttäytyi suomalaisille samastuttavampana ja selkeämpänä

⁴³ Yhdyimme Maamme-lauluun... Osanottajan sana avajaisjuhlasta, HS 20.7.1952.

⁴⁴ Yle Elävä arkisto, Sähköinen lähde.

⁴⁵ Kokkonen 2008, 219.

ihanteena kuin emämaa Venäjän.⁴⁶ Suomen kansakunnan kyvykkyyttä on heijastettu historian saatossa lähinaapureihin, mutta erityisesti Ruotsi on näyttänyt modernin länsimaalaisen kansakunnan mittapuuna.⁴⁷ Itsenäisyydestä haaveileva Suomi koki länsimaisen kulttuuripiirin houkuttelevammaksi ja kansakunnan identiteetin kannalta samastuttavammaksi kuin itäisen Venäjän keisarikunnan kulttuuripiiri.

Nyky aikaisten olympiakisojen keskeisin hahmo Pierre de Coubertin näki Antiikin olympiakisojen tärkeimpänä tekijänä uskonnollisuuden, joka vaihtui antiikin jumalista 1900-luvulle tultaessa uskoksi kansakuntiin. Antiikin urheilijat kilpailivat jumaliensa kunniaksi, kun nykyaikaiset urheilijat kilpailivat edustaakseen ja tuodakseen kunniaa kotimaalleen.⁴⁸ Holopaisen kertomus Helsingin olympiakisojen avajaismarssista kuvaa hyvin kotimaataan edustavan urheilijan kansallisia tuntemuksia. Ei pelkästään kilpaurheilu, vaan ylipäätään Suomen värien ja symbolien edustaminen kansainvälisellä areenalla vaikuttaa herättäneen Holopaisessa nationalistisia tunne-elämyksiä.

Suomalaisurheilijat pääsivät ensimmäistä kertaa kunnolla loistamaan Ruotsin maaperällä Tukholman olympiakisoissa vuonna 1912. Emämaa Venäjä oli tiukentanut suomalaisten ehtoja kansallisten symbolien käytöstä olympia-areenoilla yhdessä Ruotsin kanssa.⁴⁹ Suomalaisen joukkueen tuli esiintyä kaikissa yhteyksissä emämaansa kanssa. Näistä ehdoista ei kuitenkaan pidetty kiinni, kun suomalaiset kulkivat jälleen omana ryhmänä Finland -kilpeä kantaen mielenosoituksellisen matkan päässä venäläisistä. Järjestäjät soittivat suomalaisurheilijoiden joukkueen kunniaksi Ruotsin vallan aikaista sotilasmusiikkia.⁵⁰ Tukholman kisat muodostuivat suomalaisten riemujuhlaksi urheilijoiden kahmiessa kaikkiaan 26 mitalia, ja erityisesti suomalaisten voitto Venäjästä jalkapallo-ottelussa numeroin 2-1 saivat paikalle kokoontuneen kansainvälisen lehdistön innostumaan. Suomalaisten menestys kisoissa ja asema ”Venäjän karhun” kourissa sortotoimineen oli herkullinen uutispala kansainväliselle

⁴⁶ Ks. esim. Engman 2009, 262–272.

⁴⁷ Urponen 2008, 26–27.

⁴⁸ Kokkonen 2008, 59.

⁴⁹ Ruotsin ja Venäjän välinen sopiminen oli vastoin KOK:n periaatteita, mutta Ruotsi ei halunnut joutua ikävään välikäteen. Ks. Virtapohja 1998, 108.

⁵⁰ Arponen 1996, 44; Hentilä 1992, 141.

lehdistölle, mikä oli omiaan kohottamaan suomalaisten kansallista itsetuntoa. Kansainvälinen lehdistö muodosti myytin ainekset pienestä menestyvästä urheilukansasta, joka uhmasi kahlitsijaansa. Viimeistään tässä vaiheessa urheilu vakiinnutti lopullisesti paikkansa suomalaisten sydämissä ja urheilusta muodostui itsenäisyydestä haaveilevalle kansakunnalle yhdistävä voimavara.⁵¹

Lontoon kisoissa vuonna 1908 nähtiin ensimmäistä kertaa olympiakilpailujen leimallinen avajaisseremonia, jossa eri maiden edustajat kulkevat omana ryhmänä kansallisten tunnuksiensa takana. Kulkue on kansallisen erityislaatuisuuden esittelyn näyttämö, jossa maiden edustajat esittäytyvät kansainväliselle yleisölle.⁵² Urheilija edustaa tunnuksineen ja kehonsa ominaisuuksineen koko kansakuntaansa. Urheilijoiden kilpailun kautta kansakunta tulee näkyväksi ja eläväksi.⁵³ Holopaisen sekä Järvisen kertomukset vahvistavat tätä tulkintaa avajaisseremonioiden nationalistisesta voimasta. Tästä näkökulmasta olympiakilpailut ovat ainutlaatuisia kansallisuuksien näyttämöitä, joissa kansakuntien identiteettejä vahvistetaan, toistetaan ja arvioidaan. Marko Lehti esittää, että vasta vuoden 1912 Tukholman olympiakisat voidaan nähdä ensimmäisinä todellisina kansainvälisinä olympiakilpailuina. Aiemmat olympiakisat järjestettiin osana maailmannäyttelyä, kun Tukholmassa kisat olivat ensimmäistä kertaa oma urheilullinen tapahtumansa, joihin osallistui urheilijoita 28 eri maasta.

Olympiaurheilun kansallisen merkityksen voidaan nähdä ohjautuneen nimenomaisesti suomalaisille: Viita esittää, että esimerkiksi Tukholman olympialaisten kirkkaimpiin tähtiin kuuluva Hannes Kolehmainen ei olisi ollut kovinkaan tunnettu Suomen ulkopuolella. Tunnettuus ilmeni lähinnä vain niissä ulkomaissa, jotka itse osallistuiivat olympiakisoihin.⁵⁴ Suomalaisessa kollektiivisessä muistissa on jäänyt elämään lause, jonka mukaan Hannes Kolehmainen saavutuksillaan ”juoksi Suomen maailmankartalle”. Lausetta ei kuitenkaan todellisuudessa käytetty Tukholman olympiakisojen jälkiarvioissa, sillä lause lanseerattiin vasta vuonna 1939 Suomen

---

⁵¹ Laine 1992, 127; Hentilä 1992, 141–142.

⁵² Lehti 2000, 234.

⁵³ Tervo 2003, 4–6.

⁵⁴ Viita 2003, 22.

urheilulehdessä. Kokkonen arvioi, että nimenomaan Tukholman kisoista lähtien suomalaiset sanomalehdet raportoivat laajasti ja innokkaasti suomalaisista urheilusaavutuksista ja maailman maineesta.⁵⁵ Voidaan nähdä, että urheilunationalismia alettiin tuottamaan Suomen kansalle systemaattisesti raportoinnin ja tiedotusvälineiden kehityttyä, vaikka on vaikea arvioida kuinka tarkoituksenmukaista suomalaisuuden tuottaminen oli, vai oliko kyseessä pikemminkin vilpitön innostus suomalaismenestyksestä. Todennäköisesti kumpaakin näistä.

Kansallisessa identiteettikehyksessä tarkasteltuna sillä, kuinka maailmanlaajuisesti Hannes Kolehmainen tai suomalaiset urheilusaavutukset *todellisuudessa* tunnettiin, ei ollut lainkaan merkitystä. Jos viesti suomalaisille oli se, kuinka suomalaiset niittivät mainetta ulkomaita myöten, riitti se suomalaisille kuvittelun välineeksi maailmanlaajuisesti suosiosta oli todellisuus mikä tahansa. Kansallisen identiteetin argumentti perustuu tässä, sekä läpi koko tutkielman siihen, kuinka näillä erilaisilla kansallisilla kuvitelmissa, haaveilla ja toiveilla on merkitystä *vain* suomalaiselle identiteetille. Kansallisessa identiteetissä ryhmää arvioidaan ja muokataan erilaisten kielellisten ilmausten, symbolien, myyttien, kertomusten ja kulttuuristen representaatioiden välityksellä.⁵⁶ Näiden kertomusten todenperäisyydellä ei usein ole merkitystä. Myös Kokkonen tukee näkökulmaa esittämällä, että suomalaisessa lehdistössä 1920-luvulla liioiteltiin Suomen urheilijoiden saavuttamaa maailman mainetta. Urotekojen, menestystarinoiden ja maailman maineen liioittelu olivat osa tietoista propagandaa, jolla nuoren valtion identiteettiä pönkitettiin sisältä käsin.⁵⁷ Urheiluvaikuttaja Lauri ”Tahko” Pihkala on myöhemmin suorasukaisesti esittänyt, että Lontoon ja Tukholman kisojen suomalaismenestyksellä ja sen merkityksellä kansalliselle itsetunnolle on ollut keskeinen vaikutus itsenäistymisprosessissa.⁵⁸

---

⁵⁵ Kokkonen 2008, 68.

⁵⁶ Anttila 2007, 7.

⁵⁷ Kokkonen 2008, 164–165. Huom. On kuitenkin kiistatonta, että Suomen urheilumenestys 1910- ja 1920-luvuilla toi paljon tunnettuutta maailmalla.

⁵⁸ Pihkala kannanotoissaan häilytti taiteen ja kaunokirjallisuuden merkitystä kansallisen heräämisen osalta ja piti urheilua keskeisimpänä kansallisen kulttuurin muotona. Ks. Viita 2003, 41. Urheilusaavutukset ovat kuitenkin jääneet pysyvästi määrittämään suomalaista identiteettiä. Ks. esim. Tervo 2003, 1–2.

Pihkalan arvio on provokatiivinen, mutta kuten Kokkonen esittää, Tukholman ja Lontoon tapahtumat ovat olleet tärkeä suomalaisuutta rakentava kertomus.⁵⁹

Urheilumenestyksen raportointi sanomalehdissä ja siitä käyty keskustelu laajentui usein koskemaan kokonaisvaltaisemmin suomalaisen kansallisen identiteetin olemusta.⁶⁰ Tästä näkökulmasta tarkasteltuna suomalaisella urheilumenestyksellä ja siitä juontuneella keskustelulla on ollut merkittävä asema suomalaisuuden määrittelyssä, ja kansakuntien vertailussa. 1910- ja 1920-luvun suomalaisen olympiaurheilun kultakauden suurimmat tähdet Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmi olivat myös merkittävässä osassa Helsingin olympiakisoja. Heidän perintönsä kansallisessa identiteettiprosessissa täydentyi kotikisojen soihdunkantajina ja olympiatulen sytyttäjinä.⁶¹ Nationalistisessa katsannossa he näyttäytyvät kansakunnan heeroksina, joiden ikiaikaisuus ja symbolivoima ovat suurta. Kolehmainen on katsottu edustaneen perinteistä kansallisromanttista sankaria, jonka suomalaisuus ilmentyi hillittyinä olemuksena, vaatimattomuutena ja sitkeytenä. Paavo Nurmi edusti puolestaan modernia nykyaikaa, joka tehokkuudessaan vaatii suorituskykyä ja konemaisuutta.⁶²

Suomalaisten olympiaurheiluvoitot 1900-luvun alkuvuosikymmeninä saivat nationalistisen poliittisen ulottuvuuden, kun suomalaisuutta perusteltiin poikkeuksellisen vahvasti urheilijoiden mainetekojen kautta.⁶³ Venäjän keisarikunnan määräykset ja rajoitukset suomalaisten symbolien käytöstä olympiakilpailuissa toimivat oikeastaan päin vastoin kuin oli tarkoitus: suomalaiset saivat kansainvälistä huomioita taistelussaan, jossa Venäjän ylivalta yritti rajoittaa pienen kansakunnan tietä sivistysmaiden joukkoon. Kansainvälinen huomio pienestä suuresta urheilukansasta kiiri länsimaisten sivistysmaiden korviin. Menestys ulkomaisilla kilpailuilla sai kansan

---

⁵⁹ Kokkonen 2008, 68.

⁶⁰ Kokkonen 2008, 162.

⁶¹ Paavo Nurmi sai uralleen sinettinsä juostessaan viimeisen kerran soihtu kädessään olympiarataa pitkin Helsingin olympialaisten avajaisissa. Olympiaura katkesi kesken kaiken 1920-1930-lukujen taitteessa ruotsalaisten syytöksiin ammattiurheilijuudesta. Arponen 2002, 54–55.

⁶² Kokkonen 2008, 163–164.

⁶³ Hentilä esittää, että suomalaiset käyttivät ensimmäisiä urheilumenestystä kansallisen pätemisen välikappaleena. Ks. Hentilä 1992, 140. Viita puolestaan esittää, että nationalistinen propaganda olympialaisten yhteydessä ymmärrettiin muissakin maissa jo varhain. Ks. Viita, 2008.

haaveilemaan omista olympiakisoista, joissa pienen urheilumaan erityislaatuisuutta päästäisiin esittelemään urheilusuorituksia laajemmalla tasolla. Tästä kehityskulusta rakentuivat kansallisen kuvaston alkuainekset, joiden pohjalle Helsingin olympiakisat rakentuivat vuonna 1952. Kotikisojen yhteydessä *Helsingin Sanomissa* mainostettiin kisojen kunniaksi avautunutta urheilunäyttelyä, jossa kisavieraille suunnatussa esityksessä painotettiin Suomen kunniaakasta urheiluhistoriaa.⁶⁴ Aivan kuin näyttääkseen tietämättömille ja epäilijöille, etteivät suomalaiset ole tyhjästä saaneet olympiakisoja järjestettäväkseen.

2.2. ”Meidän Stadion”

Urheilutoimittaja ja olympiaurheilija Martti Jukola piti vuoden 1920 Antwerpenin olympiakisoja itsenäistyneen Suomen aseman tunnistautumisenä kansainvälisen yleisön edessä: ”Se oli vapautemme yleismaailmallinen vihkiäistilaisuus. Näin me nyt menemme niihin kisoihin joihin Venäjä kielsi meiltä pääsyn!”⁶⁵ Hataraa ja kehittyvää suomalaista identiteettiä rakennettiin voimakkaasti 1920-luvulla urheilun pohjalta. Nyt urheilusta oli tullut kiinteä osa valtiokeskeistä nationalismia.⁶⁶ Omista olympiakilpailuista haaveilu voidaan nähdä tämän luonnollisen kehityksen jatkumona ja tavoitteena, jolla oli laaja kannatus sekä kansalaisten, että päättäjien keskuudessa. Helsinki ilmoitti olevansa valmis olympiaisännäksi jo vuonna 1927, mutta vasta vuoden 1940 kisahakuun lähdettiin tosissaan.⁶⁷ Itsenäistyneen urheilun menestysmaan tulisi päästä näyttämään kansallinen urheiluinnostus ja kansan erityislaatuisuus omalla maaperällä, mutta tähän tarkoitukseen tarvittiin moderni, kansainväliset standardit täyttävä urheilustadion.

Tuleva Helsingin olympialaisten järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Erik von Frenckell esitti jo vuonna 1915 Töölön pallokentän avajaisissa unelmansa, jossa

---

⁶⁴ Urheilumme loistava menneisyys museossa, HS 16.7.1952.

⁶⁵ Jukola 1932, 37.

⁶⁶ Kokkonen 2008, 115.

⁶⁷ Kokkonen 2008, 204.

pallokentän viereen tulisi rakentaa kunnollinen urheilustadion. Lukuisista suunnitelmista huolimatta stadionia ei ryhdytty rakentamaan vielä vuosikymmeniin. Vuonna 1927 perustetun Stadion -säätiön tavoitteena oli rakentaa Suomeen kansainväliset standardit täyttävä stadion. Opetusministeriön, Helsingin kaupungin, Suomen Urheiluliiton ja Työväen Urheiluliiton sekä yhdentoista muun liikunta-alan liiton yhteisön säätiön hallituksen puheenjohtajaksi asetettiin Erik von Frenckell, joka hoiti tehtävänsä kuolemaansa saakka. Säätiön asettaman arkkitehtikilpailun voittivat arkkitehdit Yrjö Lindgren ja Toivo Jäntti, ja perustustöitä ryhdyttiin tekemään vauhdikkaasti keväällä 1934. Tavoitteena oli tähdätä vuoden 1940 olympiaisännyyteen, mutta Helsinki jäi toiseksi KOK:n julistettua Tokion kisaisännäksi.⁶⁸

Stadionia rakennettiin kirjaimellisesti ”koko kansan voimin”, kun eri yritykset, eduskunnan määrärahat, raha-arpajaiset, yksittäisten ihmisten ostamat Stadion-tavaramerkin tuotteet ja amerikansuomalaisten rahankeräys mahdollistivat rakentamisen. Poikkeuksellisen laaja yksimielisyys stadionin rakentamisesta ja monipuolinen rahoittaminen tekivät hankkeesta yhteiseksi koetun ponnistelun. Yksityisten ihmisten lahjoituksilla ja Stadion -merkkien myynnillä katettiin neljännes koko rakennustöiden kustannuksista. Tämän myötä suomalaista urheilun pyhättöä ryhdyttiin pitämään stadionina, jonka kansa rakensi.⁶⁹ Stadionin kansallinen merkitys välittyy juuri tämän joukkomittaisen rahoituksen ja rakentamisen tuloksena.

Stadion on edelleen Helsingin yksi näkyvimmistä ja leimallisimmista maamerkeistä. Areenasta muodostui nopeasti kansallisen yhtenäisyyden vertauskuva. Jo rakennusvaiheessaan siitä puhuttiin ”koko kansan stadionina”.⁷⁰ Stadionin avajaisissa 12.6.1938 tasavallan presidentti Kyösti Kallion puheessa tiivistyy se merkitys, joka rakennuksella koettiin olevan suomalaisille.

Kansalaiset, Suomella on nyt merkkipäivä, kun pääkaupunkiimme rakennettu stadion avaa porttinsa suurien isänmaallisten juhlien ja jalon kilvoittelun

---

⁶⁸ Kokkonen 2016, sähköinen lähde; Kokkonen 2008, 201.

⁶⁹ Valtio maksoi stadionin rakennuskuluista kaksi kolmasosa, yritykset ja kansalaiset yksi neljäsosan ja lopun rahoitti Helsingin kaupunki. Kokkonen 2008, 202.

⁷⁰ Kokkonen 2016, sähköinen lähde.

tyyssijaksi. Tämä stadionin pystyttäminen ja tämä päivä on yhtenä todistuksena, että Suomen sydän sykkii nykyään yksimielisempänä kuin ehkä koskaan ennen. Stadionin uljas torni kansallislippuineen kohoaa kuin yksimielisyyden pyhä symboli kohti korkeutta. Me toivomme tämän stadionin aina säilyvän sellaisten isänmaallisten harrastusten ja rientojen keskuksena, jotka kuvastavat sisäistä voimaamme, isänmaallista mieltämme ja ruumiillista kuntoamme.⁷¹

Itsenäisyyden alun vuosikymmeniä on pidetty jyrkkänä vastakkainasettelun aikana sisällissodan jättämän epäluottamuksen vuoksi.⁷² Stadionin valmistuminen 1930-luvun lopulla yhteisten ponnistelujen saattelemana sai kansalaiset uskomaan yhteistyöhön. Presidentti Kallio puheessaan piti stadionin valmistumista todistuksena siitä, että kansa on yksimielisempää kuin aiemmin. Myös Kokkonen tähdentää stadionin merkitystä 1930-luvun lamasta ja oikeistoradikalismista uhasta selvinneen Suomen yhtenäistäjänä.⁷³ Stadionin uutta uljasta 72 metristä tornia pidettiin näkyvänä osoituksena muille kansoille sekä suomalaisille itselleen Suomen kansan yksimielisyydestä.⁷⁴ Lisäksi torni tarjosi uuden näkökulman kansalaisille tarkastella pääkaupunkia yläilmoista. Vuonna 1931 avatun Hotelli Tornin lisäksi uusi stadion ja sen torni näyttäytyivät ylöspäin kurkottavan ja eteenpäin katsovan kansakunnan symboleina, joka mentaalisesti oli kehittymässä kohti modernin elämän vaatimuksia. Voitto Raatikainen esittää, että Helsingin Olympiastadion täytti parhaiten kaikista maailman olympiastadioneista sekä nykyaikaisten olympiakisojen luoja paroni de Coubertinin vaatimukset sekä modernit teknilliset vaatimukset.⁷⁵

Olympiastadion ja sen torni ovat sekä henkisesti että fyysisesti rakentanut, eheyttänyt ja puolustanut kansakuntaa, sillä jatkosodan aikana stadion toimi sotasairaala. Stadionin torni toimi puolestaan osana Helsingin ilmapuolustuksen tarpeita. 1940-luvun lopulla Yleisradio asensi torniin ensimmäisen radion ULA-aaltoja varten suunnitellun antenninsa. Kymmenen vuotta myöhemmin ensimmäisiä television kuvalähetyksiä

⁷¹ Kokkonen 2016, sähköinen lähde.

⁷² Ala-Suutari 1996, 11.

⁷³ Kokkonen 2008, 204.

⁷⁴ Tornin metrilukema liitti välittömästi sen osaksi suomalaista olympiahistoriaa, sillä 72,71 metriä oli myös Matti Järvisen keihäänheiton tulos, jolla hän voitti olympiakultaa Los Angelesissa vuonna 1932. Kokkonen 2008, 203.

⁷⁵ Raatikainen 1994, 7.

koelähetettiin stadionin tornista.⁷⁶ Presidentti Kallion puhe sisälsi eheyttäviä nationalistisia tarkoituseriä, mutta edellä mainittujen esimerkkien kautta stadion ja sen torni nousivat myös konkreettisella tasolla kansaa yhdistäväksi ja suojelevaksi tekijäksi radioaaltojen ja puolustustehtäviensä kautta. Nämä symboliset, historialliset ja myyttiset kansalliset tihentymät, jaetut kansalliset muistot kipinöivät juhlallisessa hetkessä kansainvälisen huomion keskipisteessä, kun Suomen olympiasankari Hannes Kolehmainen sytytti olympiatulen torniin Helsingin olympialaisten avajaisissa 19.7.1952.

Kansakunnan kannalta keskeisimpiin symboleihin kuuluvat mm. kansallislaulu sekä lippu, rajat, passi, myytit ja sankarit. Uusi stadion, jota presidentti Kallio piti yhtenäisyyden symbolina, otti paikkansa välittömästi kansallisten symbolien joukossa. Smith esittää, että kansallisten symbolien tehtävä on ilmaista, representoida ja vahvistaa kansakuntaa suhteessa muihin, sekä yhdistää rajojen sisällä olevia ihmisiä.⁷⁷ Stadionin valmistuminen oli olympiakisoja silmällä pitäen merkittävä näyte suomalaisten halukkuudesta kisaisännäksi, mutta ennen kaikkea sen merkitys sisäisen yhteenkuuluvuuden kannalta oli tärkeää.

Kansalliseksi omaisuudeksi koetun stadionin nimeämisestä käytiin keskustelua lehdistössä pian stadionin avajaisien jälkeen, mutta keskustelu jatkui myös Helsingin olympialaisten alla keväällä 1952. Alkujaan nimivaihtoehtoiksi esitettiin ainakin ”Suomen stadion”, ”Kansallisstadion”, ”Vapauden stadion” ja ”Itsenäisyyden stadion”. Nimiehdottelu loppui, kun Helsinki sai Tokiolta vuoden 1940 olympiakisat järjestettäväkseen Kansainvälisen olympiakomitean evättyä Japanin isännöiden Kiina-Japani sodan johdosta. Stadionin nimeksi vakiintui Olympiastadion vaikka kisoja saatiin odottaa vielä 12 vuotta.⁷⁸ Nimitys nousi uudelleen esiin Helsingin vuoden 1952 olympialaisten alla. *Helsingin Sanomien* yleisöosastolle kirjoittaneen Eero Järvisen mielestä Olympiastadionilla kuuluisi olla persoonallisempi nimi:

---

⁷⁶ Raatikainen, 1994, 110.

⁷⁷ Smith 2010, 8.

⁷⁸ Raatikainen 1994, 53.

Nimi merkitsee tässä tapauksessa jotakin muuta kuin pelkkää tuntemisen ilmaisukeinoa. Suomen tunnettuus vaatisi stadionille leimallisen nimen, niin kuin kaikkien tuntema Wembleyn stadion. Voitaisiin julistaa esim. jonkinlainen kilpailu nimen keksimiseksi, sellaisen nimen, josta samalla jollakin tavalla kuvastuisi Suomen kansan menneisyys tai nykyisyys suurena urheilukansana. Esim. Nurmi-Stadion, Sisu-stadion jne.⁷⁹

Järvisen ehdotus kuvastaa hyvin stadionin asemaa suomalaisessa identiteettikuvastossa. Kirjoittaja pyrkii aiempien ehdotusten tapaan nimiehdotuksillaan luomaan vahvempaa sidettä stadionin ja Suomen menneisyyden välille. Paavo Nurmi ja Hannes Kolehmainen olivat edelleen suurimmat urheilusankarit Suomessa siitä huolimatta, että heidän urheilu-urat olivat päättyneet 20 vuotta aiemmin. Heidän urotekonsa näyttäytyivät edelleen lähes ylikuonnollisina.⁸⁰ Kokkonen esittää, että myytit ovat kansakuntien käyttämä tapa, jolla luodaan ja määritellään olemassaolon perustaa sekä sisäistä moraali- ja arvojärjestelmää. ”Nurmi-stadion” nimitys liittäisi stadionin jo olemassa olevaan kansalliseen identiteettikuvastoon, johon Nurmi oli asettunut jo viimeistään 1930-luvulla.⁸¹ ”Sisu-stadion” nimiehdotus puolestaan kytkisi rakennuksen sisuun, jolla on kuvattu ja nimetty suomalaista mentaliteettia jo pidemmän aikaa.⁸² Urheilun saralla termillä sisu, tai sen puutella on selitetty suomalaisurheilijoiden onnistumisia ja epäonnistumisia.⁸³ Sisu liitetään tietynlaiseen kansan alkuvoimaisuuteen, joka on ikään kuin sisäsyntyistä suomalaisille.

Muutamaa päivää myöhemmin edellä mainitusta Järvisen ehdotuksesta *Helsingin sanomien* yleisöosastolla nimimerkki ”A.T.” yhtyi nimikiistaan. Myös tämä kirjoittaja olisi halunnut stadionin nimen kuvastavan Suomea tähdellisemmin:

(—) on korkea aika antaa Helsingin stadionille nimi, ja sellainen, että koko kansa tuntisi sen omakseen. Sehän on koko kansan uhrauksilla ja kieltäytyksillä saatu aikaan. Ehdottaisin sentähden Kalevan Stadion nimeä. Onhan

⁷⁹ Mikä stadionin nimeksi?, HS 2.3.1952.

⁸⁰ Kokkonen esittää, että Paavo Nurmi ja Hannes Kolehmainen nostettiin Lönnrotin, Runebergin ja Snellmanin rinnalle kansalliseen sankarigalleriaan. Kokkonen 2008, 124.

⁸¹ Kokkonen 2008, 124.

⁸² Lahtinen 2008, 15–17.

⁸³ Kokkonen 2008, 145.

kansalliseepoksemme Kalevala ja nimitys Kalevan kansa tunnettu jo maamme rajojen ulkopuolellakin.⁸⁴

Kalevala viittaa suomalaisuuden ytimeen. Elias Lönnrotin kokoama kansallinen eepos on ehkä merkittävin yksittäinen Suomen kansan kirjallinen rakennusaine. Suomalainen muinaishistoria ja kansan juuria kuvaava teos oli jo varhain käännetty ainakin ranskan-, venäjän-, saksan-, englannin- ja unkarin kielille. Korkeatasoinen kokoelma oli verrattain tunnettu siis myös ulkomailla, joten tätä pohjaa vasten kirjoittajan ehdotus on kiinnostava.⁸⁵ Kalevala nimitys liittäisi stadionin ja suomalaisuuden historian pitkään jatkumoon, jonka lisäksi nimi saattaisi olla ulkomaalaisille jo valmiiksi tuttu. Stadionin nimeäminen muuksi kuin Olympiastadioniksi olisi kuitenkin ollut kansainvälinen erityistapaus, sillä kaikki olympialaisia isännöineet stadionit ovat nimetty Olympiastadioneiksi.⁸⁶

Yhtä kaikki nimikiista kertoo ensinnäkin stadionin käyttöhistoriaan liittyvistä vaiheista. Toiseksi tarkastelun perusteella vaikuttaa siltä, että Olympiastadion -nimen ei katsottu sopivan kaikkien suomalaisten mieliin. Nimiehdottelua aiheuttivat vuoden 1940 olympiakisojen peruuntuminen sekä vierasperäisen termin karttaminen. ”Olympia” terminä synnytti kisojen alla myös toisen julkisen kiistelyn aiheesta, joka liittyi termin oikeaan lausumismuotoon.⁸⁷ Tarkastelin Olympiastadionin merkitystä suomalaisessa identiteetissä nimi- ja rakentamisvaiheiden kautta. Kumpikin vaihe kuvaa osaltaan hyvin stadionin liittymistä tai liittämistä suomalaisen identiteetin kuvastoon. Olympiastadion kohotti Suomen asemaa urheilumaana, yhdisti kansaa ja mahdollisti uusia yhteystekniikoita. Symbolisesti ja fyysisesti kansainvälisten yhteyksien ja kansainvälisen mittelön keskipisteenä toimiminen poliittisesti haasteellisena aikana nostivat Olympiastadionin ja itse vuoden 1952 olympiakisat pysyväksi osaksi suomalaista kollektiivista muistia. Stadionin historia ja sen puhdaslinjainen arkkitehtuuri yhdistettynä suomalaiseen rauhallisuuteen ja pragmaattisuuteen näyttävät luoneen konsensuksen saavuttanutta näkyvyyttä Suomesta maailmalle, mutta ennen

---

⁸⁴ Kalevan Stadion, HS 5.3.1952.

⁸⁵ Fewster 2006, 19, 95.

⁸⁶ Arponen 1996.

⁸⁷ Ks. kpl *Liika optimismia ja kieliongelmia*

kaikkea se oli suomalaisille itselleen pyhättö ja Helsingin olympiakilpailuiden keskeisin tapahtumapaikka.

2.3. Idän ja lännen välissä

Olympia-aatteen mukaisesti olympiakisoilla ei tulisi olla mitään tekemistä politiikan, uskonnon tai syrjinnän kanssa, mutta on kiistattoman selvää, että edelliset liittyvät vahvasti olympiakisoihin. Tässä ei ole tarpeen eritellä olympialaisten historiaan tai olympia-aatteeseen liittyvää poliittisuutta ja ideologisuutta. On esitetty, ettei olympiakilpailuihin liittynyt *merkittävää* poliittista yhteyttä ennen Berliinin 1936 olympiakisoja. Berliinin kisoista lähtien poliittinen ulottuvuus on liittynyt vuosien saatossa yhä tiiviimmin osaksi olympialaisia.⁸⁸ Toisaalta tässä tutkielmassa jo ensimmäisessä kappaleessa tuli esille se, kuinka varhainen olympiamenestys rakensi vielä Venäjän keisarikuntaan kuulunutta suomalaista identiteettiä ja kapinahenkeä. Myös nationalismi nousee väistämättä esiin olympialaisurheilijoiden asuissa, avajaismarsseissa ja mitalitaulukoissa. Nationalismi on ollut ja on yhä osa politiikkaa ja siinä mielessä ajateltuna modernit olympialaiset ovat olleet poliittisia alusta lähtien. Myös Kristina Exner-Carl tukee tätä havaintoa toteamalla yksinkertaisesti urheilun ja politiikan liittyneen toisiinsa aivan alusta saakka.⁸⁹

Helsingin olympiaprojektia kansainvälinen politiikka sotki alusta lähtien. Alunperin olympiaisännyys siirtyi Tokiolta KOK:n hakuprosessissa toiseksi tulleelle Helsingille, kun Japani laajentumispolitiikan seurauksena eteni Kiinan alueella vuonna 1938. Kiireellisesti valmisteltuja vuoden 1940 Helsingin olympiakisoja ei koskaan pidetty Euroopan tapahtumien johdosta.⁹⁰ Lontoon vuoden 1948 olympiakisoja on pidetty ns. hyvityskilpailuina, jotka annettiin ”korvaukseksi” suurta tuhoa toisessa maailmansodassa kokeneelle Lontoolle. Kylmän sodan varjo liehui vahvasti Helsingin

---

⁸⁸ Oxford Brookes University 2010, sähköinen lähde.

⁸⁹ Exner-Carl 2004, 77.

⁹⁰ Kesällä 1940 Olympiastadionilla kuitenkin pidettiin urheilukilpailut Natsi-Saksan, Ruotsin ja Suomen välillä. Kolkka 1952, 13.

1952 olympiakisojen ympärillä. Epävakaata tilannetta kuvastaa hyvin se, että Helsingin olympiakisojen järjestelytoimikunta oli ottanut kansainvälisen vakuutuksen kisajärjestelyille sodan varalta.⁹¹

Kylmän sodan ilmapiiri näkyi konkreettisesti Helsingin kisoissa Neuvostoliiton pakkovuokraaman Porkkalan sotilasalueen kautta. Tuhannet kisavieraat matkustivat junalla Helsingin ja Turun välistä rantarataa pitkin, jossa Porkkalan alueelle tultaessa neuvostoliittolaiset sotilaat nousivat junaan ja sulkiivat junan kaikki ikkunat teräsluukuin.⁹² Erikoinen järjestely houkutteli paljon länsimaisia turisteja, jotka halusivat kurkistaa rautaesiripun toiselle puolelle. Juuri ennen olympiakisoja *Helsingin Sanomien* artikkelissa Porkkalan alueeseen liittyvää kiinnostusta yritettiin jarrutella.

Kisoja silmällä pitäen ja muutenkin on tärkeää, että kansalaiset pidättäytyvät Porkkalan alueeseen kohdistuvasta uteliaisuudestaan. On välttämätöntä pitää tämä mielessä, sillä minkäänlaisiksi erikoisnähtävyydeksi rajanpinta ei ole sovelias - niin kiintoisa kun se olisi ehkä ulkomaistenkin vieraittemme mielestä.⁹³

Vuoden 1952 kesä-heinäkuussa matkailijoiden myötä mielenkiinto Porkkalaa kohtaan kuitenkin kasvoi entisestään ja Neuvostoliitto suostui ”olympialaisten hengessä” laskemaan junavuoroja reitille lisää yli kaksinkertaisesti. Ulkomaisten toimittajien välityksellä kansainväliseen lehdistöön nousi runsaasti eksoottisia kuvauksia junamatkasta, jossa tiukkailmeisten neuvostosotilaiden tarkkailemana matkustettiin hehkulampun valossa ”maailman pisintä rautatietunnelia” pitkin.⁹⁴ Vaikuttaa siltä, että Porkkalan alue oli todellinen turistinähtävyys erityisesti ulkomaalaisten silmin. Rajavartiolaitos ryhtyi varotoimenpiteisiin kaiken mahdollisen uteliaisuuden ja tietämättömyyden ehkäisemiseksi ja valvoi entistä tiukemmin Neuvostoliiton kanssa sovittuja sääntöjä. Porkkalan vuokra-alue näyttäytyy vitsauksena suomalaisille, jotka olisivat halunneet kansainvälisen huomion kiinnittyvät täysin muihin nähtävyyksiin kuin Neuvostoliiton uhkaavaan läsnäoloon. Suomalaisten tarkka ja huolellinen suhtautuminen Porkkalan koskemattomaan erityisasemaan kuvastaa suomalaista

---

⁹¹ Raevuori 2002, 14.

⁹² Leskinen & Silvast 2006, 245.

⁹³ Varokaa Porkkalan aluetta!, HS 6.7.1952.

⁹⁴ Leskinen & Silvast 2006, 257, 261.

mentaliteettia, jossa ystävälliset ja rauhanomaiset välit pyrittiin säilyttämään joka puolelle. Vaikka Kylmän sodan ilmapiiri oli voimakkaasti läsnä, vaikuttaa alkuperäislähteiden perusteella siltä, että suomalaiset pyrkivät lieventämään jännitteiden kasvamista selkeälinjaisella toiminnalla.

Jo yllä mainitun *Helsingin Sanomien* artikkelin lopussa esitettiin ohjenuora, joka sopi hyvin kuvastamaan suomalaisten suhtautumista Neuvostoliiton läsnäoloon: ”Parempi virsta väärää kuin vaaksa vaaraa”.⁹⁵ Sovittujen sääntöjen moitteeton noudattaminen, ylivarovaisuus sekä pyrkimys puolueettomuuteen välittyvät Porkkalan alueeseen sekä Neuvostoliiton läsnäoloon liittyvistä huomiosta. Junat olisi voitu kierrättää olympiakesänä toista reittiä ilman Porkkalan ylitystä, mutta myös tämä olisi voinut nousta kansainväliseen huomion. Suomi halusi näyttää pystyvänsä toimimaan Neuvostoliiton kanssa niin hyvissä väleissä kuin mahdollista. Tämä tukee Pertti Alasuutarin esittämää näkemystä, jonka mukaan vuodesta 1944 eteenpäin, ns. toisen tasavallan kautena idänpolitiikka muuttui aiempaa ystävällisemmäksi.⁹⁶

Epämiellyttäviltä tilanteilta ei Porkkalan neuvostotukikohdan osalta kisojen aikana kuitenkaan täysin vältytty. Heinäkuun 16. päivä brittiläisiä urheilijoita kyydinyt matkustajakone loukkasi Neuvostoliiton ilmatilaa lentämällä Porkkalan ilmatilassa odottaessaan laskeutumislupaa Seutulan lentokentälle. Tapauksesta kerrottiin *Helsingin Sanomien* Olympia-ekstrassa, joka ilmestyi englanninkielellä kisojen ajan lehden takasivuilla. Jutussa selostettiin tapahtunut ja korostetaan, kuinka suomalaiset viranomaiset ilmoittivat välittömästi Porkkalan sotilasjohdolle tilanteesta ja käskivät siviilikoneen eri reitille. Artikkelin mukaan tapaus oli ensimmäinen laatuaan ja tutkinta sattuneesta aloitetaan välittömästi.⁹⁷ Myös tässä artikkelissa korostuu niukkasmainen ja asiallinen käsittely. Kiinnostavaa on se, että asia ylipäätään käännettiin pääosin sivun mittaiseen olympia-ekstraan, joka oli tarkoitettu olympiavieraille. Toisaalta olympia-ekstrassa käsiteltiin vähän väliä kansainväliseen politiikkaan liittyviä uutisia.

---

⁹⁵ Varokaa Porkkalan aluetta!, HS 6.7.1952.

⁹⁶ Alasuutari 1996, 11.

⁹⁷ Plane over Porkkala, HS 17.7.1952. Ilmatilan loukkaus oli ensimmäinen laatuaan, mutta rajaloukkauksia maastossa ja vesistöissä sattui jatkuvasti. Ks. Leskinen & Silvast 2006, 267.

Alkuperäislähteistön perusteella palstatilaa saivat lähinnä itse kisat ja siihen liittyneet huolet, toiveet ja toiminta, mutta kylmän sodan tapahtumat ja kansainvälinen politiikka nousi otsikoihin lukuisissa eri yhteyksissä. Aikalaiskirjoittelussa yhtenä puheenaiheena oli kuinka Suomi asemituu maailman kartalla idän ja lännen välissä, ja vaikka tällaista asetelua ei aina suoraan esille tuotu, näyttäytyi kahden maailman välissä tasapainoilu ainakin tästä päivästä tarkasteltuna ilmeiseltä. Olympiaperinteitä noudattaen myös Helsingin olympialaisissa julistettiin *ekekheiria*, olympiasopu. Aselevon ja sovun aikana ei tulisi tuntea käsitteitä sota tai vihollinen, ja jokainen kansakunta sitoutuu kunnioittamaan ja olemaan ystävällinen toisiaan kohtaan.⁹⁸ Perinteistä ja kaunopuheista huolimatta *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa 16.6.1952 todettiin selkeäsanaisesti kuinka suurvaltapolitiikka sivusi kisoja.⁹⁹ Kahtia jakautunut kylmän sodan maailma tuli konkreettisesti esille majoitusjärjestelyissä, joissa Neuvostoliitto ja itä-blokin maat majoittuivat muista erillään omassa Otaniemen kisakylässä. Neuvostoliitto ei halunnut hallitsemiensa urheilijoiden olevan tekemisissä muiden maiden urheilijoiden kanssa kuin välttämättömän. Lisäksi Neuvostoliitto pelkäsi urheilijoiden loikkaavan rautaesiripun länsipuolelle. Kisajärjestelyjen puheenjohtaja Erik von Frenckellin osuus Neuvostoliiton erityistarpeiden järjestelyissä oli suuri, eikä Neuvostoliitto olisi luultavasti osallistunut kilpailuihin ilman erillisjärjestelyitä. Von Frenckell kävi myös henkilökohtaisesti Itä-Saksassa neuvottelemassa maan osallistumisesta Helsingin kisoihin ja sai tästä politikoinnista huomautuksen Olympiakomitealta.¹⁰⁰

Suomalaisten erityislaatuinen asema kansainvälisessä politiikassa nousi esille *Aamulehden* artikkelissa: ”Suomi on sodan jälkeisellä asennoitumisellaan ja politiikallaan kyennyt säilyttämään itseään kohtaan luottamuksen ja hyvät suhteet kaikille tahoille, niin idässä kuin lännessä.”¹⁰¹ Artikkelin mukaan Suomen sodan jälkeinen ulkopoliittikka nähtiin onnistuneena ja Suomen asema nähtiin kylmän sodan asetelmassa harvinaisen puolueettomana: ”Toista niin rauhallista ja poliittisesti viileätä

⁹⁸ Kolkka 1952, 13.

⁹⁹ Suurvaltapolitiikka sivuaa kisoja, HS 16.6.1952.

¹⁰⁰ Exner-Carl 2004, 84; Härö 1992, 20.

¹⁰¹ *Aamulehden* artikkeli, HS 27.7.1952.

ympäristöä on nykyiseltä maapallolta vaikeata löytää”.¹⁰² Suomalaiset onnistuivat saamaan uuden Kiinan kansandemokratian osallistumaan Helsingin olympialaisiin näytösluontoisiin lajeihin. Pyrkimyksiä leimaa mahdollisimman laajan ja kirjavan osaanottajamaiden houkuttelevuus Helsinkiin. Olympiavuoden lehtikirjoituksista välittyvä kuva Suomesta rauhan ja puolueettomuuden tyyssijana. Järjestelyillä suomalaiset halusivat osoittaa, että se kykenee järjestämään kaikille osaanottajille tarkoituksenmukaiset puitteet. Olympialaisten avajaispäivänä pääministeri Urho Kekkosen olympiatervehdys *Suomen Kuvalehdessä* kiteytti sen vastuun, joka Suomella kireänä ajankohtana kisojen isäntämaana katsottiin olevan:

Meidän tulee antaa arvoa kaikille urheilusuorituksille, puolueettomasti ja rehellisesti, siihen katsomatta, onko kilpailija oma tai vieras. Meidän tulee osoittaa rehtiä urheilumieltä ja sillä tavalla antaa koko maailmalle se kuva, että olympiakisat v. 1952 on annettu kansalle, joka oli sen arvoinen.¹⁰³

Pääministerin puheessa sanat olivat osoitettu kansalaisille ohjeistaen kuinka suomalaisten tulisi käyttäytyä kisojen aikana. Eri maiden urheilijoille suosion osoittaminen näyttäytyi kuin mittarina, jolla mitataan kunkin maan suosio isäntämaan kansalaisten silmissä. Kisojen ollessa vielä käynnissä sanomalehdissä havainnoitiin yleisön reagoitua eri kansallisuuksien urheilijoiden. Havainnoissa todettiin, että suomalainen yleisö oli osittanut todellista urheilumieltä ja suhtautunut tasapuolisesti kaikkien kansojen urheilijoihin¹⁰⁴ Eri maiden urheilijoihin ja turisteihin pyrittiin suhtautumaan samalla arvokkuudella ja suosiolla, mutta alkuperäislähteistä välittyvä kuva, jossa erityisen innostuneita oltiin yhdysvaltalaisista urheilijoista ja vieraista. Lehtien artikkelit ja kiinnostus yhdysvaltalaisia kohtaan näkyy selkeästi ja ilmiötä kuvastaa hyvin *Helsingin Sanomissa* 9.7.1952 julkaistu pilapiirros, jossa kuvataan yhdysvaltalaisen joukkueen lentokoneen saapumista Helsinkiin. Kuvan alapuolella on teksti: ”Kyllä taisivat nyt toisten osakkeet laskea nimikirjoitusmarkkinoilla kun jenkit tulivat!”¹⁰⁵

¹⁰² *Aamulehden* artikkeli, HS 27.7.1952.

¹⁰³ Pääministerin olympiatervehdys, SK N:o 29/1952.

¹⁰⁴ *Aamulehden* artikkeli, HS, 27.7.1952.

¹⁰⁵ Pilapiirros, Setä Samuli saapui, HS, 9.7.1952.

Kylmän kansainvälisen tosiasian edessä suomalaisten koettiin kuitenkin aivan kuin siunattuina saaneen tilaisuuden, jossa he olympia-aatteen mukaisesti voivat järjestää puolueettomat rauhanomaiset puitteet, joihin kansakunnat rautaesiripun molemmilta puolilta olivat tervetulleita. Neuvostoliiton osallistumista ensimmäistä kertaa olympiakilpailuihin sekä ”sotasyllisten” Saksan ja Japanin osaanottoa juuri Helsingissä pidettiin kansainvälisen yhteistyön voittona.¹⁰⁶ *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa Suomen kisaisännyyttä kireänä ajankohtana pidettiin onnellisena tapahtumana, sillä juuri nyt Suomi pääsisi erityisesti loistamaan rauhanomaisena isäntänä. Suomen isännyydellä katsottiin olevan velvollisuus raivata poliittiset esteet ja toimia rauhanvälittäjänä.¹⁰⁷ Tätä vasten Helsingin olympialaiset voidaan nähdä erityisesti poliittisina kilpailuina. Suomi pääsi esittelemään puolueettomuuttaan parhaan kykynsä mukaan ja osoittamaan länsimaille, että Suomi halusi henkisesti ja kulttuurisesti kuulua osaksi länttä. Henrik Meinander on esittänyt, että Suomi avautui maailmalle symbolisesti astumalla esiin rautaesiripun takaa.¹⁰⁸ Neuvostoliiton suuntaan puolestaan osoitettiin, että Suomi ottaisi sen tarpeet huomioon eikä länsimainen vaikutusvalta ollut ulottunut liian syväälle.

Alkuperäismateriaalista saa kuitenkin vaikutelman, että suomalaiset halusivat voimakkaasti suuntautua nimenomaan länteen. Tähän arvioon tuli myös eräs *Helsingin Sanomissa* kirjoittava amerikkalainen toimittaja, joka kertoi kuinka suomalainen oli pysäyttänyt hänet kisojen päätteeksi. Suomalainen oli kehottanut katsomaan olympiatulta, joka oli siihen asti osoittanut kohti itää, mutta kisojen viimeisenä päivänä se oli kääntynyt osoittamaan kohti länttä.¹⁰⁹ Kirjoituksen sanoma on hieman epäselvä, mutta siitä saa vaikutelman, että amerikkalainen toimittaja halusi kertoa, kuinka suomalainen oli osoittanut, että olympialaisten ansiosta suomalaisten henkinen ilmapiiri osoittaisi nyt kohti länttä idän sijaan.

---

¹⁰⁶ Suurvaltopoliitikka sivuaa kisoja, HS, 16.6.1952.

¹⁰⁷ Suurpolitiikka sivuaa kisoja, HS 16.6.1952.

¹⁰⁸ Meinander, 1999, 308—309.

¹⁰⁹ Kisojen henki, HS 6.8.1952.

Politiikka on liittynyt tavalla tai toisella erittäin vahvasti suomalaiseen olympiaurheiluun nationalististen tarkoitusperien kautta 1900-luvun alusta lähtien. Kansainvälisellä kentällä Helsingin olympialaiset antoivat tilaisuuden esitellä jatkosodassa ryvettynyttä Suomen mainetta puhtaasti puolueettomuuden ja rauhan ideologioiden kautta.¹¹⁰ Ylätasolta neutraaliuden ja puolueettomuuden ihannetta tuotettiin osaksi kansallista identiteettiä, mutta yhtä lailla kansalaiset näyttivät jakavan samoja arvoja. Suomi vaikuttaa onnistuneen omalta osaltaan toimimaan neutraalina kisaisäntänä, joka pyrki arvostamaan jokaisen kansakunnan urheilijoita tasapuolisesti kannustamalla. Vaikka lehdissä kiiteltiin suomalaisten puolueettomasta maaperästä ja järjestelyistä, joiden avulla poliittisilta selkkauksilta vältyttiin, niin näyttäytyi kansainvälinen politiikka silti leimallisena kisoja tarkasteltaessa.¹¹¹ Suomalainen identiteetti ulkopoliitiikan suhteen vahvistui ja suomalaiset saivat tilaisuuden esitellä puolueettomuutta ja joustavuutta sekä itään ja länteen. Huomioiden ajankohdan, isompi suurvaltapolitiittinen kohtaaminen olisi voinut saada sytykkeen kisojen aikana. Herkän ilmapiirin johdosta pääministeri Urho Kekkonen oli helpottunut kisojen päättyessä, kun mitään suurempaa ei ollut sattunut.¹¹² Erik von Frenckell puolestaan totesi kisojen jälkeen, että: ”(—) on maailma joka tapauksessa nyt selvillä siitä, kummalla puolen rautaesirippua Suomi sijaitsee”.¹¹³ Kommenttia voi tulkita niin, että von Frenckell oli omaksunut aiemmin esiin tuodun kaikkien miellyttämisen ja puolueettomuuden perinpohjaisesti, sillä toteamus ei ottanut kantaa kumpaa puolta rautaesiripusta hän lopulta tarkoitti.

---

¹¹⁰ Jokisipilä 2003, 25—26.

¹¹¹ *Dagens Nyheterin* pääkirjoitus, HS 31.7.1952.

¹¹² Urponen 2010, 56.

¹¹³ Sit. Raevuori 2002, 188.

3. OLYMPIAJÄNNITYSTÄ

3.1 ”Liikaoptimismia” ja kieli ongelmia

Vuotta 1952 on pidetty Suomen historiassa taitekohtana, jossa sodan raunioista nouseva maa alkoi vaurastua ja elämän kirjo muuttui entistä modernimmaksi. Esimerkiksi Urponen esittää, että vuosi 1952 on kuin raja, jolloin Suomen katsotaan jättäneen agraarin menneisyyden taakseen suunnatakseen katseensa moderniin kansainväliseen aikakauteen.¹¹⁴ Lehtiartikkelien ja alkuperäisaineiston kautta tarkasteltuna olympiakesään näytti latautuneen suuri määrä kollektiivista jännitystä ja odotuksia, aivan kuin kisat todella olisivat olleet portti, jonka kautta kansakunta siirtyisi uuteen aikaan. Portin vartijana toimi pelko siitä, etteivät kisat onnistu odotetulla tavalla tai että kisat peruuntuvat viime hetkenä, niin kuin oli käynyt 12 vuotta aiemmin.

Kansallisen identiteetin kannalta tarkasteltuna olympiakisojen onnistuminen näyttäytyy kuin riittinä, josta kunniakkaasti suoriutuminen nostaisivat kansakunnan länsimaisten sivistysmaiden tasolle.¹¹⁵ Toisaalta tuntematon, modernina ja osin pelottavana näyttäytyvä tulevaisuus sai osan kansalaisista varautuneeksi: vaarana oli, että pieleen mennessä järjestelyt saattaisivat suomalaiset naurunalaiseksi koko maailman edessä.¹¹⁶ Joka tapauksessa lehtikirjoituksista huokui odotus, jonka mukaan kesän kisojen jälkeen Suomi ei olisi enää entisensä. Anttila esittää, että tulevaisuuden näkymä murroshetkillä saa kansallisen identiteetin jäsenet arvioimaan ryhmän jatkuvuutta, olemassaoloa ja juuriaan uudelleen.¹¹⁷ Suomalainen identiteettikuvasto oli koostunut ennen kaikkea metsäläisyydestä, takapajuisuudesta ja sivistymättömyydestä.¹¹⁸ Moderni, länsimainen tulevaisuus voi kansallisen identiteetin eheyden ja juurien näkökulmasta katsottuna näyttäytyä pelottavana ja perinteisen maailmankuvan rikkovana uhkana. Lopputulos

¹¹⁴ Urponen 2010, 12–13.

¹¹⁵ Kiitos ulkomaisille olympia-vieraille, HS 6.8.1952.

¹¹⁶ Siitä kisoihin valmentautumisesta..., HS 12.5.1952.

¹¹⁷ Anttila 2008, 44–45.

¹¹⁸ Urponen 2010, 13.

kuitenkin riippuu siitä, kuinka ”uusi aika” ja moderni länsimaalaisuus otetaan osaksi identiteettiä, jos ylipäänsä olympialaisten järjestäminen tällaisia lupauksia voi antaa.

Vuoden 1952 kevään mittaan *Helsingin Sanomien* palstoilla puitiin kisoihin liittyviä odotuksia, jännityksen aiheita ja vajaavaisuuksia, joita suomalaisilla kansakunnastaan oli kansainvälisen näytönpaikan kynnyksellä. HS:n pääkirjoituksessa 17.4.1952 ”Olympialaista liikajännitystä” kirjoitettiin siitä, kuinka Suomen kansan urheiluinnostus ja pyrkimys esiintyä edukseen ulkomaalaisille oli saanut jo ylimitoitettuja piirteitä. Erilaiset liikkeet kansallisen täysremontin tekemiseksi olympialaisten alla kaupungeissa ja kylissä olivat kirjoituksen mukaan ylimitoitettuja ja ennen kaikkea kalliita.¹¹⁹ Sääntelyn ja jälleenrakentamisen aikaa elänyt kansakunta oli tottunut elämään niukasti, eikä ylimääräisiä kuluja katsottu hyvällä. Toisaalta pitkään haaveiltujen kisojen toteuttamiseen haluttiin panostaa silläkin uhalla, että vyötäröä jouduttaisiin kiristämään entisestään. Pääkirjoituksessa todettiin ryhdistäytymisen olevan Suomen kansalle hyväksi, mutta ”(—) jonkinlaisena pikakurssina se on epärealistinen.” Kirjoituksen mukaan siistimisliikkeillä ja remonteilla oli halu esittää suomalaiset olympiavieraille toisenlaisina ja kaikinpuolin parempina kuin säännöllisissä oloissa oli totuttu.¹²⁰ Tämän tutkielman johdannon aloittavassa lainauksessa Erik von Frenckell viittasi osaltaan tähän samaan paradoksiin: Pitäisikö suomalaisten esittäytyä ulkomaalaisille sellaisina kuin he ovat, vai tulisiko heidän esittäytyä ”paremmissa vaatteissa”.¹²¹ *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksen mukaan kulissien rakentaminen oli turhaa, sillä suomalaiset olivat ennenkin ylpeydellä esitelleet maataan ulkomaalaisille ilman minkäänlaisia kulisseja: ”miksi emme voi niin tehdä nytkin?”.¹²²

Jo seuraavana päivänä pääkirjoituksen ilmestymisen jälkeen *Helsingin Sanomissa* julkaistiin Erik von Frenckellin vastaus kirjoitukseen. Von Frenckell omien sanojen mukaan arvosti esille tuotua kritiikkiä, mutta käänsi järjestelyjen liiallisuuteen viittaavat seikat vahvuuksiksi.

¹¹⁹ Olympialaista liikajännitystä, HS 17.4.1952.

¹²⁰ Olympialaista liikajännitystä, HS 17.4.1952.

¹²¹ Erik von Frenckell, Arvokkain voittomme on hyvä esiintyminen, HS 2.1.1952.

¹²² Olympialaista liikajännitystä, HS, 17.4.1952.

Ne, jotka ovat matkailureittien varsilla olevissa kylissä halunneet siistiä ja ehkä maalauttaa talonsa, ovat varmasti sen tehneet siksi, että ovat havainneet talojensa olevan korjauksen ja siistimisen puutteessa. He ovat saaneet olympiakisoista sysäyksen ja korjaavat nyt vain, mitä vuosien kuluessa on laiminlyöty. Tuskinpa kukaan olisi valmis uhraamaan varojaan vain sen vuoksi, että ulkomaalaiset saisivat suomalaisista paremman käsityksen.¹²³

Von Frenckell myönsi joissakin kilpailuiden järjestelyihin liittyvissä seikoissa toimikunnan olleen liian optimistinen, mutta myös toisissa asioissa liian pessimistinen. Diplomaattinen vastaus ei täysin tyydyttänyt HS:n toimitusta, joka piti von Frenckelliä ”suurena optimistina”. Toimitus kuitenkin allekirjoitti olympialaisiin vetoavien toimenpiteiden olevan kunnioitettavia, mutta muistutti varojen ja mahdollisuuksien rajallisuudesta. Toimitus piti vuoropuhelua tärkeänä ja piristävänä keskusteluna olympiavalmisteluiden alla, ja totesi lopulta kaikkien tähtäävän samaan päämäärään, kisojen onnistumiseen.¹²⁴ Ilman von Frenckellin henkilökohtaista panostusta ja huolellista, osin liioiteltuaakin valmistelua järjestelytoimikunnan puolesta on vaikea nähdä, että kisajärjestelyt olisivat valmistuneet niin nopeasti ja huolellisesti. Ylipäänsä kaikkien aikojen suurimpien olympialaisten järjestäminen edelleen sodasta toipuvassa Suomessa vaati vähintäänkin ylioptimistista näkemystä.

Von Frenckell näyttäytyy poikkeuksellisen yritteliäänä persoonana, jonka suurellisiin visioihin ja myönteisyyteen ei aina uskottu. Von Frenckell on nähty impulsiivisena innovaattorina, jonka arroganti tapa edistää pyrkimyksiään ei ole sopinut Suomessa totuttuun tapaan hoitaa asioita.¹²⁵ Vaikka tässä tutkielmassa ei ole tarpeen syventyä liiaksi yhteen henkilöön, on tarpeen todeta kuinka suuri merkitys von Frenckellin panoksella Helsingin kisajärjestelyissä oli. On vaikea nähdä, että Suomi olisi koskaan saanut tai pystynyt edes unelmoimaan olympiakilpailuista ilman von Frenckelliä. Ehkä olympialaisten edistämiseksi Suomessa tarvittiin henkilö, joka koettiin hieman ulkopuolisena, ei-niin-suomalaisena ja ylioptimistisena.

---

¹²³ Erik von Frenckell, Olympialaista liikajännitystä, HS18.4.1952.

¹²⁴ Toimitus, HS 18.4.1952.

¹²⁵ Kanerva 1999, 16.

Von Freckell pyrki painostamalla yhdistämään työväen ja porvarillisten urheiluseurojen voimavaroja. Helsingin olympialaisten alla työväen seurat yhdistyivät tukemaan aiemmin porvarillisina koettuja olympiakisoja. Hän pyrki myös henkilökohtaisesti neuvotellen saamaan osallistujia Helsingin kisoihin kansakunnista, jotka eivät lähtökohtaisesti olleet osallistumassa.¹²⁶ Von Freckellin henkilökohtaiset neuvottelutaidot, ruotsinkielisyys, kontaktit ja aristokraattinen käytös näyttäytyivät vieraalta suomalaisista, jotka olivat tottuneet nöyrään ja vaatimattomaan kanssakäymiseen. Mahdollisesti tämän vuoksi von Freckellin ei ole koskaan noussut kovin korkealle suomalaisten suurten urheiluvaikuttajien joukossa.

Olympiatoimikunnan puheenjohtajan ja *Helsingin Sanomien* toimituksen välillä käyty julkinen vuoropuhelu olympialaisesta liikajännityksestä ei jäänyt pelkästään kahden väliseksi. *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla 20.4. nimimerkki ”Veikko Loppi” otti osaa keskusteluun. Veikko Loppi ihmetteli pääkirjoituksessa esille tuotuja pyrkimyksiä siisteyden liiallisuudesta ja hyvien käytöstopojen epärealistisuudesta. Kirjoittaja ei nähnyt siistiytymis- ja käytöskampanjoiden salaavan vierailijoiden silmiltä suomalaisten heikkouksia, vaan piti toimenpiteitä täysin tavanomaisina. ”Kun taloon odotetaan vieraita, lienee pidettävä luonnollisena, että isäntä ajaa partansa, emäntä siistii huoneet ja lapsia kehoitetaan käyttäytymään hyvin. Kysymys on yksinkertaisesti siitä, että vieraita kohtaan osoitetaan arvonantoa täyttämällä isännyyden velvoitukset mahdollisimman hyvin”.¹²⁷ Eri näkemykset suomalaisten näyttäytymisestä ulkomaisen yleisön edessä, järjestelyjen laajuus ja kustannukset nostivat julkiseen keskusteluun eri tahojen näkökulmia. Pohjimmiltaan kyse oli siitä, kuinka uudenaikaisessa tilanteessa suomalaisten tulisi toimia, jotta kisojen avulla saatava näkyvyys olisi mahdollisimman myönteistä. Lisäksi sodan jälkeisestä vellovasta rappeutuneen moraalien ja jälleenrakennuksen kaudesta oli siirryttävä eteenpäin.¹²⁸ Yleisöosastolla kirjoittava tähdensi paremman käyttäytymisen, tasokkaamman palvelun, siistimmän ympäristön ja

¹²⁶ Kanerva 1999, 10–12; ks. myös. Mämmelä, 2012, 30.

¹²⁷ ”Olympialaista liikajännitystä”, HS 20.4.1952.

¹²⁸ Peltonen 2002, 89–90.

paremman kielitaidon olevan joka tapauksessa hyödyllistä koko kansakunnalle.¹²⁹ Se, että ryhdyttiinkö muutokseen vieraiden tähden, vai muista syistä koettiin yhdentekeväksi, sillä jonkinlaiseen kollektiiviseen käytöksen parantamiseen kirjoitusten perusteella oli joka tapauksessa ryhdyttävä.

Käytöksen parantamisen puolesta puhujat vetosivat nimenomaan yhteiseen kansalliseen velvollisuudentuntoon. Hyvä vaikutelma antaisi positiivista Suomi-kuvaa, joka olisi kaikkien kansalaisten etu tulevaisuudessa. Suomalaiset eivät olleet tottuneet olemaan esillä, sillä Suomessa ei oltu aiemmin järjestetty suuria kansainvälisiä tapahtumia. Ennen Helsingin olympiakisoja vain talvisodan aikana Suomi oli ollut kansainvälisen huomion keskipisteenä. Kiinnostavaa on kuinka sodan aikana Suomen puolesta kampanjoimaan ja rahaa keräämään lähetettiin mahdollisesti sillä hetkellä maailmanlaajuisesti tunnetuin suomalainen Paavo Nurmi.¹³⁰ Sotien jälkeen pienen kansakunnan huoli maineesta korostui, sillä jatkosodan seikkailujen jälkeen Suomen imago ei ollut enää niin puhdas.¹³¹ Olympiajärjestelyiden huolellinen valmistelu näyttäytyi entistä tärkeämmältä. Von Frenckellin ylioptimistinen ja määrätietoinen johtamistapa toisaalta loivat uskoa järjestelyjen riittävyteen ja onnistumiseen, mutta toisaalta kokemattomuus suur tapahtumien järjestämisestä ja kansakunnan moraalisen tilan kokeminen vajavaiseksi saivat suomalaiset jännittämään ja pelkäämään pahinta.

Sanomalehtien sivuilla nousi esille myös toisenlainen liikajännityksen pelko. Se koski suomalaisten liiallisia mitalitoiveita itse urheilukilpailuissa. *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla toivottiin, että lehdistön toimittajakunta nostaisi esille realistisen näkemyksen Suomen mitalitoiveista.¹³² Korkealle nousseet toiveet Suomen urheilumenestyksestä kotikisoissa eivät olleet syntyneet tyhjästä, sillä Suomen urheilumenestys koko menneen 1900-luvun oli ollut suurta. Suomalaisen olympiaurheilun kultakausi sijoittuu vuosille 1908-1936, jolloin suomalaiset haalivat kaikkiaan 198 olympiamitalia. Näinä vuosina suomalaiset olivat mitalitilastoissa

---

¹²⁹ ”Olympialaista liikajännitystä”, HS 20.4.1952.

¹³⁰ Kokkonen 2008, 101–102.

¹³¹ Jokisipilä 2003, 24–25.

¹³² Olympialaista liikajännitystä, HS 20.5.1952.

neljäntenä Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ruotsin takana. Nykyaikaiset olympialaiset olivat 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien aikana olivat ennen kaikkea läntisten valkoisten miesten kamppailua. Suomen kultakauden aikana olympialaisiin osallistui kaikkiaan 57 eri kansakuntaa, kun Helsingin olympialaisiin yksistään osallistui 4925 urheilijaa 69 eri kansakunnasta.¹³³ Menestyksen vuodet kotikisoihin mennessä olivat jääneet auttamattomasti taakse, kun yhä suurempi määrä kansakuntia otti osaa kilpailuihin. Lisäksi harjoitusmenetelmät, resurssit sekä olosuhteet olivat kehittyneet muualla maailmassa nopeammin ja tehokkaammin.

Helsingin kisojen alla urheilua seuraamaton kansa ei nähtävästi ollut kovin tietoinen tästä kehityksestä. Kisojen lähestyessä lehtien ryhdyttiin jarruttelemaan ylisuuria mitalitoiveita. Todennäköinen menestyksen puute kilpakentillä korvattiin nostamalla kisajärjestelyt ja isännöisyys itsessään mitaleihin verrattaviin saavutuksiin. Eräs *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla kirjoittava totesi: ”Mitalit menevät ulkomaille. Mutta antaa mennä. Mitalit eivät ole nyt meille pääasia vaan se, että Suomi on olympialaisten isäntämaa. Siinä meille kunniaa tämän sukupolven ajaksi. Siitä kerrotaan vielä lapsille ja lastenlapsille.”¹³⁴ Suomalaisen olympiaurheilun kultakauden jatkumona ja huipentuma toimivat kotikisat, ja näin menestyksekkäs olympianarratiivi sai jatkoa suomalaisessa identiteettikuvastossa. Kirjoittaja koki kisojen isäntänä toimimisen korvaavan kilpailumenestyksen. Sukupolvilta toiselle pysyvä muisto kotikisoista jäisi pysyvästi kollektiiviseen kansalliseen muistiin.

Olympiajäännitystä lisäsivät useat julkaistut tilastot ja toteamukset, joiden mukaan Suomi olisi todella pienin koskaan olympialaiset järjestänyt maa. Lisäksi kilpailut tulisivat olemaan osallistujamäärältään ja lajikirjoltaan suurimmat koko olympiahistoriassa. Vuosikymmenten saatossa laajentuneet olympiakilpailut niin lajien kirjossa, kuin osaanottajamaiden määrässä, aiheuttivat järjestelyille ennennäkemätöntä painetta. Saksalaisen olympiavaikuttajan ja Berliinin vuoden 1936 olympialaisten

---

¹³³ Laine 1992, 216–217; Arponen 1996, passim.

¹³⁴ Kisojen järjestäminen riittää meille tällä kertaa, HS 26.7.1952.

sihteeri Carl Diemin 21.6.1952 *Helsingin Sanomissa* julkaistu kirjoitus käsitteli aihetta luoden samalla uskoa Suomen isännyyteen:

Helsinki on pienin kaupunki ja Suomi pienin maa, joka sellaisen juhlan ottaa järjestääkseen rajojensa sisällä. Mutta jokainen tietää, että Suomi on kykenevä tähän tehtävään ja että lisäksi kisoilla tulee olemaan oleellinen piirre, joka on ilahduttava kaikkia: Suomi on yksi pohjaltaan kunnollisimpia, tarkimpia, solidimpia kaikista kansoista. Sen järkevää asiallisuutta hehkuttaa voittamaton urheiluinnotus. Niimpä vuoden 1952 kisoilla tuleekin olemaan aidon urheilullisuuden oleelliset piirteet, jotka niille antaa kadun mies, herra Jokamies. (—) Tämä Suomen panos olympismiin joka perustuu lujaan tahtoon, selvään määrätietoisuuteen ja sanattomaan viisaaseen toimintaan.¹³⁵

Ulkomaalaisen auktoriteetin sanat olivat kuin valmentajan kannustuspuhe urheilijalle ennen huippusuoritusta. Aivan kuin suomalaiset olisivat tarvinneet huolilleen ja toiveilleen jonkun ulkopuolisen, joka vahvistaa aikeiden oikeellisuuden ja riittävyden. Luottamus omaan tekemiseen ennen kokemattomissa järjestelyissä sai suomalaiset hakemaan vahvistusta ulkopuolisilta auktoriteeteilta. Suomalaista kulttuuria on leimannut alemmuuden kokemus, erityisesti suhteessa suurempiin ja sivistyneempiin maihin, kuten Ruotsiin ja Saksaan. Suomalaiset olivat hakeneet jo Berliinin vuoden 1936 olympialaisista tietotaitoa Helsingin olympiakilpailuiden järjestelyihin.¹³⁶ Liikajännitystä lievitettiin lehdissä julkaistuissa arvioissa ja kehuissa, joita antoivat niin Kansainvälisen Olympiakomitean tarkkailijat kuin yksittäiset ulkomaiset matkailijat.

Helsingin olympialaisten avajaisten jälkeisinä päivinä lehtien sivut täyttyivät ulkomaalaisten onnittelusta ja arvioista. *Helsingin Sanomissa* raportoitii laajasti, kuinka eri maiden lehdissä avajaisista oli uutisoitu. Lehdessä kirjoitettiin kuinka Ruotsin lehdet kertoivat ”yli sivun ulottuvin suurin otsikoin ja valtavin kuvin” avajaisista, jotka vain suomalainen todellinen urheilukansa sydämellisyydessään pystyy järjestämään.¹³⁷ Laajaa palstatilaa saavuttaneet ulkomaisten lehtien arviot kisojen avajaisista kytkeytyvät kansallisen identiteetin perusmäärittelyiden olemukseen. Kansallinen identiteetti ja kelpoisuus määrittyy suhteessa muihin kansallisuuksiin ja

¹³⁵ Modernit olympialaiset, HS 21.6.1952.

¹³⁶ Keltinkangas-Järvinen 1996, 219–220.

¹³⁷ Päivä oli Suomen, HS 21.7.1952.

identiteetteihin. Ulkomaisten lehtien arviot kisojen avajaisista voidaan nähdä epävarmojen suomalaisten kansallisen itsetunnon vahvistavana tekijänä. Kansallisen identiteetin kannalta yhteisöä koskeville merkityksille haetaan vahvistusta merkittävänä pidetyiltä ulkoryhmiltä, tässä tapauksessa erityisesti Saksasta ja Ruotsista.¹³⁸ Merkityksellisinä pidetyt ulkoryhmät arvioissa olivat suurelta osin länsimaista kulttuuria edustavia maita, kuten Ruotsi, Yhdysvallat ja Iso-Britannia. Myös tuntemattomimmista kaukomaista tulleille kommenteille ja arvioille annettiin palstatilaa. Aivan kuin osoittaakseen maailmanlaajuista hyväksyntää ja huomion laajuutta.

Epävarmuutta lisäsivät uudenlaiset haasteet, joita mikään ulkopuolinen sanoma ei olisi voinut vaientaa tai ratkaista. Väittelyä aiheutti ”olympia” termin lausuminen, joka ”on vieraisiin kieliin perehtymättömälle supisuomalaiselle hyvin vaikeaa”.¹³⁹ Osa lehtiin kirjoittavista vaati vieraskielisen termin muovaamista suomalaiseen suuhun paremmin sopivaksi ”olumpiaksi”, tai lausumalla se ”olimpiaksi”, kuten urheiluselostaja Pekka Tiilikainen Oslon talviolympialaisten selostuksissa.¹⁴⁰ Keskustelu nousee Suomen kieleen pidemmän aikaa liitetystä kielellisestä kankeudesta. Muihin Euroopan kansoihin verrattuina suomalaisten kielellistä esitystapaa on pidetty kömpelönä ja kankeana, mikä kuvastaa myös kansan luonteenlaatua yleisemmällä tasolla.¹⁴¹ Kielen kankeudesta ja suullisen esityksen kömpelyydestä kirjoitti myös *Suomen Kuvalehden* yleisöosastolla ”A. P-nen”, joka valitti suomalaisen urheiluyhteisön käyttämän ”eläköön” -huudon olevan ruman ja virheellisen kuuloinen.¹⁴² Toukokuun mittaan käyty lehtikeskustelu Suomen kielen ongelmakohdista kuvastaa hyvin suomalaisten epävarmuutta oman kansan salonkikelpoisuudesta ja kuinka kansallisista vajaavaisuuksista oltiin huolissaan ulkomaalaisten edessä. Tämä kietoutuu vääjäämättömästi osaksi ikuiselta näyttäytyvää suomalaisuuden diskurssia: ”mitähän nekin nyt meistä ajattelee”. Toisaalta ”olympia” termin lausumiseen liittyvän keskustelun voi nähdä kansallisen identiteetin muovautumisen kannalta. Aiemmin epätodelliselta näyttänyt olympiahaave oli

¹³⁸ Anttila 2007, 26.

¹³⁹ ”olumpia”, ”olimpia”? Pois ne!, HS 9.5.1952.

¹⁴⁰ Olympia - olumpia - olimpi, HS 7.5.1952.

¹⁴¹ Kemiläinen 1993, 366.

¹⁴² Lipun tervehtiminen ja eläköön, SK N:o 28/1952.

muodostumassa todelliseksi, kansalliseen kulttuuriin liitettäväksi kielelliseksi ongelmaksi. Kansalliseen identiteetin toisentamiseen kuuluu kielellisten ilmausten muodostaminen yhteisistä jaetuista kokemuksista. Yhteinen käsitys ulkoisesta, tässä tapauksessa olympialaisista, jaetaan ja muovataan omaan kulttuuriin sopivaksi. Kansallinen identiteetti määrittyy pitkälti kollektiivin sisältä käsin, mutta heijastuspintaa haetaan muiden kollektiivien kautta.¹⁴³ Lehdissä käyty keskustelu olympiajännitystä aiheuttavista tekijöistä näyttää vuoropuheluna, jossa kansalaiset, lehdistö ja eliitti muovaavat käsityksiään kansaa kollektiivisesti koskevista kysymyksistä.

3.2 Olympiavieraita

Olympiajännitys, jota aiheutti riittämättömyyden tunne, tuli ilmi monella saralla. Suomalaiset eivät olleet tottuneet suuriin matkustajamääriin, ja vaikka paljon uutta oli jo rakennettu, oli esimerkiksi majoituskapasiteetti olympiakilpailuiden kynnyksellä edelleen riittämätöntä. Helsingin hotellien majoituskapasiteetti oli olympiakesänä noin 3000 vuodepaikkaa. Nämä paikat oli varattu vain korkea-arvoisimmille kutsuvieraille ja urheilujohdolle. Helsinki oli kärsinyt pahasta asuntopulasta toisesta maailmansodasta asti, jolloin Neuvostoliiton pommitukset olivat karsineet asuntokantaa. Vuoden 1945 jälkeen kaupungistuminen ja kymmenien tuhansien sota-evakkojen asuttaminen lisäsivät asuntopulaa, eikä asiaan oltu saatu merkittävää helpotusta olympialaisiin mennessä.¹⁴⁴ Resurssien riittämättömyys edes omien tarpeiden tyydyttämiseksi sekä kalliit olympiajärjestelyt satojen tuhansien vieraiden majoittamiseksi venyttivät suomalaisten taloudellista sietokykyä ja kekseliäisyyttä äärimilleen. Asunto-ongelman seurauksena XV Olympia Helsinki 1952 majoitustoimisto, eli olympialaisten majoituksesta huolehtinut järjestö kannusti helsinkiläisiä tarjoamaan yksityisasunnoistaan majoituspaikkoja ulkomaalaisille mm. verohelpoituksilla, rahallisella korvauksella ja ilmaisilla vieraslakanoilla.¹⁴⁵ Eri maiden olympiaurheilijoiden ja vieraiden varalle yösijaa tarjottiin yksityiskodeista, koulujen ja muiden julkisten rakennusten tilapäismajoituksista sekä telttamajoituksesta Helsingin

---

¹⁴³ Anttila 2007, 27–28.

¹⁴⁴ Haatanen 2017, 2.

¹⁴⁵ Kokkola 2001, 70; Lakanoita olympiavieraiden majoittajille, HS 21.3.1952.

edustan saaristossa. Ratkaisut majoitusongelmiin olivat tehokkaita, sillä innokkaita olympiavieraiden majoittajia oli kesään mennessä ilmoittautunut jo yli tarpeen. Telttakyliin varattuja majoitustelttoja jouduttiin vähentämään vähäisen kysynnän vuoksi.¹⁴⁶

Vaikka osa suorituspaikoista oli rakennettu valmiiksi jo vuoden 1940 olympiakilpailuja varten, rakennettiin Helsinkiä suurella volyymillä vielä vuoden 1952 kisojen käynnistyttyä. Miesurheilijoita varten rakennetun Olympiakylän, olympiavieraita palvelevan Olympialaturin paviljongin ja Seutulan lentokentän lisäksi Helsingin keskustaan valmistuivat uudet nykyaikaiset hotellit Palace ja Vaakuna.¹⁴⁷ Erityisesti Palace -hotellin teknillisiä järjestelyitä ja laitteita pidettiin aikaansa edellä olevina hienouksina. Lippulaiva asemassa hotelli toimi erinomaisesti korkea-arvoisten olympiavieraiden majoittajana. Palace -hotellin huoneiden ovien uudenlainen lukitusjärjestelmä sai kisojen aikana kyseenalaista huomiota, kun korkea-arvoinen olympiavieras jumiutui huoneeseensa. Hotellin edistykselliset äänieristykset olivat vaimentaneet vieraan avunhuutoja yli kolmen tunnin ajan ennen kuin urheilijoiden nimikirjoituksia metsästävässä ollut poika avasi oven.¹⁴⁸ Tapausta voi tulkita vertauskuvallisesti, kuinka uudet teknologiat ja modernin elämän ”vaarat” eivät vielä olleet sulautuneet suomalaiseen kulttuuriin. Ennennäkemättömiin uutuuksiin suhtauduttiin varauksin. Suomalaiseen kulttuuriin tuotiin jotain sinne ennen kuulumatonta, joka näyttäytyi usein pröystäilevänä ja liian hienona.¹⁴⁹ Uusien nykyaikaisten hotellien ja infrastruktuurin valmistuminen oli tärkeää nimenomaan ulkomaalaisten vieraiden tähden, ikään kuin suomalaiset eivät itse olisi hotelleja tarvinneet, mutta ulkomaalaisten viihtyvyyden ja kysynnän vuoksi ne saatettiin valmiiksi olympialaisten kynnyksellä. Kisakaupunki haluttiin esittää modernina ja ajanmukaisena, mikä oli näyttäytynyt ihanteena ja tavoittelemisen arvoisena.

---

¹⁴⁶ 30 000 yksityisten henkilöiden tarjoamaa vuodepaikkaa jouduttiin perumaan kisojen alla. Kisojen aikana suljettiin 24 yhteismajoituspaikkaa ja telttamajoituksesta poistettiin 6000 vuodepaikkaa. Kokkola 2001, 69–70.

¹⁴⁷ Sjöblom 1999, 308–309. Huom. Hotelli Palacen rakentaminen aloitettiin jo vuoden 1940 olympialaisia silmällä pitäen, mutta se valmistui lopullisesti vasta vuonna 1952.

¹⁴⁸ Olympiavieras telkien takana, HS 17.7.1952.

¹⁴⁹ Esim. Hienoa pitää olla, HS 12.6.1952

Olympialaisten järjestelyjen osalta lehdistössä puhuttiin ”liioittelusta”, ”ylijännittämisestä” sekä ”kalliista täysremontista”. Kritiikeistä huolimatta luovat ratkaisut ja suomalaisten into ulkomaalaisten vieraiden majoittamiseksi kertovat yhteiseksi koetusta tavoitteesta, jonka eteen iso osa suomalaisista halusi antaa panoksensa. Tämän kaltaisessa harvinaislaatuisessa tilanteessa, jossa kansa yhdessä voimin tekee yhteiseksi hyväksi päästään kansallisen identiteetin ytimeen; millaisia uhrauksia ollaan valmiita tekemään kansakunnan edun nimissä. Yhteisten arvojen ja tavoitteiden saavuttamiseksi oltiin valmiita tinkimään omista olympiakesän kokemuksista.¹⁵⁰ Vain suuret kansalliset kriisit ja sodat vertautuvat jollakin tavalla tilaan, joka sai suomalaiset liikkeelle yhteisten asioiden vuoksi olympialaisten kynnyksellä. Majoitustilanne ja kansallinen yhteistyö eivät koskeneet pelkästään Helsinkiä, sillä useissa olympialajeissa, kuten 5-ottelussa ja jalkapallossa kilpailuja käytiin eteläisen Suomen eri kaupungeissa: Hämeenlinnassa, Turussa, Tampereella, Kotkassa ja Lahdessa. Myös näissä kaupungeissa majoitusta tarjottiin yksityisten ihmisten kodeista.¹⁵¹ Mahdollisesti suurin Suomen kansalaisia konkreettisesti yhdistävä tekijä olympialaisten yhteydessä oli soihtuviesti. Olympiatulen sytyttäminen Lapin Pallastunturilla ja sen kuljettaminen läpi Suomen keräsi satoja tuhansia suomalaisia kymmenillä paikkakunnilla järjestettyihin soihtujuhliin, joissa jokainen sai maistiaisen olympiahuumasta. Terttu Mämmelä on esittänyt, että Suomen väestöstä n. neljäsosa olisi jollain tapaa ottanut osaa soihtuviestiin tai soihtujuhliin.¹⁵²

Majoituksen osalta yhteiseksi koettua ponnistusta kuvastaa hyvin se, että tasavallan presidentti J.K. Paasikivi tarjosi olympiapurjehduksen juryn käyttöön omaa asuntoaan Kesärannasta.¹⁵³ Tapausta voi tulkita eleenä, jossa kansallinen auktoriteetti tarjouksellaan asettuu kansalaiseksi kansalaisten joukkoon ja esimerkiksi vahvistaa yhteisiä arvoja. Esimerkillisiä isänmaallisia arvoja nähtiin läpi Suomen. Soihtuviestin yhteydessä järjestettyjä juhlia kannustettiin ohjelman osalta isänmaalliseen ja hartaaseen

¹⁵⁰ Iso osa helsinkiläisistä lapsista passitettiin maalle evakkoon kisojen ajaksi. Wickström 2002, 31–33.

¹⁵¹ Turtola 1992, 484–485.

¹⁵² Mämmelä 2012, 294

¹⁵³ Ryönänkoski 2003, 22.

sisältöön. Soihtujuhlia on kuvattu ainutlaatuisina paikkakuntalaisia poikkeuksellisena tavalla yhdistävä hetkenä, jonka keskeisinä arvoina olivat urheilu, koti, uskonto ja isänmaa.¹⁵⁴ Olympialaisten ympärillä kansakunta yhdistyi normaali oloihin nähden poikkeuksellisen voimakkaalla tavalla. Tästä näkökulmasta arvioiden suomalainen kansallinen identiteetti oli erityisen voimakkaana läsnä koko kevään ja kesän 1952. Kollektiivisen identiteetin toisentamiseen, uudelleen arviointiin ja tarkasteluun osallistui suuri osa suomalaisista ja vahvan samuuden kokemuksen vuoksi identiteetin arvioiminen ulkomaisten vieraiden katseessa lisäsivät jännitystä kollektiivin ominaisuuksista.

Olympiavierailijoiden saapuessa kesällä 1952 kirjaimellisesti kyläilemään suomalaisten koteihin, voi olympiajännityksen nähdä luonnollisena, sillä kymmenen vuotta kestäneen pula-ajan vuoksi ihmisillä oli puutetta lakanoista, vaatteista, sängyistä sekä muista arkielämän perustarpeista. Vaatimattomissa eläneiden suomalaisten suurta innostusta kotiansa vuokraamiseksi tuntemattomille ihmisille voidaan pitää kunnianosoituksena sekä omia olympialaisia että ulkomaalaisia vieraita kohtaan. Helsinkiläisten tarjoamat huoneet ja asunnot arviointiin Majoitustoimikunnassa huoneiston kunnon, pinta-alan ja isäntäväen kielitaidon mukaan, minkä jälkeen ne jaettiin kolmeen eri tasoluokkaan. Huoneen tarjoaja sai esittää toiveensa vieraan kansallisuudesta.¹⁵⁵ Paremman luokan asuntoja haluttiin tarjota lähes yksinomaan amerikkalaisille vieraille. Majoitustoimisto ilmoitti 15.1.1952 *Helsingin Sanomissa* etsivän vuokrattavaksi loistohuoneistoja ja suuria huviloita kaikilla mukavuuksilla lähinnä amerikkalaisille olympiavieraille.¹⁵⁶ Amerikkalaiset vieraat olivat suosittuja myös yksityisten vuokraajien toiveissa. Olympiavierailijoille tarjotuissa yksityishuoneistoissa isäntäväen puolelta eniten toivottiin amerikkalaisia tai amerikansuomalaisia olympiavieraita.¹⁵⁷ Olympiavierailijoiden ja urheilijoiden suosiossa suomalaiset odottivat nimenomaan amerikkalaisia innokkaimmin.¹⁵⁸

---

¹⁵⁴ Mämmelä 2012, 131–132.

¹⁵⁵ Kokkola 2001, 67–69.

¹⁵⁶ Loistohuoneistoja ja suuria huviloita, majoitustoimiston ilmoitus, HS 15.1.1952.

¹⁵⁷ Amerikkalaisia tai amerikansuomalaisia 35%, ruotsalaisia tai muita skandinaaveja 20%. ks. lisää Kokkola 2001, 69.

¹⁵⁸ Setä Samuli saapui, HS 9.7.1952.

Olympialaisten yhteydessä katsantoa voidaan tarkentaa Suomen ja suomalaisuuden esittelyssä nimenomaan siihen, kenelle maata haluttiin esitellä ja olivatko kaikki vieraat saman arvoisia, vai haluttiinko ystävällisyys suunnata erityisesti tietyille kansakunnille. Asuinolojen kohdalla huomio näyttäytyy keskittyneen suuresti amerikkalaisten vieraiden palvelemiseen. Toisaalta Yhdysvaltojen joukkue oli olympiakisojen suurilukuisin valmentajineen, huoltojoukkoineen ja turisteineen, joten he myös tarvitsivat eniten majoituspaikkoja. Silti yhteydet amerikansuomalaisiin ja amerikkalaisten ihannointi tuli monella saralla esille alkuperäislähteistöstä.

Suuresta suosiosta huolimatta olympiavieraiden majoittamisesta yksityiskoteihin oli myös kriittisiä puheenvuoroja. Nimimerkillä ”Eräs esikaupunkimme kotirouva” kirjoitti *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla 2.1.1952 asettaneensa kotinsa vuokralle, mutta oli huolissaan vieraiden runtelevan kotinsa. Lisäksi ylimääräisiä kustannuksia aiheuttavat kymmenen prosentin vuokratulojen palkkion maksaminen majoitustoimistolle sekä lompakolle käyvä liinavaatevaraston uusiminen. Kaikesta huolimatta kriittinen kirjoittaja aikoi olla kohtelias, siisti ja ilolla palveleva parhaimman kykynsä mukaan.¹⁵⁹ Myös *Helsingin Sanomissa* viikoittain kirjoittanut pakinoitsija ”Arijoutsu”¹⁶⁰ otti sarkastisesti kantaa, että suomalaisten täytyi pysytellä olympialaisten ajan kotosalla vahtimassa etteivät ”majoitetut ulkolaiset o-vieraat varasta Rembrandtejanne tai Murillojanne seiniltä tai timanttisia krossejanne kassakaapistanne tai vaimoanne keittiön puolelta”.¹⁶¹ Sarkastisuudella kirjoituksen osalta viitataan siihen, että tulkitseen pakinoitsijan tarkoittavan päinvastaista kuin kirjoitti: sitä, ettei suomalaisten omaisuudesta juuri tarvinnut huolehtia, sillä pula-ajassa ja köyhyydessä eläneet suomalaiset eivät yksinkertaisesti omistaneet mitään arvokasta.

Pula-ajan astettaisen purkautumisen johdosta olympiavuoden mittaan suomalaiset olivat alkaneet saada kaupoista kankaita, kenkiä ja muita perustarpeita. Eri yritykset heräsivät olympiahuumaan ja mainostivat lehtien sivuilla kaikkia mahdollisia tuotteita ”Olympia”

¹⁵⁹ Olympiavieraitten majoituksesta, HS 2.1.1952.

¹⁶⁰ Kirjailija ja toimittaja Heikki Marttila s.1915-1993. Leino-Kaukiainen 2005i sähköinen lähde.

¹⁶¹ Olympiahuolet alkavat, HS 24.1.1952.

-liitteen kera.¹⁶² Kisavierailijoiden majoittamisien verukkeella huonekalutehtaat mainostivat uusia huonekaluja nimenomaan olympiavieraita silmällä pitäen. Enzo-Gutzteit -yhtiö mainosti huonekaluja vedoten siihen, että ulkolaiset vieraat olivat kotona ja matkoilla tottuneet varsin mukavaan elämään, joten he olisivat iloisia löytäessään Ensodux -jousitettuja huonekaluja suomalaisista kodeista.¹⁶³ Wuorio -yhtiö puolestaan mainosti tapetteja sillä verukkeella, että ”kunnia-asiamme on tarjota olympiavieraille hyväkuntoinen asunto”.¹⁶⁴ Ensodux -yhtiön mainoksissa uusia sänkyjä mainostettiin maalaisjärkisellä periaatteella, jonka mukaan ensiksi olympiavieraat majoitetaan uusiin sänkyihin ja kisojen jälkeen asukkaat saavat itse käyttöönsä uudet sängyt.¹⁶⁵ Mainoksen viesti on rationaalinen, yksinkertainen ja hyvin suomalainen sanoma olympiavuoden kontekstissa: Olympialaisten rakennusurakoita, lentokenttää, matkustajalaivalaitureita, hotelleja ja erityisesti Olympiakylää rakennettiin niiden myöhempää käyttötarkoitusta silmällä pitäen. Olympiakylä tuli kisojen jälkeen tarjoamaan asunnon kahdelle tuhannelle asuntoa tarvitsevalle helsinkiläiselle ja lukuisat infrastruktuurin parannukset tulivat kovaan tarpeeseen keuhnoista liikenneyhteyksistä tunnetussa maassa.¹⁶⁶ Näitä huomioita vasten suomalaisen mentaliteetin voidaan nähdä kyseisenä ajankohtana suunnan kohti tulevaisuutta: Sotien raunioista kohti parempaa tulevaisuutta rakentava kansakunta, joka näki olympialaiset kuin mittarina kansakunnan kehitystasosta.

Vaikuttaisi siltä, että myös osa aikalaisista piti olympiavierailuja konkreettisena suuntautumisena tulevaisuuteen, sillä osa ulkomaisista olympiavierailijoista ja isäntäväen väestä päätyi avioliittoon.¹⁶⁷ Eräs amerikkalainen oli vierailunsa aikana ihastunut Suomeen ja vuokraemäntäänsä niin, että olisi halunnut ottaa naisen mukaansa kotimaahansa mennäköseen tämän kanssa naimisiin. Olympiavierailijoiden

---

¹⁶² Osa virallisella tuotemerkillä varustetuista tuotteista tuki olympiakisojen järjestämistä. ks. esim. Osuustukkukaupan kauluspaitamainos, HS 24.4.1952. Monien tuotteiden mainostus liitettiin välillä keinotekoisestikin liittymään olympiakisoihin ilman virallista rahastotukea. ks. esim. Neekerit ovat tulleet! 2378 koruista olympiatornia saisi niistä Winter kiillotusvahapurkeista, joita maassamme on käytetty, HS 8.7.1952.

¹⁶³ Ensodux -huonekalujen mainos, HS 29.4.1952.

¹⁶⁴ Huoneet kauniiseen kuntoon olympiakesäksi, HS 27.2.1952.

¹⁶⁵ Ensodux -huonekalujen mainos, HS 13.6.1952.

¹⁶⁶ Yle Elävä Arkisto, sähköinen lähde.

¹⁶⁷ Alivuokrausmajoituksesta positiivista, HS 31.7.1952. Ks. myös Urponen 2010.

majoituspalvelua pidettiin onnistuneena, sillä ainakin *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla nimimerkillä ”Konrad” kirjoittava henkilö ei ollut kuullut mitään valittamisen aiheita edes niiltä kaupunkilaisilta, jotka olivat vielä puoli vuotta aiemmin valittaneet järjestelyistä. Päinvastoin sekä vieraat, että isännät olivat vaikuttaneet tyytyväisiltä, eikä poliisinkaan tiedossa kirjoittajan mukaan ollut häiriötapauksia.¹⁶⁸

Suomalaisten vuokraamat huoneistot olympiavieraille olivat elintärkeässä osassa kisojen onnistumista. Tuntemattomien ulkomaalaisten vieraiden majoittaminen suomalaisten henkilökohtaisiin asuntoihin osoittaa kaupunkilaisten ennakkoluulotonta ja innostunutta suhtautumista vieraita kohtaan. Kielitaidottomien suomalaisten vieraanvaraisuus koki todellisen koetuksen tässä ennen näkemättömässä järjestelyssä. Toisaalta verohelpotukset ja muut porkkanat, joita majoitustoimisto oli luvannut huoneiden vuokraamisista, on voinut vaikuttaa niukkuudessa eläneiden suomalaisten motiiveihin. Kauaskantoiset ystävyysuhteet, onnistuneet vierailut ja solmitut avioliitot kielivät järjestelyjen onnistumisesta. Kaikkiaan majoitusjärjestelyitä, rakennusurakoita ja olympiajärjestelyjä kuvastavat rationaalisuus ja yhteisesti jaetut arvot. Kansallisen identiteetin kuvastoon on näiden osalta liitettävissä ja toisennettavissa suomalaisten pragmaattisuus, joka on tullut ilmi aiemmin mm. velkojen täsmällisinä maksuina ja sotien aikoina ilmentyneenä kekseliäisyytenä materiaalipulan vuoksi. Samaan suomalaisen identiteetin jatkumoon on kytkettävissä massiivisista olympiajärjestelyistä selviytyminen vähillä varoin. Tasavallan presidentin asunnon tarjonnan ele osoitti kollektiivisia arvoja ja esimerkkiä yhteisen tavoitteen nimissä. Kymmenien tuhansien ulkomaalaisten väliaikaisesti asuttaessa pääkaupunkia sen kadut, asunnot ja kaupunkielämä muuttuivat hyvin erilaiseksi heinäkuun 1952 ajan.

3.3. Helsinki elää

Helsingissä pidetyt olympiakisat saivat Suomen pääkaupungin näyttämään kesän ajan toiselta, jopa vieraalta pääkaupunkilaisten ja muiden suomalaisten silmin.

---

¹⁶⁸ Alivuokrausmajoituksesta positiivista, HS 31.7.1952.

Poliisilaitoksen passitoimiston mukaan ulkomaalaisia vieraita saapui Helsinkiin 1.6 - 29.7.1952 välisenä aikana n. 70 000 henkilöä.¹⁶⁹ Suuri ulkomaalaisten kisaturistien määrä näkyi n. 300 000 ihmisen Helsingissä vilkastuneena, jopa paikoin ruuhkautuneena katukuvana.¹⁷⁰ Vieraita ja kisoja varten rakennetut uudet hotellit, lentokenttä, matkustajalaivalaituri, lukuisat tilapäiset ravintolat ja terassit sekä erilaiset esitykset ja vapaa-ajan harrastukset saivat Helsingin näyttämään kansainväliseltä kaupungilta, joka kotimaisille ulkopaikkakuntalaisille oli kuin ulkomaanmatka.¹⁷¹ Erityisesti kisakylä ”kaiken värisine” urheilijoihin näyttäytyi kuin maapallon kansojen pienoiskylältä, jota ihmettelemään suomalaisia riitti kisaviikkojen ajan yhtenä virtana. Aidattuun kisakylään ei ollut kenellä tahansa asiaa, mutta toive edes pienestä vilauksesta eksoottisiksi koetuista urheilijoista sai ihmiset päivystämään aitojen takana.¹⁷² Alkuperäislähteistön perusteella tästä nopeasta ja intensiivisestä kansainvälisyyden tuulahduksesta saa kuvan, että suomalaiset ottivat uutuudet ja kansojen kirjon vastaan ristiriitaisin kommentein. Yhtäkkinen pääkaupungin muuttuminen kansainvälisen metropolin kaltaiseksi sai suomalaiset vieroksumaan uutuksia, joilla ei ollut ollut perinnettä tai paikkaa suomalaisuuden identiteettikuvastoissa. Maailman eri puolilta tulleet urheilijat nostivat esiin myös rassistisia piirteitä, jossa eri kansojen ominaisuudet, stereotyyppit ja asema lokeroivat toisia suhteessa valkoiseen länteen.

Kisakylän rakentaminen oli olympiakisojen suurin yksittäinen rakennusurakka. Suomalaisten mentaliteettiä kuvastaa hyvin olympiahistoriassa ainutlaatuisena näyttäytyvä kisakylä, jonka tarkoitus kisojen jälkeen oli palvella kipeästi asuntoa tarvitsevia helsinkiläisiä.¹⁷³ Suomalaisten mentaliteettia kisakylän ja muun olympiainfrastruktuurin kohdalla kuvaa parhaiten pragmaattisuus. Vierailijoille haluttiin antaa mahdollisimman hyvä kuva Suomesta, mutta niukkojen resurssien ja omien

---

¹⁶⁹ Edellisenä kesänä ulkomaalaisten määrä oli vajaa 19 000. N. 70 000 ulkomaalaista kesäkuukausina Suomeen, HS 1.8.1952.

¹⁷⁰ Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1953, 30.

¹⁷¹ Raevuori 2002, 73.

¹⁷² Väri-ihmisiä, HS 25.7.1952.

¹⁷³ Aiemmissa olympialaisissa ei ollut varsinaista kisakylää, vaan urheilijat majoittuivat joko laivoissa tai telttakylissä. Vuoden 1940 peruttujen Helsingin olympialaisia varten valmistunut olympiakylä oli jo pitkään ollut kaupunkilaisten asuttama. Härö 1992, 48; Wickström 2002, 26.

tarpeiden vuoksi suurimmasta osasta hankkeista muodostui siihen tähtääviä, että niistä olisi kisojen jälkeen mahdollisimman paljon hyötyä kaupunkilaisille. Nopealla aikataululla suoritettut hankkeet modernisoivat nopeasti pääkaupungin kuvaa, joka haluttiin saada päivitettyä olympiakisoja järjestävän kaupungin tasolle. Kisakylän 565 huoneistoa oli suunniteltu kisojen jälkeen jaettavaksi vähävaraisille perheille, mutta modernit standardit täyttävät läpitalon asunnot olivat haluttuja myös ”kaupungin herrojen ja rouvien” keskuudessa.¹⁷⁴ Kisojen aikana kisakylän laaja kansallisuuksien kirjo aiheutti *Helsingin Sanomien* sivuille runsaasti erilaisia selostuksia, pilakuvia ja raportteja 68 eri kansallisuuden ominaisuuksista, ulkonäöstä ja tavoista.¹⁷⁵ Anttila kuvaa ihmisten tapoja ja käyttäytymistä sosiaalisina representaatioina, jotka voidaan nähdä edustavan kansallista identiteettiä. Näiden representaatioiden avulla vertaillaan, luokitellaan ja selitetään tapahtumia.¹⁷⁶ Kuvaukset kisakylän ulkomaalaisten tavoista ja käyttäytymisistä voidaan nähdä kollektiivisena sosiaalisten representaatioiden esittelykenttänä. Tämä esittely mahdollisti omien kansallisten sosiaalisten representaatioiden, laajemmin kansallisen identiteetin vertailun suhteessa muihin kansallisiin identiteetteihin. Kisakylä oli ainutkertainen ympäristö, jonka kuvausten perusteella suomalaiset identifioituivat lähemmin länsimaalaisiin. Kaukomaalaiset nähtiin vieraina, kuumaverisinä ja jopa pelottavina. Huomiota herätti myös se, kuinka yhdysvaltalaiset tummat edustajat esittäytyivät ihaltuina ja ystävällisinä, mutta etelä-amerikkalaiset tummat edustajat etäisinä muukalaisina.¹⁷⁷

Olympiakisojen kynnyksellä Helsingissä oli saatettu loppuun paljon rakennusprojekteja, jotka olivat jääneet kesken sodan myllerryksissä tai olivat viivästyneet pitkään jatkuneen materiaalipulan vuoksi.¹⁷⁸ Kari Immonen esittää, että moderniin liittyvä suomalainen mentaliteetti oli syntynyt jo 1900-luvun alussa, mutta sen kukoistus alkoi vasta 1950–1960-luvuilla.¹⁷⁹ Vaikka Immonen puhuu mentaliteetista, on sillä

¹⁷⁴ Asuntojen hakemisprosessissa likkuu huhuja, että kaupungin herrat ja rouvat järjestelisivät asuntoja itselleen ja tuttavilleen. Härö 1992, 54

¹⁷⁵ Ks. esim. Kisakylän kadulta, HS 12.7.1952; Heinäsirkka, diskosmies ja vinttikoiria, HS 14.7.1952; Valkea, ruskea, musta, HS 8.7.1952.

¹⁷⁶ Anttila 2007, 17–18, 23.

¹⁷⁷ Valkea, ruskea, musta, HS 8.7.1952.

¹⁷⁸ Wickström 2002, 26–27.

¹⁷⁹ Immonen 1998, 66.

yhteneväisyyksiä esimerkiksi rakennusprojektien loppuun saattamisen kanssa. Moderni mentaliteetti laajasti, henkisenä ja konkreettisenä mallina saavutti tietyn merkkipaalun olympiakesänä. Kaupunki oli saavuttanut uuden kukoistuksensa juuri sopivaan aikaan.

Rakennusten lisäksi tilapäiset huvipisteet, matkailupalvelut ja katukahvilat loivat Helsinkiin kansainvälistä tunnelmaa. Vapaa-ajan hovit oli rakennettava melkein tyhjästä, sillä turismi oli ollut vähäistä 1930- ja 1940-luvuilla.¹⁸⁰ Poikkeusluvalla terasseilla ja laajennettuina ajankohtina anniskeltavat alkoholijuomat olivat osoitettu vierailijoille, sillä kapea, rajoitettu ja valvottu alkoholikulttuuri olisi voinut antaa Suomesta takapajuisen kuvan.¹⁸¹ *Helsingin Sanomissa* 12.6.1952 kirjoitettiin kuinka uusia baareja ja kahviloita oli avautunut siinä määrin ettei paikallinen tahtonut ymmärtää kaikkien niiden merkitystä:

Yhä hienommaksi ja hienommaksi meidän elämämme näkyy kehittyvän. Ennen oli vain kahviloita, joita asiakkaat nimittivät kuppiloiksi ja nimenä niillä oli Jukola` tai `Kahvitupa`. Nyt on niiden tilalla ravintolat ja hotelliravintolat, joilla useimmilla on niin hieno nimi, että maalainen ei uskalla niihin sisään astua ja jos uskaltaakin, niin seuraavana päivänä ei osaa edes kertoa, minkä niminen paikka oli.¹⁸²

Vaativampiin oloihin ja ravintolatarjontaan tottuneilla suomalaisille oli ihmeteltävää kisakaupungissa, joka pyrki tarjoamaan kansainvälisille vieraille sitä mihin suuressa maailmassa oli totuttu. Tilapäislakien ja anniskelun johdosta ei ole ihme, että osa suomalaisista koki, ettei ulkomaalaisille annettu sitä kuvaa suomalaisista, millaisina he normaalioloissa olivat. Ulkomaisin nimin varustetut ”Cafeteriat” ja ”White ladyt” saivat osan närkästymään vieraalta koettua kulttuuria kohtaan.

Arvovieraat, kuninkaalliset ja muut silmäätekevät saivat Helsingin näyttämään hetkeksi kuin mannermaiselta suurkaupungilta, johon silmäätekevät olivat tulleet lomaillemaan ja viihtymään. Vilkastunut kaupunkielämä sai osan suomalaisista kuvittelemaan

---

¹⁸⁰ Härö 1992, 93–94.

¹⁸¹ Poikkeukset kisojen ajaksi anniskeluun olivat mm. lounasajalla anniskelu, aukiolojen pidentäminen, anniskelu ilman ruokailupakkoa sekä 18 vuotta täyttäneiden anniskelulupa. Härö 1992, 111.

¹⁸² Hienoa pitää olla, HS 12.6.1952.

pääkaupungin oikeaksi eurooppalaiseksi miljoonakaupungiksi.¹⁸³ Arvioissa todettiin, kuinka pääkaupungin tuttu unelias kesäinen idylli oli kadonnut, kun kirkuvan räikeät mainosplakaatit ja lukuisat tanssilavat hätkähdyttävät katselijoita räikeillä väreillään. Kioskit, katukahvilat, jääjakeluautot, ulkomaalaiset viihdeorkesterit, Linnanmäen huvipuisto ja myöhään jatkunut yöelämä antoivat suomalaisille modernin tulevaisuuden aineksia, jotka tulisivat olemaan joskus arkipäivää.¹⁸⁴

Helsingin olympialaisia on pidetty ”viimeisinä oikeina olympialaisia”.¹⁸⁵ Tällä on tarkoitettu, että Helsingin jälkeisissä olympiakisoissa kaupallisuus ja urheilun ulkopuoliset arvot olisivat nousseet suurempaan rooliin kuin itse urheilukilpailut. Käsitys on muodostunut jälkikäteen arvioitaessa olympiakilpailujen kehitystä 1900-luvun mittaan, mutta Helsingin olympialaisia tarkasteltaessa päädyin päinvastaiseen näkemykseen. Harmaaseen katukuvaan asennetut mainosplakaatit, lukuisat uudet tuotteet, pula-ajan päättyminen, kirjoitukset lehdissä sekä lukemattomat mainokset, joissa mainostettiin uusia tuotteita päällystakeista makeisiin olivat pikemminkin ennen näkemättömän suurta ja läpitunkevaa kaupallisuutta mitä Suomessa oli koskaan nähty. Helsingin olympialaiset toivat modernin kaupallisuuden ja kulutuskulttuurin pula-ajasta ja jälleenrakennuksesta toipuneeseen Suomeen, jossa ihmisten varallisuus oli nousussa.

Olympiakisat vauhdittavat Helsingin rakentamista ja modernisointia. *Helsingin Sanomissa* pakinoitsija ”Erkki-Mikael” oivaltavasti totesi, että olisi parempi jos kisat olisivat aina vain tulossa, sillä niin paljon hyvää oli lyhyessä ajassa saatu aikaiseksi. Kisajärjestelyt pakottivat suomalaiset jälleenrakentamaan ja modernisoimaan nopealla tahdilla, joka pula-ajan Suomessa vaati kekseliäisyyttä ja yhteistä tahtoa. Keskellä olympiakisoja *Helsingin Sanomissa* arvioitiin, kuinka kaupunki oli hetkessä muuttunut aivan toiseksi:

Helsinki on muuttunut. Vielä äsken se oli kuin hempeä kirkonkylän kaunotar, hieman ujo ja hidasliikkeinen, nyt siitä on tullut maailmannainen, joka uudessa make up`issaan on varma siitä, että se pystyy tekemään vaikutuksen.

¹⁸³ Tämä on kuin Cannes tai Monte Carlo sesonkiaikana, HS 25.7.1952.

¹⁸⁴ Helsinki elää kisatunnelmissa, se on nuortunut ja kaunistunut, HS 13.7.1952.

¹⁸⁵ Ks. esim. Raevuori 2002.

Kaunokainen on saanut uutta väriä ja uutta verta suoniinsa, ja on oikeastaan hyvin virkistävä päätettyään muuttua mannermaisiksi. Koko tässä muodonmuutoksessa on vain yksi vika, se on tapahtunut liian nopeasti.¹⁸⁶

Kirjoitus tiivistää hyvin kansallisen identiteetin, joka välittyy kokonaisuudessaan olympiavuoden alkuperäisaineistoa tarkasteltaessa. Ujo, hidashiikkeen sekä maalaisuus olivat ominaisuuksia, jotka useissa eri arvioissa, kommenteissa ja kirjoituksissa välittyvät joko suoraan, tai rivien välistä. Nämä voidaan katsoa kansallisen identiteetin ominaisuuksiksi, jotka ovat kollektiivisesti otettu osaksi kansallista omakuvaa.¹⁸⁷ Uudet värit ja ”make up” olivat Ryhtiliikkeen, Helsingin olympialaisten järjestelytoimikunnan ja kansalaisten tuottamia ehostuksia, joiden avulla luotiin itsevarmuutta esiintymiseen kansainvälisellä näyttämöllä.

Harppaus seesteisestä orastavasta keskikokoisesta kaupungista kansainväliseksi metropoliksi tapahtui niin nopeasti, ettei kollektiivinen mentaliteetti pystynyt mukautumaan muutokseen. Maaseutu ja seesteisyys edustivat perinteistä suomalaista kansankulttuuria, joka on alkuperäisenä suomalaisena mentaliteettina koettu turvallinen kokonaisuus. Maaseutu mielentilana ja kansallisena identiteettinä edustaa pysyvyyttä ja alkuperäistä suomalaisuutta, joka säilyy ajasta irrallisena ja puhtaana vieraista vaikutuksista huolimatta.¹⁸⁸ Tämä suomalaiseen kuviteltuun maaseutulaiseen mentaliteettiin nopeasti päälle liimattu modernius sotki perinteistä identiteettiä, eikä moderni identiteettiprosessi ollut ehtinyt kunnolla edes käynnistyä.

Vaikka suomalaiset olivat haikailleet mannermaisesta kaupunkinäkömystä ja sivistyneimmistä käytöstavoista, ei kansallinen identiteetti ollut vielä valmis omaksumaan modernin elämän kuvastoja. Nimimerkillä ”joukko helsinkiläisiä” kirjoitti *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla kuinka ”halpahintaiset telttatekeleet” ja ”rahankiskontakojut” antavat suomalaisista aivan väärän kuvan, ja muutenkin ”kaikkien aikojen remut” ulkomaalaisine ohjelmistoinen eivät kuulu suomalaisuuteen.¹⁸⁹ Kisojen tuomaa vilinää ja ohjelmaa ei oltu Suomessa aiemmin koettu, joten uutuuudet toivat

¹⁸⁶ Helsinki elää kisatunnelmissa, se on nuortunut ja kaunistunut, HS 13.7.1952.

¹⁸⁷ Anttila 2007, 36–37.

¹⁸⁸ Anttila 2007, 43.

¹⁸⁹ Liiaksi tingel-tangelia, HS 16.7.1952.

vieraalta koetun kaupallisen ja yltäkylläisen sivumaun. Olympiakisat toivat Helsinkiin kesäksi haikaillun kansainvälisen huomion ja modernin tulevaisuuden tuulahduksen, ikään kuin ennekuvana tulevasta kehityksestä suomalaiset saivat näytepalan tulevaisuudesta, joka eloisuudessaan ja moderniudessaan oli ristiriidassa seesteisen menneisyyden kulttuurin kanssa. Kesän 1952 aikana päästiin aistimaan ja kokemaan haikailtu länsi, johon suomalainen mentaliteetti ei ollut vielä täysin kypsä.

4. ISÄNNYYS VELVOITTA, YSTÄVYYS VALLOITTA

4.1. Ryhtiä kansalle

Alkuperäislähteiden valossa saa käsityksen, että Helsingin olympialaisten kynnyksellä suomalaiset todella jännittivät tulevaa koitosta niin yksittäisten kansalaisten kuin valtiotason ja kansallisten järjestöjen osalta. Vuonna 1949 perustettu Suomen Kansan Ryhtiliike muodostettiin eri kansalaispiirien yhteiselimeksi edistämään ryhdikkäämpiä, parempia ja ystävällisempiä kansalaistapoja.¹⁹⁰ Ryhtiliikkeen näkyvänä mottona kuului ”Isännöyys velvoittaa, ystävyys valloittaa”. Iskulauseen koristamia julisteita sekä mainos- ja propagandalehtisiä levitettiin maanteiden varsille, huoltamoille, juna-asemille ja liike-yrityksien näyteikkunoihin.¹⁹¹ Liikkeen tavoitteena oli saada olympiakisoihin mennessä aikaan: ”(—)...yleisten käyttäytymistapojen kohenemista ja ryhdistäytymistä niin, että olympiaisännöyden laajoille kansalaispiireille asettamat velvoitukset voitaisiin hoitaa mahdollisimman hyvin ja kansamme siten saisi runsaasti uusia ystäviä ja goodwilliä eri puolilta maailmaa”.¹⁹²

Myös muiden kansalaisjärjestöjen osalta olympialaisten kynnyksellä julkaistiin oppaita, joissa esitettiin ohjeita ja toiveita ihmisten käyttäytymisen varalle kisojen aikana: Suomen Autoklubi (AK) ja Autoliitto (AL) julkaisivat *Aja hymyssä suin* -liikenneopaskirjan. Olympia-autoilijoita varten näitä oppaita mainostettiin *Helsingin Sanomissa*. Oppaassa esiteltiin olympialiikennettä koskevia tiedotteita, erityismääräyksiä ja englannin kielen sanastoa vuokra-autonkuljettajia varten.¹⁹³ Käytösoppaiden runsauden ja niiden ympärille syntyneen toiminnan ja keskustelun perusteella näyttää siltä, etteivät suomalaiset olisi olleet täysin valmiita esiintymään

---

¹⁹⁰ Käytän Suomen Kansan Ryhtiliikkeestä jatkossa lyhennettä Ryhtiliike, jolla sitä myös lehdistössä usein kutsuttiin.

¹⁹¹ Suomen Kansan Ryhtiliike r.y 1952, 14-15.

¹⁹² Suomen Kansan Ryhtiliike r.y 1952, 3.

¹⁹³ Aja hymyssä suin olympialiikenteessä, HS 19.7.1952.

omana itsenään olympiavieraille, vaan sivistysmaan kaltaisena esiintyminen vaati ylhäältä annettua ohjeistusta.

Ryhtiliikkeen toimikunnan perustamisen keskeisenä tavoitteena oli kolmivuotinen kansalaiskasvatusohjelma, jonka tarkoituksena oli valmentaa suomalaiset olympiaisännyteen.¹⁹⁴ Ryhtiliikkeen toimikunnassa vaikuttaneen Tauno Vasamiehen mukaan suomalaisten menneisyydessä kokemat sodat ja muut koettelemukset olivat hidastaneet ja haitanneet käytöstapojen kehitystä. Kriittisten näkemysten mukaan Ryhtiliike perustettiin kiireellä parantamaan alkoholinkäytön tapoja ja siivoamaan nurkkia, jotta suomalaiset eivät pilaisi Suomi-kuvaa koko maailman silmissä.¹⁹⁵ Samalla tavoin Ryhtiliike, tosin hieman eri sanan kääntein, myös itse perusteli toimintaansa Suomen maineen pelastamiseksi. Humalaistorjuntalinja oli liikkeen yksi kärkitavoitteita ja juuri päihtyneinä julkisesti esiintyvät olivat suurin uhka maan maineelle.¹⁹⁶ Alkon rahoittama raittiustoiminta Kansalaisryhdin nimellä alkoi jo vuonna 1945 reaktiona sodan jälkeiseen alkoholinkäyttöön. Alun toimintaa pidettiin salaperäisenä mielialojen ohjailuna, kun jäsenyhdistykset olivat sopineet ettei Kansalaisryhdin nimeä mainittaisi missään yhteyksissä, jotta toiminta vaikuttaisi mahdollisimman oma-aloitteiselta.¹⁹⁷ 1940-luvun lopulla toiminta muuttui avoimemmaksi ja olympialaisista muodostui kantava teema. Järjestön propagandavoimasta vastasi mm. Matti Kuusi, joka oli 1930-luvulla opiskellut Saksassa propagandatyötä ja toimi valistusupseerina sotien aikana.¹⁹⁸

Ryhtiliikkeen olympiavalmennustoiminta sisälsi erilaisia kampanjoita, elokuvafilmejä, opaskirjoja ja käyttäytymiskilpailuja, joita järjestettiin olympialaisten alla.¹⁹⁹ Laaja olympiavalmennustoiminta ja propaganda parempien käytöstapojen puolesta osoittavat muutoksen tarpeellisuudesta, mitä kansainvälisen huomion keskipisteenä oleminen

---

¹⁹⁴ Suomen Kansan Ryhtiliike r.y 1952, 3.

¹⁹⁵ Kokkonen 2008, 291.

¹⁹⁶ Suomen Kansan Ryhtiliike r.y 1952, 4.

¹⁹⁷ Kokkonen 2008, 292.

¹⁹⁸ Matti Kuusen isoisä oli ehdottoman raittiusliikkeen perustaja A. A. Granfelt. Peltonen 2002, 79; Kokkonen 2008, 292.

¹⁹⁹ Ryhtiliikkeen julkaisema *Hyvän käytöksen opas* (1952) saavutti laajaa suosiota. Siinä esiteltiin eurooppalaisia sivistyneiden ihmisten käytöstapoja. Suomen Kansan Ryhtiliike r.y 1952 passim.

vaatisi. *Helsingin Sanomien* järjestämässä gallupissa kansalaisilta kyseltiin mahdollisista tekijöistä, jotka voisivat antaa olympiavieraille huonoja vaikutelmia Suomesta. Kansalaisten vastauksissa juopottelu ja alkoholikäyttäytyminen nousivat yksittäiseksi suureksi huonon vaikutelman aiheeksi.²⁰⁰ Tässä suhteessa joko kansalaiset olivat samaa mieltä Ryhtiliikkeen kanssa alkoholikäyttäytymisen haitoista, tai Ryhtiliikkeen tuottama propaganda oli saanut valloilleen mielikuvan alkoholin ongelmista. Oli totuus kummin vain, niin myös Peltonen on huomauttanut, että alkoholista johtuvat ongelmat olivat 1950-luvulla yksi näkyvimmistä sosiaalisista ongelmista katukuvassa.²⁰¹

Toiseksi suurimmaksi häpeän aiheeksi *Helsingin Sanomien* gallupissa nousivat suomalaisten jorö luonne, kulmikas ja joustamaton käytös sekä suoranainen epäkohteliaisuus. Gallupin vastausten perusteella suomalaiset kyllä tiesivät miten käyttäytyään hyvin, mutta toiminnan hitaus ja saamattomuus estävät hyvän käytöksen. Kaikkiaan vastaukset seikoista, jotka voisivat antaa Suomesta ja suomalaisista huonoja vaikutelmia, ovat kaikki sellaisia ominaisuuksia ja aiheita, jotka nousivat alkuperäislähteistä useasti esiin eri yhteyksissä olympiavuoden aikana.²⁰² Tarkastelun perusteella suomalaisten häpeälliset ominaisuudet, huonot käytöstavat ja puutteet näyttävät laajan tunnustuksen saaneilta näkökulmilta, jotka ovat kytkettävissä kansallisen identiteetin kuvastoon olympiavuotena. Huomattavaa on myös se, että nämä gallupissa esiin tulleet puutteet olivat täsmälleen samoja, joihin Ryhtiliike pyrki olympiavalmentautumisella vaikuttamaan.

Helsingin Sanomien gallup sai myöhemmin jatkoa kyselyllä, jossa tiedusteltiin tällä kertaa mahdollisia hyviä vaikutelmia, joita ulkomaalaiset voisivat Suomesta saada. Runsas kolmasosa vastaajista ei uskaltanut tai osannut nimetä yhtäkään asiaa, joka ulkomaalaisten silmin voisi näyttäytyä hyvänä vaikutelmana. Runsaimmin esiin nostettu positiivinen asia oli Suomen kaunis luonto. Muita harvemmin mainittuja positiivisia

²⁰⁰ Saavatko olympiavierat huonoja vaikutelmia? HS, 13.7.1952.

²⁰¹ Alkoholien käyttö nähtiin erityisesti Ryhtiliikkeen näkökulmasta ongelmana, vaikka todellisuudessa varsinainen näyttö ongelman laajuudesta puuttui. Peltonen 2002, 66–68.

²⁰² Usein esiin nousseita aiheita olivat: alkoholi laajasti, suomalaisten juro luonne, kalliit hinnat, autoteiden ja liikenteen huono tila, epäsiisteys, ravintoloiden huono palvelu sekä kielitaidottomuus.

tekijöitä olivat siihen asti hyvin sujuneet kisajärjestelyt, kohtuullinen siisteys ja sauna.²⁰³ Merkittävää on se, että negatiivisia asioita kysyttäessä esille nousivat suomalaisiin itseensä liitetyt ominaisuudet ja puutteet, kun vähäiset positiiviset asiat liittyivät ulkoisiin tekijöihin kuten kisajärjestelyihin ja luontoon. Vaikuttaa siis siltä, että kyselyyn vastanneet eivät nähneet huonoja puolia itse olosuhteissa ja maassa, jossa he elivät, vaan huonot ja negatiiviset puolet kohdistuvat maassa eläviin suomalaisiin ja heidän ominaisuuksiin. Osa vastaajista, ylempään luokkaan ja kaupunkilaiseen ryhmään itsensä luokitelleet, näkivät suomalaisten olevan hyväntahtoisia, ystävällisiä ja vieraanvaraisia.²⁰⁴

Metsäläisinä ja sivistymättöminä koettu suomalaisuus kytkeytyy pitkään suomalaiseen identiteettikuvaston jatkumoon. Suomen ja suomalaisuuden asemaa maailmankartalla ja kansalaisten mielissä määritteli pitkään 1800-luvulta peräisin oleva tieteellinen uskomusjärjestelmä, jossa maailman kulttuureja asetettiin järjestykseen kehittyneisyyden ja sivistystason perusteella. Tässä kulttuurievoluutiivisessa järjestyksessä Suomen maanviljelyspainotteinen metsäläinen kansa asettui jonon häntäpäähän, ainakin Euroopan mittakaavassa pohjoiseen periferiaan. Vielä 1950-luvulla suurelta osin maaseutupainotteinen Suomi koettiin henkiseksi tilaksi, jossa maalaisuus edusti ennen kaikkea sivistymättömyyttä, juntiutta ja yksinkertaisuutta.²⁰⁵

Helsingin Sanomien gallupin vastaukset tukevat tätä mentaalista perintöä, ja juuri tähän ajatusmaailmaan Ryhtiliike pyrki vaikuttamaan. Ryhtiliikkeen aiempi kampanjalehti *Villi-ihmisen ikävääntorjunta* jakoi maailman kansat kahteen: villikansoja edustivat arabit ja aroslaavit. Heidän juomakulttuurinsa oli sivistymätöntä ja villiä. Propagandalehtisessä villikansat otettiin rinnastuskohteeksi suomalaisille, jotka näyttäytyvät Euroopan viimeisenä villikansana. Lehden kuvastoon vertailuksi esitettiin sivistysmaita, jotka tulisivat osallistumaan Helsingin kisoihin. Iso-Britannia, Ranska, Ruotsi ja Yhdysvallat tunnettuine symboleineen edustivat sivistysmaita, joissa alkoholia

---

²⁰³ Mitä hyviä vaikutelmia ulkomaalaisille täältä?, HS 16.7.1952.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ Apo 1996, 20.

nautitaan piristykseksi toisin kuin Suomessa, jossa juodaan pökertyäkseen.²⁰⁶ Ryhtiliike osaltaan vahvisti näkemystä sivistymättömästä periferisestä Suomesta, mutta osin huumorin ja propagandan keinoin se pyrki herättelemään kansalaisia käyttäytymään olympialaisten kynnyksellä niin kuin muiden modernien länsimaiden oletettiin käyttäytyvän.

Ryhtiliike pyrki vaikuttamaan ja mittaamaan laajan kampanjointinsa tuloksia käytöskilpailuilla, joita järjestettiin kevään ja alkukesän 1952 mittaan suurimmissa kaupungeissa ja ”taajaväkisissä yhdyskunnissa”. Kilpailuilla pyrittiin parantamaan asukkaiden, yleisöpalvelua hoitavien virastojen, kaupan, liikenteen sekä julkisten laitosten yleistä kohteliaisuutta ja käyttäytymisen kohenemistä. Itse kilpailun pisteytyksen kriteerejä olivat yleisön rehellisyys, suhtautuminen ulkomaalaisiin, juopuneiden yleisyys, toimihenkilöiden ystävällisyys ja palvelun taso. Suurimpien kaupunkien, Helsingin, Tampereen ja Turun keskinäisessä kilpailussa voittajaksi osoittautui Turku. Kilpailuun kuului rehellisyystestejä, joissa postipaketteja jätettiin lojumaan ympäri kaupunkia. Tämän jälkeen tarkkailtiin palauttaisivatko ohikulkijat paketteja postiin. Ryhtiliikkeen puolesta todettiin, etteivät testit täytä tieteellistä tasoa, eikä sen tuloksista voida vetää isompia johtopäätöksiä alueiden ystävällisyydestä.²⁰⁷

Kilpailuiden, kuin koko muunkin Ryhtiliikkeen toiminnan tarkoituksena oli herättää mahdollisimman laajaa huomiota ja näkyvyyttä. Kilpailutilanteita kuvattiin filmille ja niistä kirjoitettiin artikkeleita paikallisiin ja valtakunnallisiin lehtiin. Huomattavaa on kuinka myötämielisesti ja varauksettomasti muut tahot suhtautuivat Ryhtiliikkeen tarjoamaan propagandaan. Yksittäisiä soraääniä lukuunottamatta Ryhtiliikettä koskevat kirjoitukset lehdissä olivat myönteisiä.

Ryhtiliike toteutti tempauksiaan laajassa yhteistyössä muiden kansalaisjärjestöjen ja yritysten kanssa. Yhteistoiminnassa AK:n kanssa toteutettu ”Pahkapää liikennetarkkailija” oli kampanja, jolla pyrittiin vaikuttamaan liikennekäyttäytymiseen.

---

²⁰⁶ Peltonen 2002, 39–40.

²⁰⁷ Suomen Kansan Ryhtiliike r.y 1952, 9–11.

Päivien ajan Pahkapää rikkoi Helsingin keskustassa liikennesääntöjä ja käyttäytyi virheellisesti liikenteen seassa. Kansalaisten tehtävänä oli havaita Pahkapää liikenteestä ja ilmiantaa hänet. Myös Pahkapäästä kirjoitettiin *Helsingin Sanomissa* useasti, ja tämän avulla kansalaisia ohjattiin valppauteen ja hyviin tapoihin liikenteessä.²⁰⁸ Ryhtiliikkeen propaganda ja kampanjointi näyttää osuneen juuri niihin epäkohtiin, jotka olivat nousseet pitkin vuotta 1952 julkisessa keskustelussa esille. Tämän perusteella voidaan päätellä, että lehtien palstoilla esiintyneet epäkohdat olivat olleet pidempiaikaisia tapoja, jotka olivat pinttyneet suomalaiseen kulttuuriin.

Ryhtiliikkeen ja sen kannattajien mielestä kansalaisten olympiavalmennus näytti siis olevan enemmän kuin tarpeellista.²⁰⁹ Suuren tukimiestoiminnan myötä näyttää siltä, että ryhdistäytymiskampanjalla oli kaiken kaikkiaan suuri kannatus suomalaisten keskuudessa. Tästä näkökulmasta kysymys suomalaisista sellaisina, kuin he olivat olleet, ei olisi riittänyt vakuuttamaan kansainvälisiä vieraita Suomen sivistyksen tasosta, ystävällisyydestä tai kunnollisuudesta. Tässä valossa Erik von Frenckellin alkuvuodesta 1952 julki tuotu pohdinta siitä, ”riittävätkö suomalaiset sellaisina kuin he ovat olleet” saa kielteisen vastauksen.

Sodan jälkeinen jälleenrakennus ja kansallisen moraalien tarkastelu sai useat tahot vakuuttuneiksi kansallisen ryhdistäytymisen tarpeellisuudesta. Jälleenrakennuksen kustannusten, pula-ajan puutteiden ja moraalisesti rapautuneen kansan olisi kirjaimellisesti pukeuduttava parempiin vaatteisiin. Kansallisen identiteetin tarkastelu ja Ryhtiliikkeen järjestelmällinen työ sodan jälkeisessä yhteiskunnassa ajoi muutokseen, joka kollektiivisesti koettiin tarpeelliseksi. Kansallisen identiteetin prosessinomainen jatkuva muutos saa vahvistuksen tarkasteltaessa kollektiivisen identiteetin kehitystä olympialaisiin valmistautuvassa Suomessa. Kansallisen identiteetin tarkastelussa sodan loppuminen, jälleenrakennus ja olympialaisiin valmistautuminen olivat muutosprosessin laukaisevia tai ylläpitäviä tekijöitä.

---

²⁰⁸ Pahkapää ja pääkaupunkilaiset, HS 9.6.1952.

²⁰⁹ Ryhtiliikkeen toimintaa tuki suuri määrä erilaisia urheiluseuroja, poliitikkoja, Olympiakomitea, Olympiakisojen järjestelytoimikunta ja muita yhteiskunnallisia vaikuttajia.

4.2. ”Siistiä se olla pitää”

Kansainvälinen Olympiakomitea ja koko olympiakisoja ympäröivä aate- ja arvomaailma ovat ennen kaikkea kansainvälinen liike. Kuitenkin jokaisen olympiain yksittäisen olympiakilpailun toteutus saa piirteensä ja muotonsa yksittäisen maan, kansan ja kaupungin ominaisluonteesta.²¹⁰ Sodan ryvettämä ja osin raunioitunut Suomi valmistautui kisoihin henkisillä ja fyysisillä siivoustalkoilla, joihin koko kansan haluttiin osallistuvan. Pihoja, taloja ja yleisilmettä ehostettiin olympiavuoden keväänä maaseutuja myöden, vaikka itse kisatapahtumia järjestettiin vain suurimmissa kaupungeissa.

Kisavieraiden odotettiin matkaavan myös haja-asutusalueilla sekä maaseuduilla, ja vaikka varmuutta tästä ei ollut, oli myös maaseudulla siistiydyttävä edes satunnaisesti eksyneiden kisavierailijoiden vuoksi. Maatalousministeriö ryhtyi 1940-luvun lopussa edistämään toimikuntaa, joka huolehtisi maaseudun ulkonäöstä olympialaisiin mennessä. Toimikunta jäi toteutumatta varojen puutteellisuuden vuoksi, mikä jätti valistus- ja tiedotustyön erilaisille yhdistyksille ja säätiöille. Tavoitteena oli maaseudun yhteiset siivoustalkoot, missä rapistuneet talot tulisi maalata, pihat siistiä ja erityisesti tienvarret saattaa ulkomaalaisten katseenkestävään kuntoon.²¹¹ Vuoden 1952 kevään mittaan siivoamis- ja talkootöitä tehtiin ympäri maaseutuja asukkaiden ja yhdistysten toimesta. Esimerkiksi Pukinmäellä metsiä, tienvierustoja ja yleisilmettä siistittiin esikaupunkitoimikunnan voimin. Kiertokirje siistimisohjeista lähetettiin myös ympäröiville yhdistyksille.²¹² Siistien maaseutujen ajateltiin viestivän ulkomaalaisille paljon toivottua ”goodwilliä”, jota kipeästi kaivattiin.²¹³

---

²¹⁰ Härö 1992, 7.

²¹¹ Härö 1992, 121.

²¹² Metsätkin ”olympiakuntoon” HS, 22.4.1952.

²¹³ Härö 1992, 121.

Helsingin Sanomissa tiedotettiin ennen kisoja jatkuvasti eri paikkakuntien, kauppaloiden ja haja-asutusalueiden ”laittamisesta olympiakuntoon”.²¹⁴ *Suomen Kuvalehti* julkaisi artikkelin, jossa annettiin yksityiskohtaisia ohjeistuksia pihamaiden kunnostustöistä. Artikkelin kehotti hoitamaan aiemmin kesken jääneet työt, maalaukset ja siistimiset ei niinkään itsensä vuoksi, vaan siunatun olympiavuoden tähden.²¹⁵ Myös eräs *Helsingin Sanomien* yleisöpalstalla kirjoittava toivoi, että kaikki osallistuisivat edes tämän kerran siivoustalkoisiin. Kisojen jälkeen suomalaiset voisivat hyvillä mielin palata takaisin ”vanhoihin siivottomiin tapoihinsa”.²¹⁶

Paikkakuntaan, alaan tai henkilöön katsomatta lähes jokainen suomalainen toimija vaikuttaa osallistuneen olympialaisvalmisteluihin tavalla tai toisella. Niukemmat resurssit ja vaatimattomammat puitteet kuin aiemmilla olympiakisat järjestäneillä suurkaupungeilla saivat suomalaiset korjaamaan ja siistimään jo olemassaolevia puitteita niin hyvään kuntoon kuin mahdollista. Vaatimuksia siisteydestä asettivat niin media, järjestöt kuin kansalaiset itsekkin toinen toisilleen. Se, mikä valtion ja järjestöjen tasolta jäi rahan vuoksi toteuttamatta, saatettiin loppuun talkoovoimin. Paljon puhuttu ”goodwill” oli käsite, jolla kuvattiin koko Suomen yhteistä etua. Kirjoitusten perusteella se näytti sisältävän mainetta, kunniamainintoja ja muistoja, joita ulkomaalaiset voisivat viedä kotimaihinsa.

Siistimis- ja korjaamiskiihkoon vedottiin lehtien palstoilla myös niillä vuosikausia hoitamatta jääneillä asioilla, jotka voitaisiin nyt samalla kertaa laittaa kuntoon. *Suomen Kuvalehden* yleisöosastolla nimimerkillä ”J. H Ristijärvi” antoi olympialaisten verukkeella tehtäville töille hyväksyntänsä: ”Voidaan nyt siistiä, remontoida ja somistaa, kun sitä pitäisi kuitenkin tehdä. Hyvä että tulee ylipäättään tehtyä.”²¹⁷ Siistimiskampanjat eivät enää oikeastaan koskeneet itse olympialaisia, vaan niillä näyttää olevan koko kansan moraalialue ja yhtenäisyyttä tukevia piirteitä. *Helsingin Sanomissa* nimimerkki ”Eräs maaseudun mies” ymmärsi panostuksen ja talkoohengen

²¹⁴ Esimerkiksi Salo oli kevään mittaan valmistautunut perusteellisella siistiytymisellä ja asentamalla uusia vieraskielisiä kylttejä. Salon kauppala olympiakunnossa, HS 18.7.1952.

²¹⁵ Pihamaiden siivoustalkoot, SK N:o 27/1952.

²¹⁶ Suomen kunniasta arka, HS 8.5.1952.

²¹⁷ Nimimerkki ”J. H Ristijärvi”, yleisöosasto, SK N:o 23/1952.

koskettavan koko Suomea, sillä myös maaseutu kantoi osavastuun kisojen onnistumisessa.²¹⁸ Kunniakysymykseksi koetut kisat ja niiden järjestelyt velvoittivat suomalaisia ympäri maan toimimaan yhteisen hyvän puolesta.

Kirjoituksissa yhteishenki ja solidaarisuus näyttäytyvät merkitsevimmiltä ja tärkeämmiltä kuin se, kuinka tärkeää lopulta maaseutujen siisteys olympiakisojen kannalta todellisuudessa oli. Joka tapauksessa viesti kisojen merkitsevyydestä ja käyttäytymisen kohentamisesta vaikuttaa sanomalehtien perusteella tavoittaneen maaseutulaisia. *Suomen Kuvalehden* yleisöosastolla nimimerkki ”Kriivari-Esko” ilmoitti maaseudun olevan valmis vieraiden tuloon: ”Sill vu plee ja thänk juu, sanomme me täällä maaseudullakin. Antaa ulkomaalaisten tulla, kyllä me pärjäämme”.²¹⁹ Lehtien yleisöosastolla kirjoittavat kansalaiset muodostavat Anderssonin kuvaaman kuvitellun yhteisön esimerkinomaisella tavalla: Lehtiä lukevat ja niihin kirjoittavat tiedostavat tuhansien muiden lukevan niitä samoja sivuja päivittäin. Käytäntö luo luottamuksen kymmenientuhansien kansalaisten välille ilman, että he tuntevat toisiaan tai koskaan tietoisesti tapaisivat.²²⁰

Tämä anonyymi yhteisöllisyys mahdollisti yhteiseksi asiaksi koetun olympiakilpailujen nousevan merkittäväksi solidaarisuutta osoittavaksi tekijäksi. Ilmiössä ei ole lainkaan tähdellistä se seikka, kuinka valmiita ja siistejä maaseudulla tosiasiasa oltiin, tai eksyikö lopulta yksikään ulkomaalainen vasta maalatun maalaistalon eteen, vaan yhteinen tunne tai kuvittelu siitä, että joka puolella oltiin valmiita uhrautumaan yhteisen edun nimissä.

Laajoista talkootöistä huolimatta kolme viikkoa ennen itse kisoja *Helsingin Sanomien* yleisöosastolla tuotiin esille puutteita siisteydestä, joita Turun Valtatietä Helsinkiin matkaava oli pannut merkille. Kirjoittaja ihmettelee suurta määrää maalaamattomia taloja ja hoitamattomia pihvoja, joita hän matkustaessaan havaitsi.²²¹ Myös keskeneräiset

---

²¹⁸ Siitä kisoihin valmentautumisesta..., HS, 12.5.1952.

²¹⁹ Nimimerkki ”Kriivari-Esko”, yleisöosasto, SK N:o 29/1952.

²²⁰ Andersson 2006, 73–74.

²²¹ Eräitä huomioita, HS 27.6.1952.

tiet ja muut järjestelyt saivat kirjoittajan epäilemään järjestelyjen valmistumista määräaikaan mennessä. Lehtikirjoittelun perusteella välittyy kuva ambivalenssista, jossa suomalaiset tarmolla ja ylpeydellä osaltaan osallistuivat kisojen järjestelyihin ja käyttäytymiskampanjoihin, mutta toisaalta purnasivat puutteista ja olivat epäuskoisia koko hankkeen onnistumisesta.

Maaseudun, kaupunkien ja yleisilmeen siisteys eivät jääneet ainoaksi huomion kohteiksi siistimisvimmaan innostuneille suomalaisille. Siisteyskäsityksen alle voidaan alistaa myös ne ihmiset, jotka haluttiin kisojen ajaksi pois katukuvasta. Vuoden 1952 tammikuussa nimimerkki ”T.W. Willenranta” kirjoitti *Helsingin Sanomissa* ryysyisistä viinajonoista, jotka olivat häpeä Suomelle: ”Alkoholiliikkeen myymälät kaikenkarvasine jonottajineen ei ole mikään kaunis näky”.²²² Myös Ryhtiliike varautui epämiellyttäväksi koettuun ongelmaan. Ryhtiliikkeen osalta todettiin vuonna 1949, että ”...olemme paitsi urheileva kansa, myös juopotteleva ja tappeleva kansa.”²²³ Ryhtiliikkeen voimakas kampanjointi ja valistus hyvien tapojen edistämiseksi pureutui voimakkaasti nimenomaan alkoholin haittoihin. Laajasta tuki- ja kannatustoiminnasta huolimatta Ryhtiliikkeen valistustoimintaa arvosteltiin. Kritiikki kohdistui pääosin Ryhtiliikkeen suuriin tukirahoituksiin, joita moni taho olisi halunnut hyödyntää muihin tähdellisimpiin toimiin kuin raittiustoimintaan.²²⁴

Perinteisestä rajoittavasta raittiustoiminnasta poiketen olympialaisten alla alkoholipolitiikkaa ajettiin kohti sivistyneempiä ja avoimempia juomatapoja. Tästä osoituksena olivat kisojen ajaksi vapautunut alkoholin anniskelu ulkoilmakahviloissa sekä uudet, hienommat ja kalliimmat alkoholijuomat, joita Alkoholiliikkeisiin tilattiin ulkomaisia vieraita silmällä pitäen.²²⁵ Väkijuomien anniskelua aamupäivällä aikaistettiin ja juomia sai myös muutoin kuin ruokailun yhteydessä. Sivistyneempi ja avoimempi suhtautuminen alkoholiin ja alkoholilain tilapäinen muuttaminen kesän 1952 ajaksi olivat juuri sitä kulissia, johon useat puheenvuorot lehdissä olivat tarttuneet.

²²² Viinajonot, HS 4.1.1952.

²²³ Peltonen 2002, 89.

²²⁴ Ibid., 89—90.

²²⁵ Peltonen 2002, 92—94; Alkon varastoihin hienoa täydennystä, HS 22.5.1952.

Helsingin Sanomien yleisöosastolla nimimerkki ”O.S.” irvailee mielikuvilla, jossa epämiellyttävä aines kerätään kaupunkien ulkopuolelle leireihin, jotta vieraat näkisivät vain hyvinpuetun ja hyvinkäyttäytyvän osan kansasta.²²⁶ Ehdotuksessa on totuuden siemen, sillä juopuneiden ohella Helsingin katukuvasta häilytettiin muutakin ”roskaväeksi” koettua ainesta karkottamalla rikollisia kotikyliin ja väliaikaissäilytyksiin.²²⁷ Toisaalta uudet sivistyneemmät juomatavat edustivat sitä länsimaisuutta, jota kohti kansallinen identiteettiprosessi olympialaisten yhteydessä tavoitteli.²²⁸

Juomatapoihin liittyy toisaalta perinteisempi rillumarei -kulttuuri, jota säännöksillä ja rajoitteilla oli pyritty vähentämään. Näiden myötä vierailijoille esitetty Suomi-kuva ei ollut todellinen, eikä kaikilla ollut asiaa osallistua yhteisiin kisoihin. Toisaalta taas uudet sivistyneemmät juomatavat näyttäytyivät kansalaisista suomalaisen mielenmaisemaan kuulumattomina. Joka tapauksessa ulkomaalaisille annettiin kisojen ajan siistitystä ja määräajalla poiketusta alkoholikulttuurista hyvin erilainen kuva kuin mikä se todellisuus oli ollut, ja mitä se kisojen päätyttyä tulisi taas olemaan.

Siisteyskäsityksen kautta voidaan tarkastella vielä yhtä Helsingin olympialaisiin kytkeytynyttä kuvastoa, joka määritteli vuodesta 1952 välittyvää kansallista identiteettiä. Suomalaisten naisten siivo käyttäytyminen ja kunnollisuus herätti huolta jo ennen kisoja. Ennen olympiakisoja Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto ilmaisi erityisen huolensa nuoriin ja maalta kisakaupunkiin matkustaviin tyttöihin. Huhtikuun 30. Päivä Naisjärjestöjen keskusliittoa edustava taho kirjoitti *Helsingin Sanomissa* siitä, kuinka käynnissä olevien kaupunkien ja kylien ulkonaisen siisteyden ja ulkonaisen hoitaminen eivät riitä. Sisäisen ryhdin korjaaminen olisi vähintäänkin yhtä tärkeää.²²⁹ Nuoret naiset asettuisivat vaaraan olosuhteissa, joissa alkoholi virtaa vapaasti lähes koko vuorokauden ympäri.

²²⁶ Vieläkin viinajonoista ja alkoholipolitiikasta, HS 11.1.1952.

²²⁷ Etsivät tapaavat ”tuttuja” kisakaupungissa, HS 18.7.1952.

²²⁸ Suomen Kansan Ryhtiliike 1952, *Hyvän käytöksen opas*.

²²⁹ Kisat aiheuttavat vaaroja nuorille, HS 30.3.1952.

Kyseessä oli siis pelko siitä, miten suomalaiset naiset suhtautuvat ja tekevät tuttavuutta olympialaisten miespuolisiin ulkomaanvieraisiin. Siinä missä juroiksi luonnehdittuja suomalaisia muistutettiin ystävällisestä vieraanvaraisuudesta niin nuorten naisten pelättiin tässä suhteessa menevän toiseen ääripäähän.²³⁰ Siveellisyyden, terveyden ja maan kunnian suojelemiseksi Naisjärjestöt pyrkivät valmentamaan ja valistamaan naisia moraalisisista vaaroista.

Kesän 1952 aikana osa huolista toteutui, kun naisten siivottomasta moraalisisesta käyttäytymisestä kirjoitettiin lehtien sivuilla useaan otteeseen. *Helsingin Sanomien* yleiosastolla 1.8.1952 nimimerkillä ”Huolestunut” kirjoitti kauhistuneensa siitä, kuinka naisjoukko oli ahdistellut kanadalaisia miesurheilijoita Kisakylän liepeillä. Valistustyöstä ja varoituksista huolimatta, kirjoittajan mukaan ”...on aina sellaisia, jotka eivät varoituksista välitä, vaan seikkailun halussaan panevat koko kansan maineen vaakalaudalle mikä on väärin.”²³¹ Tämänkin siivouskäsityksen katsottiin olevan alttiina koko maan ja kansan maineelle. Yksittäisten nuorten naisten teot saattoivat siis saattaa koko kansan kollektiivisen moraaliseen alennustilaan.

Urponen esittää, että siveellisyys olisi näyttäytynyt olympialaisten yhteydessä siteenä naisten ja kansakunnan välillä.²³² Seksuaalisen ja siveellisyyden rajat ovat myös moraalisen kansakunnan rajat, joiden koskemattomuus vertautuu yhtä pyhäksi kuin kansakunnan rajaloukkaus. *Helsingin Sanomissa* viikottain nimimerkillä ”Serp” pakinoinut kirjoittaja yhtyi osaltaan huoleen tyttöjen käyttäytymisestä.²³³ Hänen mukaansa tytöt saivat olla pidättyväisempiä osoittaessaan ihailuaan ulkomaalaisia kohtaan. Pakinoitsijan mukaan näitä ”...kisakylän liepeillä maleksivia nuoria tyttöjä sietäisi kovistella.”²³⁴ Sävyistä ja aiheeseen liittyvistä teksteistä saa kuvan, että näiden tiettyjen nuorien tyttöjen toiminta otettiin vakavasti ja heidän käytöksellään oli laajakantoisia, kuviteltua kollektiivista moraalialia koskevia merkityksiä.

²³⁰ Urponen 2010, 48—49.

²³¹ ”Naisrauha”, HS 1.8.1952.

²³² Urponen 2010, 78—79.

²³³ ”Serp” nimimerkillä *Helsingin Sanomissa* pakinoi kirjailija Seere Salminen, jonka nimi esiintyi

Ryhtiliikkeen käytösoppaiden luonnoksissa. Urponen 2008, 77; Laine 2006, sähköinen lähde.

²³⁴ Serpentinejä, HS 27.7.1952.

Mielenkiintoisen aiheesta tekee se, kuinka paheksunta korostui silloin, kun tyttöjen ihailun kohteena olivat olleet tummaihoiset miehet. Pakinoitsija Serp kirjoitti kuinka pidättyväisyyttä pitäisi osoittaa vieraalle, ”...varsinkin mustapintaisille. Isännyys, emännys ja ystävällisyys eivät velvoita sallimaan käden kuin käden laskeutuvan olkapäälle.²³⁵ Nuorten naisten osoittama ihailu ulkomaalaisia miehiä kohtaan näytti olevan sallittua tietyissä puitteissa. Paheksuntaa aiheuttivat ”mustapintaisten” avoin ihailu sekä liian intiimi lähestyminen.

Rodullistettuja näkemyksiä ilmeni kisojen aikaisessa kirjoittelussa useissa muissakin eri ilmiöissä. Esimerkiksi *Kisakylää* käsittelevissä kirjoituksissa kuvailtiin eksoottisena koettujen ulkomaalaisten ulkonäköä ja ominaisuuksia hyvinkin tarkasti. *Helsingin Sanomissa* kisakylään käsittelevässä katsauksessa kuvailtiin kaukomaalaisia, joihin kuului mm. ”pikumustia poikia”, ”Argentiinan señoreja” ja ”pienikokoisia japanilaisia”.²³⁶ Kisakylä mahdollisti kansainvälisen kurkistusaukon eri kansakuntien tirkistelylle, jonka myötä kansallisen identiteetin vertailu toisiin onnistui kätevästi.

Olympialaisten ajan kaduille partioivat vapaaehtoiset ”olympiasisaret”, joiden tarkoitus oli valvoa vaaravyöhykkeelle joutuneita ”pikkusisaria”.²³⁷ Tämän laajan valistus- ja valvontatyön seurauksena kisojen aikaiset nuorten tyttöjen seikkailut jäivät pelättyä pienemmiksi. On silti mahdotonta arvioida, mikä rooli kampanjoinnilla oli. Urponen toteaa, että jälkikäteen on mahdoton osoittaa, kuinka paljon ja läheisiin kanssakäymisiin suomalaiset naiset ja ulkomaalaiset miehet kisojen aikana antautuivat.²³⁸ Kisojen jälkeen *Helsingin Sanomissa* raportoitiin ”siveellisen rintaman kestäneen”. Raportin mukaan sensaation nälkäiset huhut liioittelivat ”neitostemme tolkutonta käyttäytymistä ja lemmenkipeyttä”. Erityisesti huhut kiihkeistä kohtaamisista ”tummapintaisten kisavieraiden kanssa olivat silkkaa mielikuvituksen tuotetta”. Sen sijaan irtolaiset ja muu toimeton väki työllistivät poliisia runsaasti.²³⁹

²³⁵ Serpentiinejä, HS 27.7.1952.

²³⁶ Valkea, ruskea, musta, HS 8.7.1952.

²³⁷ Urponen 2010, 50.

²³⁸ Urponen 2010, 52.

²³⁹ ”Siveellinen rintama” kesti kisojen kokeen, HS 14.8.1952.

Keskustelu ja huoli nuorten naisten moraalien tasosta olympiakesänä oli ennen kaikkea keskustelua kansallisesta identiteetistä. Puheet, valistustyöt ja varotoimet olivat paljon runsaampia kuin itse ”ongelma”. Olympiakesän vierailijat mahdollistivat moraalista käydyn keskustelun, kansallisen itsetutkiskelun, jonka keskiössä nuoret naiset olivat. Kansakunnan portinvartijoina ja pyhinä olentoina nuoret naiset edustivat koko kansan moraalista nationalistisessä viitekehyksessä.²⁴⁰ Yksittäisistä kohuista huolimatta kollektiivinen moraalit näytti pysyneen suhteellisen ehjänä.

4.3. Todellisten kansakuntien joukkoon?

Kisavalmistelujen myötä voimakkaasti rakennettu infrastruktuuri, Ryhtiliikkeen ja muiden kansalaisjärjestöjen valistus- ja valmennustoiminta sekä julkinen keskustelu kansallisen identiteetin eri piirteistä muokkasivat kuvaa, jonka ulkomaalaiset Suomesta ja suomalaisista saivat vuoden 1952 olympialaisten aikana. Suomalaisille oli 1800-luvun alkupuolelta saakka ollut tärkeää, että kansakunnan olemassaolo saisi kansainvälistä tunnustusta. Suomi oli Tukholman vuoden 1912 olympiavoittojen myötä kokenut kansallista itsetunnon kohotusta ja aikalaisten puheissa Suomi nousi ”muitten kansakuntien vertaiseksi” menestyksen ansiosta.²⁴¹ Hierarkkisessa järjestyksessä, jossa kansakuntia arvotettiin modernisoitumisen ja kulttuurin mukaan, Suomi vertautui ”perinteisiin sivistysmaihin” nähden takapajuisena ja metsäläisenä.²⁴²

Muilla kansallisilla osa-alueella kansainvälistä tunnustusta tai saavutuksia ei Suomella muiden kansojen silmissä ollut, joten urheilu tuli kuin tilauksesta pönkittämään kansallista identiteettiä. Urheilumenestys on siis ollut väylä, jolla Suomi on pystynyt vertautumaan muihin maihin, erityisesti länsimaihin, joihin Suomi halusi vertaantua.²⁴³ Suomalaisen urheilumenestyksen taantuma 1930-luvulta alkaen johti kansalliseen

²⁴⁰ Urponen 2010, passim.

²⁴¹ Kokkonen 2010, 78

²⁴² Apo 1996, 119.

²⁴³ Kokkonen 2010, 109; Keskinen 2016, 143.

identiteettikriisiin, jossa kansainvälistä tunnustusta ei voitu laskea enää urheilumenestyksen varaan. Sotien jälkeen kansallinen alennustila voimistui maailman katseessa Natsi-Saksan aseveljenä toimineella Suomella. Kun Kansainvälinen olympiakomitea myönsi viimein vuoden 1952 kisat Suomelle järjestettäväksi, koettiin se siunauksena. Presidentti Paasikivi kommentoi kisa-isännyyttä vuonna 1947 erittäin hyvänä uutisena, sillä isännyyden saaminen osoittaa, että Suomen kansallinen arvo on taas nousemassa eikä maailma ole ”meitä unohtanut”.²⁴⁴ Jatko-sodan seikkailujen jälkeen Suomen maineen kannalta oli oleellista saada positiivista huomiota ja erityisesti saada järjestettäväkseen olympiakisat, joista oltiin haaveiltu 1920-luvulta lähtien.

Kansallisen epävarmuuden perinne ja alemmuuden tunne suhteessa länsimaihin oli johtanut epävarmuuteen, jota olympiakisojen aikana suomalaisuudesta koettiin. Oikealla valmentautumisella ja hyvällä käytöksellä, edellyttäen järjestelyjen onnistuvan, olympialaisissa olisi mahdollisuus tehdä Suomea näkyväksi ja osoittaa, että myös Suomi kansakuntana kuuluu oikeiden kansakuntien joukkoon.²⁴⁵

Olympialaisten katsottiin siis toimivan jonkinlaisena porttina tai merkkipaaluna, jonka avulla Suomi lunastaisi viimein paikkansa todellisena kansakuntana. Paavo Luostarinen kirjoitti *Helsingin Sanomissa* kisojen aattona, kuinka pian koko maailma hakisi kartalta pientä Suomea, jonka ”kohotettu käsivarsi viittoo maailmalle, että täällä pohjan perillä elää tarmokas, elämänhaluinen kansa, joka maksaa velkansa oikealle ja vasemmalle, taistelee vapautensa puolesta päin itää ja länttä”.²⁴⁶ Kirjoitus kuvastaa osaltaan epätoivoa, joka kohtaisi jos Suomi ”unohdettaisiin” maailman silmissä. Sotien jälkeisenä aikana Suomi oli jäänyt maailman katseessa ”harmaalle alueelle” syrjään lännestä.²⁴⁷ Kylmän sodan kontekstissa olympialaiset tarjosivat oivan tilaisuuden näyttää maailmalle, ettei Suomi kuulunut Neuvostoliittoon tai sen etupiiriin vaan päinvastoin, halusi toimia länsimaisen kulttuurin itäisenä suojelijana.

---

²⁴⁴ Meinander 1999, 308—309.

²⁴⁵ Urponen 2010, 54.

²⁴⁶ XV Olympian aattona, HS 18.7.1952.

²⁴⁷ Lähteenkorva & Pekkarinen 2008, 351.

Suomen Kuvalehdessä nähtiin, että Suomi-propagandaa tulisi erityisesti levittää uudesta, modernista, ja kulttuuritietoista Suomesta, joka haluaa pysytellä kaikkien tuntemana maailmankartalla.²⁴⁸ Tätä näkemystä tukevat järjestelyt ja erilaiset poikkeussäännöt, joita olympialaisten ajaksi pantiin toimeen. Juuri tämä oudon ja uuden modernimman suomalaisuuden kulissit aiheuttivat keskustelua kansallisesta identiteetistä. Avoimempaa alkoholitarjoilua, uudenlaista muotia ja kahvilakulttuuria, katukuvassa esitellyt Helsinki saattoi tuntua oudolta, etenkin perinteisemmästä agraarikulttuurista tulleilta maaseutulaisilta. Antero Raevuori esittää, että muuttunut katukuva uutuksineen oli kuin ulkomaanmatka niille suomalaisille, jotka eivät koskaan rajoja ylittäneet.²⁴⁹ Kaikki eivät näistä moderneista uutuuksista välittäneet, sillä ne tuntuivat kulissin omaisilta takapajuisessa Suomessa ja antaisivat väärän kuvan suomalaisista:

Enkä minä todella ymmärrä, miksi me suomalaiset emme saisi olla juuri sellaisia kuin olemme? Meitähän ne vieraat tulevat katsomaan kisojen lisäksi. Ellemme olekaan oikeita suomalaisia, vaan ainoastaan sivistymättömiä moukkia, jotka yrittävät matkia suuren maailman tapoja ja tyyliä, nauretaan meille. Minä ainakin aion murjottaa silloin kun haluttaa, en nosta hattuani kenellekään ellei huvita, en hymyile ellei hymyilytä, en ole avulias ellen viitsi, enkä puhu sanakaan kenellekään ellen halua puhua.²⁵⁰

Suomen Kuvalehdessä kirjoittanut nimimerkki ”Valentin” pitää päinvastoin suuren maailman tapojen matkimista sivistymättömyyden osoittamisena. Puheenvuoro on mielenkiintoinen kannanotto olympialaisten yhteydessä, sillä muissa puheenvuoroissa juuri suomalaiset sellaisina kuin olivat aina olleet koettiin riittämättöminä. Ryhtiliikkeen kampanjat ja julkiset puheenvuorot olivat pyrkineet saamaan hymyä ja ystävällisyyttä jurojen suomalaisten kasvoille, mutta ”Valentin” kokee, että ulkomaalaiset tulevat nimenomaan katsomaan näitä jurottavia suomalaisia. Puheenvuoro voi kieliä kyllästymisestä ja vastustamisesta, joka väistämättä nousee joka tuutista tulleiden kampanjoiden ja ohjeistusten myötä.

---

²⁴⁸ Debet vai kredit, SK N:o 38/1952.

²⁴⁹ Raevuori 2002, 73.

²⁵⁰ Pitäisikö meidän muuttua, SK N:o 20/1952.

Erityisen painokkaan kommentista tekee se, että ”Valentin” nimimerkin takaa paljastuu kirjailija Ensio Rislakki, joka oli *Suomen Kuvalehden* päätoimittaja vuosina 1952 - 1960. Rislakin nimimerkin ”Valentinin” pakinoiden tyyliä on kuvattu hillityn huumorintajuisiksi, joissa on lievää pessimismää²⁵¹ Tämän perusteella yllä oleva puheenvuoro voidaan nähdä nimimerkin suojissa kirjoitettuna sarkastisena ja huumorintajuisena piikkinä vallitsevaan keskusteluun. Emme voi tietää kirjoittajan todellista suhtautumista kyseiseen aiheeseen, mutta joka tapauksessa kirjoitus näyttäytyy hedelmälliseltä tutkielman kannalta: kirjoitus tuo esiin osaltaan olympiavalmentautumiseen kohdistuvaa kritiikkiä ja luo vastavuoroisuutta kansalliseen identiteettiprosessiin, jossa eri tahoilta tulevien toiveiden ja ohjeistusten ristitulessa pohjimmainen suomalainen identiteetti eli sekoittuvassa prosessissa.

Helsingin olympiakisojen päätyttyä lehtien sivuilla julkaistiin viikkokausia ulkomaisilta osanottajilta saatuja kiitoksia ja arvioita. Vaikka Suomi jäi vaille sen suurempaa urheilumenestystä kotikisoissaan, pidettiin kisoja kaikkiaan erittäin onnistuneina. Onnistumisella viitattiin nimenomaan järjestelyjen ja näyttäytymisen onnistumiseen. *Suomen Kuvalehdessä* kirjoitettiin kisojen jälkeen: ”Voittomme on Suomen ja suomalaisten kaikki entiset ennätykset lyövä goodwill, suosio kaikkialla maailmassa. Tämän voiton rahallista merkitystä ei luvuin voida mitata.”²⁵² Ennätykset lyövästä goodwillistä kielivät lehdissä julkaistut lukuisat ulkomailta osoitetut kiitokset ja onnittelet. Lontoon 1948 kisojen pääorganisaattori lordi Burgley piti kisoja valtavana menestyksenä ja KOK:n puheenjohtaja Sigfrid Edström puolestaan totesi olympiahistorian käyttävän jatkossa Helsingin kisoista lausetta: ”Ne hyvin järjestetyt kisat”.²⁵³ Järjestelytoimikunnan puheenjohtaja Erik von Frenckell kiitti suomalaisia *Helsingin Sanomissa* 6.8.1952 ja totesi ulkomaalaisiin kiitoksiin nojaten, että nyt oli turvallista sanoa Suomen ja suomalaisten ansainneen tärkeimmän mitalin, eli kultamitalin järjestelyistä. Von Frenckell, kuten muutkin suomalaiset kirjoittajat, uskalsivat sanoa jonkun asian totuudellisesti vasta silloin, kun siihen oli riittävä tuki ulkomaalaisten lausuntojen turvin.

---

²⁵¹ Leino-Kaukiainen 2006, sähköinen lähde.

²⁵² Debet vai kredit, SK N:o 38/1952.

²⁵³ Hannula & Honkanen 2004, 109.

Lukuisten arvioiden ja kirjallisuuden perusteella on selvää, että Helsingin olympiakisat onnistuivat hyvin. On vaikea arvioida miten suomalaiset käyttäytyivät kisojen aikana ja kuinka paljon ryhtiliike vaikutti suomalaisten esiintymiseen. Lehtien kirjoituksista saa kahtalaisen käsityksen. Osassa kirjoituksista tuli hyvin esiin se, että koko kesän ajan suomalaiset olivat kohteliaampia ja ystävällisempiä kuin normaalisti, ja suuri määrä ulkomaalaisia vierailijoita aiheutti jännitystä ja Suomi-kuvan tarkastelua.²⁵⁴ Toisaalta esimerkiksi *Suomen Kuvalehdessä* kisojen jälkeen kirjoittanut ”Firinä” kirjoittaa suomalaisten kulkeneen heinäkuussa 1952 yhtä jurottavan näköisinä kuin aina ennenkin, eikä suuta väännetty ”hammastahnareklaamihymyyn” edes ulkomaalaisten kävellessä vastaan. Ulkomaalaisista ylistyksistä huolimatta ”Firinä” katsoi suomalaisten olleen aina ennenkin ystävällisiä ja auttaneen apua tarvitsevia.²⁵⁵

On vaikea nähdä, ettei Ryhtiliikkeen kampanjoinnilla ja runsaalla julkisella keskustelulla ollut mitään vaikutusta suomalaisten esiintymiseen kisojen aikana. Silti luonteen vastaista käyttäytymistä ja yliampuvaa ystävällisyyttä ei kirjoitusten perusteella ole noussut esiin. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että suomalaiset ovat olleet omia itsejään, mutta huolehtineet täsmällisillä järjestelyillä ja ystävällisillä käytöstavoilla kansakunnan maineesta.

Tässä yhteydessä on hedelmällistä tarkastella nousiko Suomi olympiakisojen myötä ”todellisten kansakuntien” joukkoon. Suomalainen kansallinen identiteetti koettiin lehtien palstoilla ja muun kirjallisuuden perusteella ennen kisoja hieman vajavaiseksi, erityisesti sotien loppumisen ja kylmän sodan alun kontekstissa.²⁵⁶ Olympiakisat koettiin lupauksena paremmasta tulevaisuudesta, jonka ansiosta Suomi otettaisiin jälleen maailmankartalle.²⁵⁷ Kisojen jälkeen lehtien puheenvuoroissa kirjoitettiin helpottuneina siitä, että suomalaiset ”kelpasivat” maailman katseessa ja Suomi kesti

²⁵⁴ Kisojen jälkeen, HS 3.8.1952.

²⁵⁵ Juhlien jälkeen, SK N:o 31/1952

²⁵⁶ Ks. esim. Kemiläinen 1993. *Suomen Kuvalehdessä* ”Firinä” kirjoitti, kuinka suomalaisille oli lapsesta saakka opetettu, että suomalaiset olivat puolivillia kansaa, jotka eivät osaa käyttäytyä edes omassa seurassa. Juhlien jälkeen, SK N:o 31/1952.

²⁵⁷ Urponen 2010, 12–13.

kansainvälisen tarkastelun: ”Tuntuu kuin meidät jälleen olisi korotettu kansakuntien joukkoon nyt ja lopullisesti”.²⁵⁸ *Helsingin Sanomissa* nimimerkki ”S.K.” totesi viimein Suomen kansan polkeneen loppuun lapsenkenkensä ja muuttanut arvonsa ja kykynsä tuntevaksi sivistysmaaksi.²⁵⁹ Kansallisen kollektiivisen itsetunnon kannalta puheet olympialaisista sivistysmaan mittarina ja onnistumisen jälkeisen hyväksynnän kokemukset olivat tärkeintä suomalaisille itselleen. Tästä näkökulmasta voidaan ajatella, että suomalaiseen kansalliseen identiteettiin piirtyi kuvasto, joka koki kansakunnan nousseen todellisten kansakuntien joukkoon ja vertaiseksi. Suomalaiset itse asettivat ne standardit, joiden perusteella kansakuntaa voitiin pitää todellisena kansakuntana, ja olympiakisojen onnistumisen jälkeen lupaukset lunastettiin.

Anthony Smithin nationalistisen ajattelun mukaan kansakunta on täysimääräinen, kun sillä on kansallinen autonomia, kansallinen yhtenäisyys ja kansallinen identiteetti.²⁶⁰ Suomi oli saavuttanut kansallisen autonomiansa joulukuussa 1917 ja kansallinen identiteetti oli kehittynyt aina 1800-luvulta lähtien. Kansallinen yhtenäisyys oli rakoillut pitkään itsenäistymisen jälkeen. Talvisotaa on pidetty voimakkaana kansallisen yhteenkuuluvuuden kokemuksena²⁶¹. Esitän, että Suomen kansa, so. kuviteltu kansa, oli yhtenäisempi kuin ehkä koskaan ainmin vuoden 1952 kevään ja kesän aikana. Urpo Ryönänkoski osaltaan tukee tätä väitettä esittämällä, ettei Suomesta löytynyt aatesuuntaa tai ryhmää, jotka olisivat vastustaneet olympialaisten järjestämiseen vaadittuja uhrauksia.²⁶² Laaja yhteenkuuluvuus ja yhteiseksi koetut olympiakisat tekivät Smithin nationalistisessa mielessä esitetyn kansakunnan täysimääräisyyden todelliseksi Suomen kohdalla vuonna 1952. Vaikka kansakunnan kohoaminen kansakuntien joukkoon oli ennen kaikkea aikalaisten mielikuva, ja sen oikeutus rakentui kollektiivisen itsereflektion kautta, voidaan kansakunnan täysimääräisyys osoittaa myös Smithin määritelmän mukaan.

---

²⁵⁸ Juhlien jälkeen, SK N:o 31/1952.

²⁵⁹ Kiitokset ulkomaisille olympia-vieraillemme, HS 6.8.1952.

²⁶⁰ Smith 2010, 9.

²⁶¹ Aarnio 1979.

²⁶² Ryönänkoski 2003, 11.

5. LOPPULUKU Kansallisen identiteetin jäljillä

Urheilun suurtahtumien järjestäminen tai niihin osallistuminen on kansakuntien olemassaololle elintärkeää. Näillä aseettomilla taisteluareenoilla kansakunta tulee näkyväksi ja ne mahdollistavat kansakuntien vertailun niin pistetaulukoissa kuin avajaismarsseissa. Kansallisten symbolien korostunut ja keskeinen asema tekevät kansakunnat näkyviksi ja elinvoimaisiksi. Suomalainen identiteetti rakentui voimakkaasti varhaisten urheilusaavutusten siivittämänä, ja se teki kansakunnan määrittelyn mahdolliseksi myös tavallisten ihmisten kautta. Suomalaisen identiteetin rakentuminen urheilun pohjalle nosti olympiakisojen merkityksen keskeiseksi kansaa yhdistäväksi voimaksi. Helsingin olympialaisten alla kansainvälisen huomion kokemattomuus sai laajasti eri kansakunnan kerroksia edustavat tahot tarkastelemaan Suomi-kuvaa, johon ulkomaalaiset vieraat väistämättä törmäisivät. Keskustelu sai suomalaiset laajemmin pohtimaan ja arvioimaan kansallista identiteettiä, joka sodan jälkeisessä maailmassa tuntui jääneen jälkeen tavoitellusta läntisestä ja modernista.

Tutkielman johdannossa kysyin: millaisena suomalainen kansallinen identiteetti näyttäytyi *Helsingin Sanomissa* ja *Suomen Kuvalehdessä* Helsingin olympiavuotena 1952? Tutkielman käsittelyluvuissa toin esille ja analysoin alkuperäismateriaalista esiin nousseita juonteita ja heijastuksia, jotka osaltaan kuvastavat kansallista identiteettiä. Kansallisen identiteetin kuvastot ovat vaihdelleet vuosikymmenten saatossa, mutta niissä on aistittavissa kollektiivista historiantajua, joka auttaa kierrättämään ja uusintamaan suomalaisuuteen kulloinkin liitettyjä ominaisuuksia. Helsingin olympiavuoden 1952 aikaiseen suomalaiseen identiteettiin liittyi voimakas epävarmuus ja jännittäminen ”koko maailman” katseen alle joutumisesta. Köyhät olot, maaseutupainotteinen elämänmuoto ja sivistymättömänä koettu suomalaisten käyttäytyminen olivat tekijöitä, jotka saivat suomalaiset epäilemään kykyjään.

Vaikka olot ovat muuttuneet 1950-luvulta tähän päivään mennessä paljon, on silti suomalaisessa identiteetissä havaittavissa samoja piirteitä kuin Helsingin olympialaisten yhteydessä. Viimeisen reilun kahdenkymmenen vuoden aikana suomalaisessa julkisessa keskustelussa on useassa eri kohdassa pohdittu suomalaisten riittämättömyyttä, sivistymättömyyttä ja takapajuisuutta. Suomen liittyminen Euroopan Unioniin vuonna 1995 ja sitä ympäröinyt keskustelu nosti esille saman suuntaisia identiteetin piirteitä, kuin olympialaisten yhteydessä käyty keskustelu.²⁶³ Suomalaiset kokivat, etteivät ehkä olleet tarpeeksi sivistyneitä ja länsimaalaisia liittyäkseen unioniin. Sama keskustelu toistuu suurten tapahtumien yhteydessä, joissa kansallisuus on leimallisesti esillä. Esimerkiksi vuotuiset Eurovision laulukilpailut ovat saaneet suomalaiset kokemaan riittämättömyyden ja häpeän tunnetta kansainvälisellä areenalla. Pärjäämisen ja käyttäytymisen tarkastelut kansallisten suur tapahtumien yhteydessä johtavat suomalaisen kansallisen identiteetin ikiaikaisen kysymyksen ääreen: mitähän nekin nyt meistä ajattelee?

Havainnot kansalliseen identiteetin toistuvista kuvastoista ja aika ajoin esiin nousevista ”ikiaikaisista” stereotypioista saavat kansallisen identiteetin ominaisuudet näyttäytymään syklisinä. Ajan saatossa identiteettikuvastojen kirjosta nostetaan esille kulloinkin aikaan sopivia kollektiivisia samastumisen ominaisuuksia, jotka määrittävät ja ohjaavat kansallisen identiteetin heijastuspintoja. Osa identiteettiin aiemmin liitetystä ominaisuuksista voi jäädä kokonaan pois, mutta osa kiertää kehämäisesti, uudistuu eri tilanteisiin sopivaksi ja ajan saatossa muovautuu kokonaan uudeksi identiteetin kuvastoksi.

Suomalainen kultakausi (1908—1936) olympiaurheilussa nosti kansallista itseluottamusta kansainvälisen pärjäämisen areenoilla. Menestyksen hiipuminen johti urheiluidentiteetin alennustilaan, joka on saanut nykypäivinä jopa koomisia piirteitä esimerkiksi hiihdon maailmanmestaruuskilpailuiden aikaisessa julkisessa keskustelussa, jossa suomalaisurheilijoiden epäonnistumisille ja niiden selittelyille nauretaan. Helsingin olympialaisten jälkeisessä onnistumisen ja ylpeyden kollektiivisessa

---

²⁶³ Ks. esim. Ala-suutari & Ruuska 1998.

tunteessa, vaikkakin vailla odotettua urheilumenestystä, oli harvemmin esiintynyttä kansallista itsevarmuutta. Ehkä 2000 -luvun suomalaisessa teknologian menestystarinassa oli nähtävillä joitain identiteetin juonteita, jotka olivat nähtävillä olympialaisten päättymisen jälkimainingeissa.

Tutkielman alkuperäislähteenä käytin *Helsingin Sanomien* ja *Suomen Kuvalehden* vuoden 1952 vuosikertoja. Lehtien sivuilla julkaistuja artikkeleja oli runsaasti ja iso osa materiaalista jäi tutkimuksen ulkopuolelle. Muutama viikko kisojen jälkeen olympiakirjoittelu laantui, mutta kiitoksia ja välähdyksiä kisoista julkaistiin pitkin alkusyksyä. Lehtien lisäksi toin analyysin tueksi audiovisuaalista materiaalia, joka oli kätevästi tallennettuja Ylen Elävään Arkistoon. Kaiken kaikkiaan Helsingin olympialaisist aon runsaasti niin arkistomateriaalia, tietokirjallisuutta kuin audiovisuaalista materiaalia. Tärkeimmäksi tehtäväksi muodostui aineiston rajaus tutkimuskysymysten määrittämään kontekstiin, ettei tutkielman näkökulma hajoaisi materiaalin runsaudesta.

Pidän lähteiden valintaa onnistuneena, sillä tarkoituksena oli pyrkiä tarkastelemaan keskusteluja mahdollisimman laajan levinneisyyden ja tavoittavuuden kautta. Mahdollisimman moni suomalainen on lukenut näitä lehtiä ja sitä kautta osallistunut jakamaan ajan mentaliteettia ja kuviteltua yhteisöä. Tuskin kukaan aikalainen, joka lehtiin kirjoitti, ajatteli kirjoittaessaan määrittävänsä ja muokkaavansa kansallista identiteettiä, mutta jälkikäteen tarkasteltuna lehtikirjoitukset näyttävät yhtenä väylänä, jonka avulla voidaan tutkia kansallisen identiteettiprosessin säikeitä.

Lehtien kautta näyttävä ajankuvaa tarkastellessa huomioi kiinnittyi myös siihen, kenen ääni oikeastaan pääsee esille alkuperäismateriaalin kautta. Nimimerkkien takaa paljastui kirjailijoita, päätoimittajia ja ryhtiliikkeen taustavaikuttajia. On vaikea arvioida, kuinka hyvin aikalaiset tunsivat nimimerkkien taustayhteyksiä, mutta joka tapauksessa kävi selväksi, että osa kirjoittajista kirjoitti saman sävyisiä tekstejä välillä nimimerkin takaa, joskus ilman.

Johdannossa esitetyssä kuviossa kuvattiin toimijoita, joiden vaikutukset muokkaavat julkisessa keskustelussa käytyä tarkastelua kansallisesta identiteetistä. Tutkielman perusteella vaikuttaa siltä, että ylätaso, johon valtio ja erilaiset kansalaisjärjestöt luin kuuluvaksi, ohjasivat identiteettiä keskustelua voimakkaasti. Yksittäiset kansalaiset yleisöosastoilla osallistuivat keskusteluun, mutta heidän osuutensa olivat vaihteita kaikuja ylätasoon hallitessa keskustelun suuntaviivoja. Kuvion kolmantena osapuolena olivat ulkomaat, joiden kautta heijastetaan ja verrataan omaa kansallista identiteettiä. Tämän sektorin vaikutus näkyi myös, sillä lehdissä julkaistiin välillä ulkomaisten lehtien arvioita ja raportteja.

Julkisessa keskustelussa esiintyneitä kansallisen identiteetin suuntaviivoja, parannuksia ja vikoja määriteltiin siis pitkälti ylätasoon toimesta. Kansalliset ominaisuudet ja identiteetti nähtiin vajavaiseksi ja ryhtiliikkeen sekä muiden toimijoiden tähtäimenä oli muokata sitä heidän katsomiensa ihanteiden mukaiseksi. Vaikka kansallinen täysremontti oli erityisesti näiden toimijoiden intressissä, sai näkemykset poikkeuksellisen suurta kaikupohjaa myös tavallisilta kansalaisilta. Muutoksenhalu, ihanteet ja koetut vajaavaisuudet paljastivat suomalaisen identiteetin ominaisuuksia.

Olympiastadionin rakentaminen kansallisella joukkorahoituksella ja yhteistyöllä ilman valtion merkittävää ohjausta ja rahoitusta tekivät stadionista kansakunnan omaisuutta. Myös näitä samoja piirteitä esiintyi itse olympialaisten valmistelujen aikana. Tätä vasten Helsingin olympialaisia voidaan pitää kansakuntaa henkilökohtaisesti ja laajasti koskettaneena tapahtumana. Ehkä juuri sen vuoksi yksittäiset kansalaiset kokivat käyttäytymisen ja näyttäytymisen kisojen yhteydessä tärkeäksi. 2000-luvulle tultaessa olympiakisat ovat saaneet piirteitä, joilla ei enää siinä määrin ole tekemistä järjestävän maan kansalaisten kanssa kuin oli Helsingissä 1952. Kansainvälisen olympiakomitean määritellyssä yhä tiukemmin tapahtumapaikat, yhteistyökumppanit, kameroiden kuvakulmat jne. näyttävät eri maiden olympiakilpailut yhä enemmän toisiltaan.

Helsingin olympialaisten yhteydessä julkisessa keskustelussa pohdittiin paljon sitä, mitä halutaan näyttää Suomesta ulkomaalaisille. Tämän pohdinnan kautta rajataan ulos se,

mitä ei haluta näyttää. Tietyt pikkurikolliset, alkoholistit ja maalle kesäksi pois jaloista ajetut lapset kokivat tämän rajauksen. Tästä näkökulmasta olisi hedelmällistä tarkastella laajemmin Helsingin olympialaisia ja erityisesti uudempia kisoja, joissa siloittelu on saanut suureellisia piirteitä. Toisin kuin nykyisissä olympiakilpailuissa, joiden kisapaikat jäävät rapistumaan käyttämättöminä, Helsingin olympialaisissa suomalaiset rakensivat kisapaikkoja, olympiakylää ja infrastruktuuria pitkällä tähtäimellä. Vähiä voimavaroja oli säästettävä ja uusia hankkeita tehtiin tulevaisuutta silmällä pitäen.

On selvää, että Helsingin olympialaiset ovat jääneet suomalaiseen kollektiiviseen muistiin syväälle. Lehtien kirjoituksista sai kuvan, jossa suomalaiset astuvat uuteen aikakauteen ja jättävät köyhän ja haavoittuneen menneisyyden taakseen. Yhtämielisyys ja talkoohenki, joka alkuperäislähteistä välittyi oli yllättävän voimakasta. Toisaalta laajempi eri sanomalehtien ja tahojen tarkastelu olisi varmasti tuonut esiin enemmän soraääniä.

Helsingin olympialaiset näkyvät yhä pääkaupungin katukuvassa olympiakyläineen ja urheilusuorituspaikkoineen. Olympialaiset ovat henkisellä ja konkreettisella tasolla jääneet osaksi suomalaista identiteettiä ja muokanneet sitä. Kisojen valmistelu ja niistä kunnialla selviytyminen vaativat poikkeuksellisen vahvaa yhteisöllisyyttä, johon jokaisella suomalaisella nähtiin olevan jotain annettavaa. Olympialaiset näyttäytyivät kansakunnan kehityksessä suurena harppauksena. Kansakuntien vertailu mahdollisti suomaisuuden rakentamisen ja tarkastelun peilaamalla kansallista identiteettiä suhteessa muihin. Kansallisen identiteetin näkökulmasta suomalaisille näytti olevan tärkeintä se, että ulkopuoliset vieraat osoittavat heikon itsetunnon vääräksi: ”Ja he antoivat meille suurimman lahjan: opettivat meitä tuntemaan itsemme. He ovat paljastaneet olennaisia luonteemme piirteitä.”²⁶⁴ Kirjoitus kuvastaa oivaltavasti kuinka identiteetit, mukaan lukien kansallinen identiteetti rakentuu vain ja ainoastaan suhteessa toisiinsa. Toisten kansakuntien kiitoksissa ja arvioissa suomalaiset vahvistivat identiteettiä sivistyneenä, ystävällisenä ja muiden kansakuntien vertaisena maana. Nämä ominaisuudet olivat jo olemassa; suomalaiset tarvitsivat vain peilin nähdäkseen nämä piirteet.

---

²⁶⁴ Kiitokset ulkomaisille olympia-vieraillemme, HS 6.8.1952.

6. LÄHDELUETTELO

ALKUPERÄISLÄHTEET

Lehdet

Helsingin Sanomat, Helsinki. Vuosikerta 1952

Suomen Kuvalehti, Helsinki. Vuosikerta 1952

Aikalaisaineisto

Helsinki valmistautuu olympialaisiin 1952. Oy Suomen Filmitoimisto; Filmi-kuva Oy, 13.3.1952.

Jukola, Martti: *Me uskomme urheiluun. Pyrähdyksiä kentällä ja maastossa*. WSOY, Porvoo 1932.

Kolkka, Sulo: *The Official Report of the Organizing Committee for the Games of the XV Olympiad*. WSOY, Porvoo 1955

Nironen, Heli: *Isä Järvisen elämäkerta*. WSOY, Porvoo 1939.

Olympiakisat 1952 Helsinki, avajaiset. Toimittajat Tiilikainen, Pekka & Meller, Leo. Yleisradio 19.7.1952.

Suomen Kansan Ryhtiliike (Toim.): *Hyvän käytöksen opas*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1952.

Suomen Kansan Ryhtiliike r.y: *Selostus olympiaryhtikamppanjasta*. 1952.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aarnio, Matti: *Talvisodan ihme: itärintaman venäläiskeskitykset ja suomalaisten torjuntavoitot*. Gummerus, Jyväskylä 1979.

Apo, Satu & Ehrnrooth, Jari: *Millaisia olemme? Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista*. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 1996.

Ala-Suutari, Pertti: *Toinen tasavalta. Suomi 1946-1994*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1996.

Ala-Suutari, Pertti & Ruuska, Petri (toim.): *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*. Vastapaino, Tampere 1998.

Anderson, Benedict: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, London 2006.

Anttila, Jorma: *Käsitykset suomalaisuudesta - traditionaalisuus ja modrnisuus. Mitä on suomalaisuus*. Korhonen, Teppo (toim.). Suomen Antropologinen Seura. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 1995.

Anttila, Jorma: *Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samastuminen*. Yliopistopaino, Helsinki, 2007.

Arponen, Antti: *Olympiakisat Ateenasta Atlantaan*. WSOY, Porvoo 1996.

Beller, Manfred & Leerssen, Joep: *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*. Rodopi, Amsterdam 2007.

Billig, Michael: *Banal Nationalism*. Sage, London 1995.

Boberg, Henrik: Mustaa Valkoisella - näkökulma sanomalehtiin historiallisena lähteenä. *Lähde* 1/2004, 39 — 49.

Engman, Max: *Pitkät jäähyväiset. Suomi Ruotsin ja Venäjän välissä vuoden 1809 jälkeen*. WS Bookwell Oy, Juva 2009.

Exner-Carl, Kristina: Suomi, Neuvostoliitto ja Helsingin olympiakisat. Teoksessa *Olympialapset*. Toim. Roiko-Jokela, Sironen & Viita. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2004.

Fewster, Derek: *Visions of Past Glory. Nationalism and the Construction of Early Finnish History*. Tammer-Paino Oy, Tampere 2006.

Haatanen, Jani: ”Coubertinilaisen hengen” jäljillä. *Olympismin ilmeneminen Helsingin vuoden 1952 olympialaisten järjestelyissä ja kisatapahtumissa*. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto 2017.

Hall, Stuart: *Identiteetti*. Suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Vastapaino, Tampere 1990.

Hentilä, Seppo: ”Jaloon uskomme urheiluun”. *Suomi uskoi urheiluun: Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Heikkinen, Antero & Pyykkönen, Teijo (Toim.) VAPK-kustannus, Helsinki 1992.

Härö, Mikko: Valmistautuminen 1940 ja 1952 olympiakisoihin. *Olympiakaupunki Helsinki 1952*. Toim. Vainio, Sinikka & Tirkkala Kaisu. Karisto Oy, Hämeenlinna 1992.

Immonen, Kari: Mentaliteetit ja moderni. *Suomalaisten kulttuurihistoriaa opiskeluopas*. Toim. Mäkikalli, Maija; Mäkinen, Katriina & Oinonen, Paavo. Painosalama Oy, Turku 1998.

Jokisipilä, Markku: *Aseveljiä vai liittolaisia? Suomi, Hitlerin Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin-Ribbentropin sopimus*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hakapaino Oy, Helsinki 2004.

Kanerva, Juha: Olympiaunelmia. Suomalaiset olympiahankkeet ja -haaveet. *Liikuntatieteellisen seuran impulssi*. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 1999.

Kalela, Jorma: *Historiantutkimus ja historia*. Tammer-Paino Oy, Tampere 2000.

Kannisto, Päivi: *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Gummerrus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1997.

Kemiläinen, Aira: *Suomalaiset, outo pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1993

Keskinen, Lauri: *Seura tekee kaltaisekseen : poliittinen sosialisaatio varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosisadan vaihteesta 1920-luvun alkuun*. Väitöskirja, Turun yliopisto, Turku 2011.

Keskinen, Lauri: *Urheilukansan synty. Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. Kaartinen, Marjo; Salmi, Hannu & Tuominen, Marja: *Maamme. Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. SKS Bookwell Oy, Porvoo 2016

Kettunen, Pauli: *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Vastapaino, Tampere 2008

Kleemola, Olli; Kivimäki, Virpi & Clerc, Louis (toim.): *Sotapropagandasta brändäämiseen: Miten Suomi-kuvaa on rakennettu*. Docendo Oy, Jyväskylä 2015.

Kokkola, Anneli: Kaikki halusivat olympiavieraan. Helsingin olympiakisojen majoituksesta. *Lajien synty. Suomen Urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2001-2002*. Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (Toim.) Atena (Gummerus), Jyväskylä 2002.

Kokkonen, Jouko: *Kansakunta kilpasilla: Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900-1952*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008.

Kortti, Jukka: *Mediahistoria. Viestinnän merkityksiä ja muodomuutoksia puheesta bitteihin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Hansaprint Oy, Turenki 2016.

Laine, Leena: Suomi urheilun suurmaana. *Suomi uskoi urheiluun: Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Heikkinen, Antero & Pyykkönen, Teijo (Toim.) VAPK-kustannus, Helsinki 1992.

Leskinen, Jari & Silvast, Pekka: *Suljettu aika. Porkkala Neuvostoliiton sotilaallisena tukikohtana vuosina 1944—1956*. WS Bookwell Oy, Juva 2006.

Litzen, Veikko: Kulttuurihistoria on kokonaisvaltaisuutta korostava historia. *Mitä on kulttuurihistoria?* Turun yliopisto, Historian laitos julkaisua No 8. Turun yliopiston offset-paino, Turku 1981.

Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro: 131: *Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia*. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1992.

Lehti, Marko: Kansojen kilvoittelu kunniasta. *Historiallinen aikakauskirja* 3/2000, 226–240.

Lähteenkorva, Pekka & Pekkarinen, Jussi: *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945-1981*. WS Bookwell Oy, Juva 2008.

Markkola, Pirjo: Meidän joukkueemme ja kansallinen identiteetti. *Historiallinen aikakauskirja* 3/2008, 237-241.

Meinander, Henrik: *Tasavallan tiellä. Suomi kansalaissodasta 2000-luvulle*. Suom. Paula Autio. Schildts Kustannus Oy, Espoo 1999.

Mämmelä, Terttu: *Tuli Olympiasta. Helsingin olympiakisojen 1952 soihdut ja soihtuviesti*. Suomen Urheilumuseosäätiö, Otavan kirjapaino, Keuruu 2012.

Oinonen, Paavo: *Pitkä matka on Tippavaaraan...* . Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 948. Tammer-Paino Oy, Tampere 2004.

Palmunoksa, Jouni, Rikkonen Manu & Hakanen, Jarmo: *Yleisurheilun MM-kisat Helsinki 2005*. Frenckellin Kirjapaino Oy, Vantaa 2005.

Peltonen, Matti: *Remua ja ryhtiä: alkoholiolot ja tapakasvatus 1950-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki 2002.

Raatikainen, Voitto: *Meidän kaikkien Stadion*. WSOY, Porvoo 1994.

Raevuori, Antero: *Viimeiset oikeat olympialaiset. Helsinki 1952*. Gummerus Kustannus Oy, Jyväskylä 2002.

Ryönänkoski, Urpo: *Radiomies muistelee*. Karisto Oy, Hämeenlinna 2003.

Salonen, Erkki (Toim): *Mitä, Missä, Milloin?* Otava, Helsinki 1951.

Smith, Anthony David: *Nationalism*. Polity Press, Cambridge 2010.

Tommila, Päiviö (toim.): *Suomen lehdistön historia osa 2*. Sanomalehtien Liitto ry. Kustannuskiila Oy, Kuopio 1987.

Tommila, Päiviö: *Kulttuuri ja kulttuurihistoria. Mitä on kulttuurihistoria?* Turun yliopisto, Historian laitos julkaisua No 8. Turun yliopiston offset-paino, Turku 1981.

Tervo, Meri: *Geographies in the making: Reflections on sports, the media, and national identity in Finland*. Oulu University Press, Oulu 2003.

Urponen, Maija: *Yli kaikkien rajojen? Helsingin olympialaiset ja Armi Kuusela kansainvälisyyden kynnyksellä*. Suomen Kirjallisuuden Seura osa 1279. Bookwell Oy, Porvoo 2010.

Virtanen, Matti: *Mitä suomalaisuus on? Ihminen ja kulttuuri*. Alho, Olli; Raunio, Aino & Virtanen, Matti (Toim.). Vientikoulutusäätiön julkaisu nro 72, Helsinki 1988.

Viita, Ossi: *Hymyilevä Hannes. Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2003.

Wickström, Mika: *Helsinki 1952*. Suomen Urheilumuseosäätiö, Helsinki 2002.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1953 & 1952. Helsingin kaupungin tilastotoimiston julkaisu. https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_tilastolliset_vuosikirjat/pdf/tilastollinen_vuosikirja_1953.pdf [haettu 19.2.2019].

Kokkonen, Jouko: stadion.fi, ajankohtaista 15.9.2016. <https://www.stadion.fi/ajankohtaista/stadion-jonka-kansa-rakens> [haettu 22.11.2017].

Laine, Kimmo: *Salminen, Seere*. Suomen Kirjallisuuden Seura, Kansallibiografia 2006. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-005102> [haettu 15.10.2018].

Leino-Kaukiainen, Pirkko: *Marttila, Heikki*. Suomen Kirjallisuuden Seura, Kansallibiografia 2005. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001635> [haettu 7.1.2019].

Leino-Kaukiainen, Pirkko: *Rislakki, Ensio*. Suomen Kirjallisuuden Seura, Kansallibiografia 2006. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-001656> [haettu 4.3.2019].

Olympiakisat 1952 Helsinki, avajaiset. Toimittajat Tiilikainen, Pekka & Meller, Leo. Yleisradio 19.7.1952. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2008/06/05/rauhanenkeli-ja-nurmi-olivat-helsingin-olympia-avajaisten-vetonauloja> [haettu 22.11.2018].

Oxford Brookes University (2010): *No kind of demonstration or political, religious or racial propaganda is permitted in the Olympic areas*. <https://radar.brookes.ac.uk/radar/file/4f76820e-228c-db38-9737-aaf6a924d539/1/CS%20%20Politics%20and%20the%20Games.pdf> [haettu 12.3.2019].

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kansallisbiografia. <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia> [haettu 11.2.2019].

Suomen Ulkoasianministerö <https://um.fi/maakuvatyo> [haettu 24.1.2019].

Yle Uutiset 9.1.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9394481> [haettu 1.11.2017].